

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**TEK PARTİ HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE (1923-1950)
VALİLERİN PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME,
MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN, EĞİTİM VE SOSYAL ALANDA
YAPILAN İNKİLÂPLARIN YERLEŞTİRİLMESİ VE PARTİ-
DEVLET BÜTÜNLEŞMESİYLE BERABER TOPLUMU
DÖNÜŞTÜRMEDE ROLÜ VE KATKISI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Osman BAŞBUĞ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK**

Ankara-2014

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**TEK PARTİ HÜKÜMETLERİ DÖNEMİNDE (1923-1950)
VALİLERİN PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME,
MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN, EĞİTİM VE SOSYAL ALANDA
YAPILAN İNKİLÂPLARIN YERLEŞTİRİLMESİ VE PARTİ-
DEVLET BÜTÜNLEŞMESİYLE BERABER TOPLUMU
DÖNÜŞTÜRMEDE ROLÜ VE KATKISI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Osman BAŞBUĞ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK**

Ankara-2014

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

27/03/2015

Osman BAŞBUĞ

ONAY

Osman Başbuğ tarafından hazırlanan “**Tek Parti Hükümetleri Döneminde (1923-1950) Valilerin Profilleri Üzerine Bir Değerlendirme, Mülki İdare Sisteminin Eğitim ve Sosyal Alanda Yapılan İnkılâpların Yerleştirilmesinde ve Parti-Devlet Bütünleşmesiyle Beraber Toplumunu Dönüştürmede Rolü ve Katkısı**” başlıklı bu çalışma, 24/07/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğuyla) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Doç. Dr. Ramazan TAŞ

ÖNSÖZ

Tek Parti Hükümeti döneminde (1923-1950) valilik yapan mülki idare amirlerinin genel profili, inkılâpların yerleştirilmesinde ve Parti-Devlet Bütünleşmesinin Mülki İdare Sistemindeki Rolü ve Katkısı konulu tezime 2013 Şubat ayında başladım.

Memuriyet hayatımı sürdürdüğüm İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Mülki İdare Atama, İnceleme ve Soruşturma Şubesi bünyesinde yürütülen iş ve işlemler beni pratikte kamu yönetiminin içinde olamama imkân vermiş oldu. Çokça tartışılan ve hala da tartışılmaya devam eden Tek Parti Hükümeti dönemi hep ilgimi çektiğinden yüksek lisans eğitimi aldığım süre içinde kıymetli hocalarımdan aldığım değerli bilgiler ışığında Cumhuriyetin kurulmasıyla başlatılan inkılâpların benimsetilmesi ve parti-devlet bütünleşmesiyle beraber gerçekleşen olaylarda o dönemde valilik yapan mülki idare amirlerinin rolü ve katkısı üzerinde genel profilleri ile beraber yapmış olduğum incelemenin günümüz Türkiye'sine ışık tutacağını düşünmekteyim.

Öncelikle bu tez çalışmamın ortaya çıkmasında, başından itibaren değerli katkı ve değerlendirmelerini esirgemeyen ve beni araştırmaya yönlendiren Sayın Hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK'e ve tez konusunu belirlememde değerli katkıları olan Doç. Dr. Mahmut AKPINAR hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmam sırasında yönlendirici katkıları olan Şube Müdürüm İlhan BİÇER'e, mesai arkadaşım Deniz ÇALIŞKAN'a, imla ve noktalama kurallarında yardımcı olan Edebiyat öğretmeni kardeşim Tefvik BAŞBUĞ'a teşekkür ederim.

Tez çalışmamın başından itibaren sürekli destek olan, ihmal ettiğim sorumluluklarımdan dolayı ortaya çıkan aksaklıkları hissettirmeden gideren, çok sevdiğim hayat arkadaşım biricik eşim Emine BAŞBUĞ'a ve bir baba olarak yeterince ilgilenemediğim kızım Ayşe Mina BAŞBUĞ'a teşekkür ederim.

ÖZET

[BAŞBUĞ, Osman], [Tek Parti Hükümetleri Döneminde (1923-1950) Valilerin Profilleri Üzerine Bir Değerlendirme, Mülki İdare Sisteminin, Eğitim ve Sosyal Alanda Yapılan İnkılâpların Yerleştirilmesi ve Parti-Devlet Bütünleşmesiyle Beraber Toplumunu Dönüştürmede Rolü ve Katkısı], [Yüksek Lisans], 2014

Bu tez çalışmasının temel amacı; Tek Parti Hükümetleri döneminde (1923-1950) valilerin profili üzerine bir değerlendirme, mülki idare sisteminin inkılapların uygulanması hususunda ve Parti-Devlet bütünleşmesinde mülki idare sisteminin rolleri ve katkılarını ortaya koymaktır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde Mülkiye mekteplerinde yetişmiş olan mülki idare amirlerinin genel profilini ortaya koymak için, bu kişilerin milli mücadeleye katkıları, siyasi eğilimleri, eğitim hayatları, memleket ve kişisel bilgileri üzerinde inceleme yapılmıştır.

Devlet iradesince, Tek Parti Hükümeti döneminde eğitim ve sosyal alanda yapılan inkılapların yerleşmesi için yapılan uygulamalar ile mülki idare sisteminin en etkin yöneticileri olan valilerin siyasal iktidarla olan bütünleşmesi diğer bir ifade ile Parti-Devlet bütünleşmesiyle toplumu dönüştürmede oynadıkları rol tartışılmıştır.

Konu ile ilgili bilgi ve belge taraması yapılmış olup, incelemede mülki idare amirleri hakkında yazılmış olan anı, hatırat ve biyografilerden, 1923-1950 yılları arasında valilik yapan yaklaşık 284 mülki idare amirinin özlük dosyalarının bulunduğu İçişleri Bakanlığı arşivlerinden, Cumhuriyet Halk Partisi ve Başbakanlık Devlet Arşivlerinden yararlanılmıştır.

Yapılan incelemede, Tek Parti Hükümeti döneminde valilik yapan mülki idare amirlerinin yönetim becerisi ve yetkinliklerinin en üst düzeyde olan yöneticiler olduğu tespit edilmiştir.

1923-1950 yılları arasında birçok yönden gerçekleştirilen inkılapların halka benimsetilmesinde etkin rol oynadıkları, Parti-Devlet bütünleşmesiyle beraber siyasal yapı ile bürokrasinin iç içe olduğu bu dönemde, mülki idare amirlerinin Cumhuriyet Halk Partisinin bir yöneticisi olarak üzerlerine düşen parti faaliyetlerini yerine getirerek, taşrada siyasal bir aktör gibi faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülkiye, Mülki İdare Amiri, Vali, Cumhuriyet Halk Partisi, Parti-Devlet Bütünleşmesi

ABSTRACT

[BAŞBUĞ, Osman], [An Evaluation On The Profiles Of The Governors During The One Party Governments (1923-1950), The Roles and Contributions Of The Civil Administration System For Establishing The Reforms in The Educational and Social Domains and For Converting The Society Along With The Party-State İntegration], [Master's Thesis], 2014

The aim of this thesis study is to make an assessment on governors' profiles in the single party period(1923-1950), and to present the role and the contribution of the civilian administration system on implementing the educational and social revolutions and party-state integration.

During the late Ottoman period, to present overall profiles of civil administration strained in Civil Service School, an examination was conducted about their contribution to the national struggle, their political affiliation, their education, lives, their hometown and their personal information.

With the state will, the role of the governors who became the most powerful managers of the civilian administration system thanks to the efforts to implement educational and social revolutions in the Single Part Government period was discussed with regard to their integration with the political power in other words their role in transforming the society with party-state integration.

Document analysis was done about the topic of the research. Memories, recollections and biographies written about civil administrators, archives of the Ministry of Interior Affairs where personal files of 284 civil administrators who worked as a governor between the years 1923-1950, archives of Republican People's Party and the Ministry State Archives were used in the research

In the examination it was determined that there were civil administrators whose management skills and competencies were at the highest level.

It was also found that between the years 1923-1950, a period when political structure and bureaucracy were intervened with each other, civil administrators had an important role in infusing the revolutions done in many areas into the public and behaved as a political actor by carrying out their responsibilities like a managers of Republican People's Party.

Key words: the Civil Service, Civil Administrator, Governor, Republican People's Party, Party-State Integration

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	1
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZE KADAR SİSTEMDE YAPILAN DEĞİŞMELER

1.1. TAŞRA YÖNETİMİNİN TARİHÇESİ.....	6
1.1.1. Klasik Osmanlı Dönemi Taşra Yönetimi.....	6
1.1.2. Tanzimat'tan Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar Taşra Yönetimi.....	8
1.1.3. Cumhuriyetten Günümüze Taşra Yönetimi.....	13
1.2. İL SİSTEMİ.....	14
1.2.1. Yetki Genişliği.....	16
1.2.2. İller.....	18
1.2.2.1. Vali.....	20
1.2.2.2. İl Müdürlükleri ve İl İdare Kurulu ve Görevleri.....	22
1.2.3. İlçe.....	23
1.2.3.1. Kaymakam.....	24
1.2.3.2. İlçe Müdürlükleri, İlçe İdare Kurulu ve Görevleri.....	26
1.2.4. Bucak.....	26
1.2.4.1. Bucak Müdürü.....	27

1.2.4.2. Bucak Meclisi ve Komisyonları.....	28
---	----

BÖLÜM II

1923-1950 YILLARI ARASI MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ YAPAN VALİLERİN PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİME

2.1. MİLLİ MÜCADELEYE KATKILARI.....	30
2.1.1.Vali Fazlı Güleç	32
2.1.2. Kaymakam Hamdi Bey	35
2.1.3. Vali Bekir Sami Saran.....	36
2.2. SİYASİ GÖRÜŞLERİ	40
2.3. EĞİTİM HAYATLARI	45
2.4. MEMLEKET ve KİŞİSEL BİLGİLERİ	49

BÖLÜM III

İNKILÂPLARIN UYGULANMASINDA VE YERLEŞTİRİLMESİNDE MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN ROLÜ VE KATKISI

3.1. SOSYAL ANLAMDA YAPILAN İNKILAPLAR.....	58
3.1.1. Kılık Kıyafet Düzenlenmesi.....	58
3.1.2. Soyadı Kanunu	61
3.1.3. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması.....	62
3.1.4. Ezanın Türkçe Okunması.....	64
3.2. EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR.....	68
3.2.1.Yeni Türk Alfabesinin Kabulü.....	68

BÖLÜM IV**PARTİ-DEVLET BÜTÜNLEŞMESİ SONRASI MÜLKİ İDARE
SİSTEMİNİN ROLÜ VE KATKISI**

4.1. TEK PARTİ HÜKÜMETİ DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	74
4.1.1. Cumhuriyet Halk Fırkasının Kurulması.....	74
4.1.2 Parti–Devlet Bütünleşmesi Öncesi ve Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	76
4.2. PARTİ-DEVLET BÜTÜNLEŞMESİYLE İLGİLİ YAPILAN UYGULAMALAR	77
4.2.1. Halk Evleri	78
4.2.2. Milli Bayramlar ve Önemli Günler	86
4.2.2.1. Milli Bayram Kutlamaları	86
4.2.2.2. Önemli Günler.....	91
4.2.3. Radyo Programları	92
4.2.4. Halk Kursüleri.....	96
4.2.4.1. Balolar:.....	99
4.2.5. Çeşitli Aktiviteler	100
4.2.5.1. Spor Çalışmaları.....	100
SONUÇ	104
KAYNAKLAR	115

TABLÖLAR

Tablo 1. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Milli Mücadeleye Katılma Durumları	39
Tablo 2. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Siyasi Durumları	44
Tablo 3. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Mesleki Durumları	46
Tablo 4. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Kişisel Bilgileri	52
Tablo 5. Eski ve Yeni Dildeki Kelimelerin Karşılaştırılması.....	73
Tablo 6. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı.....	94
Tablo 7. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı.....	95
Tablo 8. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı.....	96
Tablo 9. 1923-1950 Yılları Arasında Mülki İdare Amirliği Yapan Valilerin Valilik Yaptıkları Dönemle İlgili Hizmet Çizelgeleri	124

GİRİŞ

Mülki İdare Sistemi, meşruiyetini anayasadan alan yetki genişliği esasına göre çalışan taşra yönetim sistemidir. Taşra birimleriyle beraber oluşturulan taşra teşkilatının, merkezi idare adına yönetilmesidir.

Ülke yönetimlerinde, yönetim şekilleri ne olursa olsun sonuçta ülkenin genel yönetimi üzerinde hâkim olan bir merkezi yapı ve bu merkezde bulunan ve egemenliği kendi adına veya birilerinin adına kullanma yetkisine sahip iktidar mensupları vardır. Siyasal irade olarak ifade edilen bu merkezi yapının emir ve talimatlarını ülke geneline yayacak, merkezin aldığı kararları taşrada hayata geçirecek bir idari teşkilat da zorunluluk arz etmektedir.

Günümüzde mevcut devletlerin kendine has yönetim biçimleri mevcuttur. Bu yönetim biçimlerinin oluşmasında kendi sosyal, kültürel etkileri yanında geçmiş devlet tecrübelerinin etkisi büyüktür.

Türk tarihi, köklü bir devlet geleneğine ve tecrübesine tanıktır. Bilinen tarihten günümüze kadar birçok Türk devleti kurulmuş, kurulan bu devletler zamanın şartlarına ve bünyesinde barındırdığı halkların yapısına göre farklı teşkilatlanmalara gitmiştir.

İslamiyet'ten önceki Türk tarihine baktığımızda devletin başında bir *Kağan*", "*Yabgu*" ve "*Han*" gibi hükümdarların bulunduğu ve ülke yönetiminde ise Başbakan konumunda "*Aygucı*" ve onun altında "*Buyruk*" diye ifade edilen Bakan konumunda devlet görevlileri bulunmaktadır (Kafesoğlu, 1997:267). Bunlar merkezi yönetim tarafından atanan, belirli vazifeleri takip etmek için görevlendirilmiş devlet memurlarıdır.

İslamiyet'ten sonraki dönemlerde kurulan devletlerde de devlet yapısı ve teşkilatı ile ilgili çok fazla değişikliğin olmadığı görülmektedir. Ancak Selçuklu ve Osmanlı devletinin teşkilatlanmasında farklılıklar dikkat çekmektedir. Hâkim olduğu farklı coğrafyalar ve o coğrafyalarda yaşayan toplulukların sosyal ve

kültürel yapısına göre zaman zaman farklı idari teşkilatlanma yoluna gidilmiştir. Bu şekilde bir devlet yapılanması devletin uzun ömürlü olmasında etkili olmuştur.

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da görülen siyasal, ekonomik ve sosyal değişimler Osmanlı Devletini birçok yönden etkilemiştir. Bu etkilerden en önemlisi de Fransız İhtilaliyle ortaya çıkan milliyetçilik akımıdır. Çok uluslu bir yapıya sahip Osmanlı devletindeki etnik unsurları harekete geçiren bu akım sonraki zaman dilimlerinde, bağımsızlığın kapısını açan bir neden olmuştur. Bu durumun farkına varan Osmanlı padişahları, bu sıkıntılı durumlardan bir kurtuluş reçetesi olarak ıslahat hareketleri yapmışlardır. Özellikle 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanıyla başlayan, Batı idare şekillerinin de etkisiyle yeni yönetim birimleri oluşturulmuştur. Dağılma endişesi, bu dönemde, merkezileşmeye giden bir sürecin doğmasına neden olmuştur. 1864 Tuna Vilayet Nizamnamesi ile eyaletler kaldırılarak yerine Livalardan oluşan vilayet üniteleri kurulmuştur (Gençoğlu, 2011: 35). Bulgaristan vilayeti olarak oluşturulan ilk vilayete merkezden atama yapılmış ve olumlu sonuçlar alınması ile farklı coğrafyalarda da aynı uygulamalara gidilmiştir. Esasen, “Mülki İdarenin” bir idare şekli olarak ortaya çıkması da bu sürecin doğurduğu bir sonuçtur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti de merkezi, üniter bir devlet olarak kurulmasının doğal bir gereği olarak, bu sistemi, bazı farklılıklarla birlikte devralmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında 1924 Anayasasıyla mülki idarede yeni bir düzenleme yapılmış, bu idare sisteminin hangi kademelerden oluşacağı tek tek belirlenmiştir. Bu dönemde de illerin idaresinin yetki genişliğine dayanacağı vurgulanmış, aynı anayasanın geçerli olduğu dönemde, il yönetimini düzenlemeye yönelik olarak 1929 tarihinde “Vilayet İdaresi Kanunu” çıkarılmış ve mülki taksimat 1924 anayasasına uygun hale getirilmiştir. 1924 yılında il sayısı 74 olarak belirlenmiş ancak ilerleyen yıllarda sayı 57’lere kadar düşmüştür.

İl, ilçe ve bucak yönetimi olarak tanzim edilen Mülki İdare Sistemi, Cumhuriyetin idare sisteminde en önemli konuma gelmiştir. Milli mücadele

yıllarında görev yapmış kişilerin mülki amir olarak görev almaları, kurulan Cumhuriyet rejiminin tesis edilmesinde ve siyasal anlamda getirdiği yeniliklerin halka benimsetilmesinde de etkili bir yöntem olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla sosyal, kültürel ve siyasal alanda yeniliklere gidilmiş ve birçok alanda çağın gereklerine uygun olarak inkılâplar yapılmıştır. Osmanlı eğitimi ve kültürü ile yetişen halkın yapılan inkılâplara olumlu yaklaştığı durumların olmasının yanında zaman zaman gösterdiği tepkiler de olmuştur. Devletin taşradaki temsilcisi durumunda olan mülki idarenin başındaki valiler, kaymakamlar ve bucak müdürleri bu tarz durumlarda gerekli tedbirlerin alınması ve halkın yapılan uygulamalarla inkılapları kabullenmesinde etkili olmuşlardır.

18 Haziran 1936 yılında CHP Genel Başkan Vekili İsmet İnönü tarafından yayınlanan bir genelge ile Parti-Devlet bütünleşmesinin gerçekleştiği ilan edilmiştir. Bu genelgeye göre illerde valiler aynı zamanda CHP İl Başkanları olarak düşünülmüş, tarafsız olması gereken mülki idarenin başındaki görevlilerin parti-devlet bütünleşmesiyle, siyasallaşması ve hükümet adına çalışması söz konusu olmuştur. Bu durumun zamanın şartlarına göre değerlendirilmesi gerekse de, kanunla belirlenen yetkilerin aşılması ve taşra yöneticilerinin tarafsızlığını koruyamaması mülki idare sistemini yıpratıcı bir durum olmuştur.

Bu çalışma kapsamında;

- a) Mülki idare sisteminin tarihçesi ve günümüze kadar bu sistemde yaşanan gelişmeler,
- b) 1923-1950 yılları arası mülki idare amirliği görevini yapan valilerin genel bir değerlendirilmesi,
- c) Sosyal alanlarda ve eğitim alanında yapılan inkılâpların uygulanmasında ve yerleştirilmesinde mülki idare sisteminin rolü ve katkısı,

d) Mülki idare sisteminin Parti-Devlet bütünleşmesiyle toplumu dönüştürmedeki rolü ve katkısı incelenmiş, bu alandaki temel çizgiler(karakteristik özellikler) ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede, çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Türk idare sisteminin Osmanlı dönemindeki gelişmeleri ve özellikle Osmanlının son döneminde hayata geçirilmeye çalışılan yeniliklerin beraberinde Türk idare sisteminde yaşanan değişiklikler, meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyetin kuruluş yılları ve kuruluşundan günümüze kadar geçen süreyi kapsayan dönem, idari yapıdaki değişimler açısından incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin taşra yönetiminin genel yapısı il, ilçe ve bucak yönetimi, yöneticileri ve görevleri hakkında inceleme yapılmıştır.

İkinci bölümde; Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan çok partili hayata geçiş (1923-1950) dönemine kadar illerde valilik yapmış mülki idare amirlerinin profili ile ilgili kendi haklarında yazılmış biyografi ve anıların yanında İçişleri Bakanlığının arşivinden yararlanılarak; siyasi görüşleri, milli mücadeleye katılma durumları, eğitim hayatları, memleketleri ve kişisel bilgileri incelenmiştir. Bu dönemde valilik yapan yaklaşık 284 mülki idare amirlerinden kırkının hedeflenen konu çerçevesinde bilgisine ulaşılmış, bu örneklem doğrultusunda o dönemde valilik yapmış kişilerin psikolojik ve sosyolojik bir tahlili yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; Cumhuriyetin ilk yıllarında, çağın gereksinimlerine göre hedefleri ve çerçevesi belirlenen inkılâpların yapılış amaçlarına değinilmiş, sosyal alanlarda ve eğitim alanlarında yapılan bir kısım inkılâpların oturtulması ve halka benimsetilmesi için yapılan uygulamalar çerçevesinde mülki idare amirlerinin rolü ve katkısı incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise; tek parti hükümeti döneminde CHP Genel Başkan Vekili olan İsmet İnönü tarafından 18 Haziran 1936'da yayınlanan bir genelgeyle Parti-Devlet bütünleşmesi gerçekleştiği ilan edilmiş, genelgeye göre Dâhiliye Vekili CHP Genel Sekreteri, il valileri de aynı zamanda o ilin CHP il başkanı

olmuşlardır. Bu süreçten sonra il valisi olup da aynı zamanda o ilin CHP il başkanı olan valilerin devlet politikası olarak toplumu dönüştürme ile ilgili yapılan uygulamalardaki rolleri ve katkıları incelenmiştir.

Bu çalışma sürecinde yapılan inceleme ve araştırmalarda; mülki idare amirleri hakkında yazılmış olan anı ve biyografilerde, valilik yapmış Mülki İdare Amirlerinin tek parti hükümeti dönemi ve uygulamalar ile ilgili hatıralarından, 1923-1950 yıllarında gerçekleştirilen inkılâplara müteakiben idare ve halk arasında yaşanmış olaylarla ilgili ulusal gazetelerde çıkan haberler için gazete arşivlerinden, tek parti hükümeti döneminde inkılâplar ve uygulamaları ile merkez ve valilikler arasındaki yazışmalarla ilgili Başbakanlık Devlet Arşivleri ile Cumhuriyet Halk Partisi Arşivlerinden, Cumhuriyet öncesi ile Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar mülki idare amirliği yapmış kişilerin özlük dosyaların bulunduğu ve inceleyeceğimiz döneme ışık tutabilecek bilgilerin olduğu İçişleri Bakanlığının arşivinden yararlanılmıştır.

Yapılan çalışmada bizi kısıtlayan durumlar olarak, incelenen konuyla ilgili ulusal gazetelere yansıyan yeterince haberin olmaması, İçişleri Bakanlığınca Türkiye'nin illeri ve görev yapan valileri hakkında yapılan çalışmaların kısıtlı olması, Başbakanlık Devlet Arşivleri ve İçişleri Bakanlığı Arşivlerinde araştırmacılar için düzenlenen konu ve belge tasnifinin istenilen düzeyde olmaması gibi olumsuzluklarla karşılaşmıştır.

BÖLÜM I

MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN TARİHÇESİ VE GÜNÜMÜZE KADAR SİSTEMDE YAPILAN DEĞİŞMELER

1.1. TAŞRA YÖNETİMİNİN TARİHÇESİ

Geçmişten günümüze kurulan Türk devletlerinin idare sistemleri, Roma, Sasani, Abbasi, Bizans dönemlerinin idare sistemlerinden etkilenmesinin yanında, Türk toplumunun örfi kurallarına göre de şekillenmiştir. Hatta bu örf İslam sonrası Kuran ve Sünnet çizgisinde tekrar yorumlanarak devlet idare sisteminin yeni şeklini oluşturmuştur. Mülki İdare Sisteminin tarihi gelişimini incelemeye, Selçuklu ve diğer İslam Devletlerinin devlet yönetim mirasını dikkate alan, zamanla kazandığı tecrübelerle ideal yapıya dönüştürmeyi başaran Osmanlı Devletinin idari yapısını inceleyerek başlamanın faydalı olduğu görülebilir.

1.1.1. Klasik Osmanlı Dönemi Taşra Yönetimi

Osmanlı Devletinde taşra yönetimi, zamanla yaşadığı dönüşümle beraber günümüz mülki idarenin temel yapısını oluşturmuştur. Osmanlı Devletinin ilk döneminde temel idare birimi olarak kazalar oluşturulmuştur. Bunların yönetiminde subaşı ve kadı olup, subaşı bulunduğu beldenin askeri, mali ve idari işleriyle ilgilenir, kadı ise subaşının yaptığı işleri yapabilmenin yanında kadının o kazada gerçekleşen adli olayları çözüme kavuşturma gibi vazifeleri de vardır. XIV. yüzyılın sonlarına kadar taşra yönetiminin temelini sancak oluştururken, Balkanlardaki yeni fetihlerin olması, artan sancaklar üzerinde bir kontrol sisteminin oluşmasını gerektirmiştir. I. Murat döneminde oluşturulan Rumeli Beylerbeyini I. Beyazıt dönemindeki Anadolu Beylerbeyi takip etmiştir. Beylerbeyi, bir üst örgütlenmeden ziyade altındaki sancakları kontrol eden ve yapılacak işleri organize eden bir konumdadır. Oluşturulan eyalet sistemi genişleyen toprakların birçok yönden denetimi

kolaylaştırmış ve merkezi yönetime katkısı olmuştur. Eyaletlerin başında önceleri eyalet beyi sonraları Beylerbeyi, daha sonraki dönemlerde vali denilen idareciler görevlendirilmiş ve oluşturulan yeni sistemle klasik Osmanlı idaresi toprak ve yetki büyüklüğü sırasına göre, eyalet, sancak ve kaza şeklinde örgütlenmiştir.

Beylerbeyi ya da vali, Sarayın taşradaki vekili durumunda olup, sadrazamın önerisi ve padişahın onayıyla ilgili eyaletlere atanmışlardır. Merkezde sadrazamın devlet yönetiminde rolü ne ise, eyalette de valinin konumu aynı olmuştur. Askerlik, vergilerin toplanması ve toprağın yönetimi valinin yetkisinde birleşmiştir (Eryılmaz, 2006: 110). Vergi, askerlik ve kamu harcamaları ile ilgili işlerin yürütülmesinde halk tarafından seçilen ve ayanlar denilen kişiler görev almışlardır.

Osmanlı Devletinde idare sisteminde eyaletten sonraki yönetim birimi olarak sancak gelmektedir. Sancak, Osmanlı Devletinin her yönden taşra teşkilatının temelini oluşturmaktadır. Sancaklarda kamu düzeninin sağlanması sancak beyinin görevi ve sancak hudutları içinde padişahın temsilcisi konumundadır.

Osmanlı devletinde eyalet sayıları dönemlere göre değişiklikler arz etmektedir. Fetih sonucu alınan toprak miktarı ve o bölgenin coğrafi, kültürel ve siyasi durumuna göre sayı azalıp artmıştır. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman döneminde eyaletlerin sayısı on altı iken, 1610'da ise otuz ikiye ulaşmıştır (Ortaylı, 1979: 185). Bu rakamlara Eflak-Boğdan, Erdel ve Kırım Hanlığı gibi imtiyazlı beylik statüsündeki beylikler dâhil değildir. Mısır, Bağdat ve Habeşistan gibi eyaletlerde ise durum farklılık arz etmektedir. Eyalet yönetimi bazen merkezden ataması olan valilerle yapılırken bazen de o bölgede halk üzerinde etkisi olan sülalelerden insanlara bırakılmıştır.

XVI. yüzyıldan itibaren Devletin topraklarının genişlemesiyle birlikte vergi toplamada güçlükler yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak tımar sistemi bozulmaya başlamış ve iltizam denilen yeni bir sistem uygulanmaya konulmuştur. Bu sisteme göre özellikle uzak eyaletlerdeki toplanacak vergiler açık artırma usulü ile mültezim denilen kişilere satılarak peşin alınıp, eyaletlerdeki asker ve

yöneticilerin maaşları ödenmiştir. Ancak zamanla merkezi idarenin zayıflamasıyla bu yapı bozulmuş, mültezimler halktan fazla vergi toplamış, beraberinde halkta merkezi yönetime karşı hoşnutsuzluk oluşmasına neden olmuştur. Valiler, eyalet askeri düzeninin zayıflamasıyla kendine göre sistemlerini kurmaya çalışmışlar ve bu durum onların merkezi yönetimden bağımsız hareket etmelerine neden olmuştur.

1789 yılında Avrupa'da meydana gelen Fransız İhtilali ve beraberinde getirdiği milliyetçilik akımı kıta Avrupa'sını derinden etkilemenin yanında Osmanlı topraklarında yaşayan ulusların ilerleyen yıllarda bağımsızlık düşüncesine yönelmesine neden olmuştur. Bu dönemde tımar sisteminin işleyişinde sıkıntılar olması ve bu durumun iktisadi ve idari açıdan çeşitli sonuçları ortaya çıkarmasına rağmen Avrupa'daki gibi etkileri hızlı bir şekilde görülmemiştir. Bunun sebeplerinden biri olarak, idari birçok sıkıntı olmasına rağmen halkın devlet olgusuna geçmişten gelen saygısının olması ve Türk halkı ve diğer etnik unsurların kültürel olarak bir bütün halinde kaynaşmış olmalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

1.1.2. Tanzimat'tan Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar Taşra Yönetimi

Fransız İhtilalinin sonucu ortaya çıkan merkezîyetçi yönetimin etkisi II. Mahmut döneminde ortaya çıkmıştır. II. Mahmut döneminde iktisadi, sosyal, hukuki ve idari alanlarda yaşanan zafiyetlerin çözümü adına girişimlerde bulunulmuş ve batı menşeli olan sistemlerle ilgili tecrübeler dikkate alınarak ülke genelinde tekrar idari işleyişle ilgili iyileştirmelere gidilmiştir. Daha çok Fransa'nın yönetim tarzı dikkate alınarak merkezîyetçi bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır (Gençoğlu, 2011: 35). Ancak burada şu bilinmelidir ki, II Mahmut döneminde yapılan tüm ıslahatların merkezi bir yapıya geçmek için yapılmasından öte devletin işleyemez hale gelen sistemini düzeltmek ve vergileri düzenli toplayarak devletin hazine gelirini artırmak amaçlı olduğu unutulmamalıdır. Eyaletlerde asker toplanması ve toplanan vergilerin hazineye

aktarılması gibi sorumluluklarının olması taşra yönetiminin merkezileşmesi adına önemli bir girişim olarak görülebilir.

Eyaletlerin başındaki valiler vezirlerden olup, sadrazamın arzı ve padişahın onayıyla bir yıllığına atanmaktadırlar (Yaşar, 2011: 9). Eyaletlerde valilerin yanında aynı zamanda mutasarrıf denilen yöneticiler bulunmaktadır. Müstakil görev verilmeyip eyaletlerde ek bir gelir elde etmesi için gönderilen görevlilerdir. Eyaletlerdeki valilerle beraber mutasarrıfların görevlendirilmesi, görünüş olarak çift başlı bir yönetim varmış gibi algılansa da aslında eyalette valinin icraatlarının bir nevi denetlenmesine yardımcı olması amaçlanmıştır. Bu dönemde sancak yöneticisi olarak mütesellimler görev yapmaktadır (Toraman, 2003: 438). Sancağın idari ve mali yöneticisi olan mütesellimler, özellikle vergi gelirlerinin iltizama verilmesinden veya doğrudan doğruya toplanmasından ve hazineye gönderilmesinden sorumlu idiler (Yaşar, 2011: 10).

1839 yılında II. Mahmut'un vefatından hemen sonra imzalanan Tanzimat Fermanı aslında içişlerimize karışan Avrupalıları susturmak, gayrimüslimlerin devlete bağlılığını artırmak, Fransız ihtilalinin etkisini kırmak gibi nedenlerden dolayı imzalanmış, kabul edilen maddelerinin belki çoğu uygulanamamış ancak demokrasi kültürünün oluşması, devletin eksik olan yönlerin giderilmesi adına zorlayıcı bir etkisi olmuştur. Ülkenin farklı yerlerinde kara, deniz ve demiryolları ile ilgili iyileştirilmelere gidilmiş, İzmir-Manisa-Edremit-Çanakkale-İstanbul arasında telgraf hattı döşenmesi ve telgraf hattının hızla genişletilmesi merkeziyetçi idarenin vazgeçilmez vasıtalarından birini teşkil etmiştir (Ortaylı, 2007: 428).

Osmanlı Devleti Tanzimat Fermanını imzaladıktan sonra, imzalanan maddeler çerçevesinde ülkede iyileştirilmelere gidilmiş, ülke menfaati adına zararlı olduğu düşünülen konularda herhangi bir girişimde bulunulmamış, sürece bırakılmıştır. İngiltere ve Fransa gibi devletler azınlıklar için özerk yönetimler kurulmasını talep etmiş, ancak Osmanlı buna çok sıcak bakmamıştır. Bu yaklaşıma muhalif bir durum, Osmanlı Vilayet yönetiminin düzenlenmesi ile

ilgili olumsuz örnek olan Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığında gözlenmiştir. 1845 yılından beri Dürziler ve Marunîler arasında süregelen çatışmalar Lübnan olaylarını uluslararası bir sorun haline getirmiştir (Ortaylı, 2007: 429). Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa'nın silahlı müdahalesi sonrası bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemek için 1861 yılında Cebel-i Lübnan'a özel bir statü hazırlamıştır. Tanzimat Fermanı ile beraber kabul edilen hak ve hürriyetlerin korunması çerçevesindeki düşünceyle beraber o bölgede yaşayan etnik ve dini grupların idareye eşit bir şekilde katılmasını hedefleyen bir düzenleme yapılmıştır. Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığının karma bir meclis tarafından yönetilmiş olması İngiltere ve Fransa gibi devletlerin Osmanlı Devletindeki diğer bölgelere de aynı sistemin uygulanma isteğini beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti, bu durumun kısa bir süre içinde bölünmeye kadar götürebilecek sonuçlar doğuracağını değerlendirmiştir. Bundan endişelenen Osmanlı, yönetim hususunda tecrübeli olan Ahmet Cevdet Paşa, Fuat Paşa ve Mithat Paşa gibi kişilerle yeni bir yönetim statüsü hazırlamış, bunu "7 Kasım 1864 Tuna Vilayet Nizamnamesi" olarak yayınlamıştır. Bu günkü Bulgaristan sınırlarında oluşturulan Tuna Vilayetine tecrübeli yönetici olan Mithat Paşa vali olarak atanmış ve başarılı olmuştur. Arkasından Halep, Edirne, Trablusgarp ve Bosna'da da uygulamaya konmuş ve başarılı da olmuştur (Ortaylı, 2007: 430). 1864'den itibaren Osmanlı Avrupa'sında 10 vilayet (44 sancak), Osmanlı Asya'sında 16 Vilayet (74 sancak), Osmanlı Afrika'sında da 1 vilayet (5 sancak) olarak uygulanan bu sistem, yeniden düzenlenerek 22 Ocak 1871 yılında "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" olarak hazırlanıp ilan edilmiştir (Karal, 2007: 430). Vilayet terimi ise ilk olarak bu nizamnameden sonra Eyalet yerine kullanılmıştır.

İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi Osmanlı'nın taşra yönetiminde kayda değer değişiklikler meydana getirmiştir. Vilayetlerin idaresi kanunlarla teyit edilmiş, önceden farklılık arz edebilen vilayetlerin yönetimi kanuni düzenlemeyle tek tip hale getirilmiş ve vilayete özel ferman dönemi sona ermiş ve yazışmalarda kolaylıklar sağlamıştır. Valilerin önceki yetkileri çok yönlü olarak kısıtlanmış, örneğin askeri yetkileri alınarak müşir denilen ordu komutanlarına devredilmiştir.

Başkentteki sivil bürokrasinin etkisinin başkent dışında diğer idari yerlere de ulaşması sağlanmış, yapılan düzenlemelerle halkın yönetim süreçlerine katılımı sağlanmıştır.

Yeni düzenlemeye göre; vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar ise nahiyeye ve köylere bölünmüştür. Bu birimlerin en üst amiri valiler olup her alt birim bir üst birime karşı sorumlu tutulmuştur (Gençoğlu, 2011: 36). Hâlbuki eyalet yönetimindeki eyalet, sancak ve kazadaki idareciler de böyle bir hiyerarşi söz konusu olmamıştır. Bu yeni sistemle nahiyeye adıyla yeni bir birim oluşturulmuş, livaların yönetimi kaymakamların yerine mutasarrıflara bırakılmış, kazaların yönetimi ise kaymakamlara verilmiş ve nahiyelere ise müdür ataması uygulaması getirilmiştir.

Valilerin en önemli vazifesi kanun ve tüzüklerin işleyişine nezaret etmektir. Merkezi yönetimden gelen emir ve kararnameyi uygulamak ve livalar ve nahiyelerden gelen problemleri, yetkileri dâhilinde çözmek ve yapılması gereken durumları onaylamak, yetkilerini aşan durumlarda konuyu merkezi yönetime sevk etmektir (Gençoğlu, 2011: 36). Valiler aynı zamanda vilayetin tüm gelirlerinin ve vergilerinin toplanmasından, eğitim ve bayındırlık hizmetlerinin gerçekleşmesinden, asayişinden ve güvenliğinden sağlanmasından sorumlu tutulmuş, bu işleyiş aynı zamanda liva ve kazalarda da uygulanmıştır.

İdari ve ekonomik yönden sıkıntıların yaşandığı I. Meşrutiyet öncesi dönem, ülkeyi buhrandan çıkarmak için bir anayasanın hazırlanması ve Meşrutiyetin ilan edilmesi, dönemin Bakanlar Kurulu tarafından arzu edilmektedir. Ancak bu durum ülke şartlarının müsait olmaması nedeniyle gerçekleşmemiştir. II. Abdülhamit Anayasanın hazırlanması ve Meşrutiyetin ilan edilmesine sıcak bakmadığı halde padişahlığının desteklenmesi karşılığında Meşrutiyet sisteminin uygulanmasını kabul etmiştir. 23 Aralık 1876 yılında ilan edilen Kanun-i Esasi sonrası I. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Kabul edilen anayasada vilayet yönetimi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Kanuni Esasi'nin birinci maddesinde Osmanlı devletinin tüm memleketleri, bölümleri ve mümtaz

eyaletleriyle bölünmez bir bütün olduğu belirtilmiştir. 12 bölümden oluşan Kanuni Esasinin 11. bölümünde (108-112. maddeler) eyaletler düzenlenmiştir. 108. maddesinde “vilayetlerin usulü idaresi tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif kaidesi üzerine müesses” olduğu hükmü getirilerek taşra idaresinde “yetki genişliği ve görevler ayrılığı” ilkeleri kabul edilmiştir. Buna göre, vilayetlerin yönetimi “yetki genişliği” ve “işbölümü ve görevlerin ayrılığı” ilkelerine göre yürütülmesi düşünülmüştür (Eryılmaz, 2006: 116).

I. Meşrutiyetle birlikte kurulan Meclis-i Mebusan vilayetlerin yönetimi ile ilgili yeni bir yasa çıkarma hazırlığı içine girmiştir. “Vilayetler Kanun Tasarısı” olarak hazırlanan kanun, Ayan meclisinde de kabul edilmiş, ancak başından beri Meşrutiyet yönetimine karşı olan II. Abdülhamit, yasanın kendisine verdiği veto hakkını kullanarak kanunu meclise geri göndermiştir. Müteakiben Osmanlı-Rus savaşının çıkması münasebeti ile kapatılan mecliste tasarıyı tekrar görüşme imkânı olmamıştır (Eryılmaz, 2006: 117). Bundan dolayı 1908 yılındaki II. Meşrutiyet’in kurulmasına kadar 1871 yılında çıkarılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi” yürürlükte kalmıştır.

II. Meşrutiyetin kurulmasından sonra 26 Mart 1913 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati” adı altında çıkan kanun II. Meşrutiyet döneminin en önemli idari reformu olarak görülür. Bu kanun taşradaki valilerin elini güçlendirmiştir. Aynı zamanda il merkezinde valinin yanında farklı görevleri takip eden il müdürlükleri oluşturulmuştur. Örneğin; maarif müdürü, polis müdürü, nüfus müdürü gibi. Ülke yönetimindeki il ve alt yönetim birimlerinde herhangi bir değişim olmamıştır.

Yukarıda bahsi geçen yenilikler aslında ıslahatlarla beraber devlet işleyişinin teknik yönden de desteklenmesinin bir sonucudur. XIX. yüzyılın Osmanlı yönetimi telgraf, posta, deniz ulaşımı ve demiryollarıyla kontrolcü gücünü eskiye göre çok artırmış, bu gücün maddi temelleri çoktan oluşmuş ve tüm imparatorluğun idari yapısı, bu gelişen maddi temele göre önemli bir değişim geçirmiştir (Ortaylı, 1985: 29).

1913 tarihli yasa, “İlin Genel Yönetimi” ve “İlin Özel Yönetimi” adı altında iki başlıktan oluşmaktadır (Eryılmaz, 2006: 118). İlin genel yönetimi; taşra yönetimi ile ilgili çıkarılan kanunların esaslarını korumaktadır. İlin özel yönetimi yerel ölçekte günümüzün belediye hizmetleri olmaktadır.

Günümüzdeki il genel yönetimi ve özel yönetimi miras olarak Osmanlı Devletinden bize intikal etmiştir. Yönetim tecrübesinin bize miras olarak kalmasının avantajları olduğu gibi dezavantajları da söz konusudur. Avantajlı yönü olarak, çıkarılan kanunlar ve oluşturulan yönetim tecrübesiyle devlet yönetimini daha iyi noktaya götürme imkânının söz konusu olmasıdır. Dezavantajlı kısmı ise, Osmanlıdan bize kalan devletin iş ve işlemleriyle ilgili gereğinden fazla resmi yazışma kültürünün olmasıdır. Bu ise merkeziyetçiliğin getirdiği hantal bir bürokrasi yapısının yeni kurulan devletimize miras olarak kalması şeklinde görülmektedir.

1.1.3. Cumhuriyetten Günümüze Taşra Yönetimi

1913 yılında çıkarılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati” kanunu Cumhuriyetin kuruluşuna kadar yürürlükte kalmış ve ondan sonra çıkarılan kanunlara ilham kaynağı olmuştur. 1921 ve 1924 yıllarında çıkarılan anayasalarla yeni kurulan cumhuriyetin idari taksimatına gidilmiş, var olan 5 idari birim dörde inmiştir. Liva kaldırılmış ve yeni birimler vilayet, kaza, nahiye ve köyden oluşmuştur. Livalar ise vilayet konumuna getirilerek vilayet sayısı artırılmıştır.

1909-1919 yılları arasında Türkiye'nin milli sınırları içinde 15 vilayet 52 liva mevcuttur. Livaların il yapılmasıyla bu rakam 1921 yılında 74'e yükselmiş, 1926 yılında çıkarılan bir kanunla vilayet sayısı 68'e indirilmiştir. Bu rakam 1933 yılında 57, 1936 da 62, 1939 da 63 ve 1957 yılında 67'ye çıkmış ve 1989 yılına kadar bu sayıyı muhafaza etmiştir (Eryılmaz, 2006: 119). 1989 yılından Düzce depremine kadar olan dönemde ise il sayısı 81 rakamına ulaşmıştır.

Günümüzde kullanılan il sistemi ile ilgili kanun 1949 yılında çıkarılan İl İdaresi Kanunudur. O dönemin şartlarında il sistemi ile ilgili bütün ayrıntılar kanunda belirtilmiştir. Ancak günümüzde işlevliğini yitirmiş bazı idari birimlerle ilgili maddeler hala yürürlükte olup kanun günümüzün ihtiyaçlarına göre tekrar baştan düzenlenmesi gerekmektedir. 1949'da İller İdaresi Kanunu'nun çıkarıldığı dönem, dilin Türkçeleştirme gayretlerinin yoğun yaşandığı dönem olduğundan vilayet kelimesi yerine il kullanılmaya başlanmıştır. 1961 ve 1982 yıllarında çıkarılan anayasalarda İl İdaresi ile ilgili değişikliğe gidilmemiş, 1949 yılında çıkarılan İller İdaresi Kanunu geçerliğini korumuştur.

1.2. İL SİSTEMİ

Günümüz dünyasında mevcut ülkelerin taşra yönetimlerinde çeşitli şekillerde uygulamalar mevcuttur. Temel olarak hepsinin mantığı iki başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlardan biri Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya gibi devletlerin kullandığı “fonksiyonel sistem” ve diğeri ise; Fransa ve Türkiye'nin de kullandığı “İl/Valilik/Mülki İdare Sistemi”dir (Eryılmaz,1999: 14).

Fonksiyonel sistemde; bölge, il ve alt birimler mevcut olmasına rağmen hiyerarşik bir yönetim tarzının ötesinde merkezi yönetimdeki ilgili bakanlıkların taşradaki yönetim birimleri ile direk olarak temasa geçmek ve onlardan direk sorumlulukları ile ilgili bilgi alışverişinde bulunması şeklindedir. Arada il, ilçe yönetiminin sorumlusu olan herhangi bir idareci söz konusu değildir.

İl sisteminde ise; ekonomik, coğrafi şartları göz önüne alarak illere bölünen ülkede, illerin başında merkeze ait birtakım yetkileri merkez adına kullanan ve merkeze sormadan kararlar alabilen, taşrada merkezi birimleri temsil eden tüm birimlere karşı sorumlu olan idarecilerin yönettiği bir sistem olarak tarif edilmektedir (Payaslıoğlu, 1966: 12). İl sistemi, merkezi teşkilat bünyesinde bulunan bakanlıkların taşra temsilciliklerinin yönetiminin hiyerarşik yapı çerçevesinde valilere devredilmesidir. İl valileri kanunla kendilerine devredilen

bu sorumlulukları da mevzuat çerçevesinde yerine getirmesi ve takip etmesi en önemli görevlerinden biridir.

Osmanlı döneminden günümüze kadar zamanla olgunlaşan ve mülki idare sisteminin yapısını veya il sisteminin yapısını belirleyen belli kanuni düzenlemeler olmuştur. Bu anlamda çıkarılan ve il yönetimiyle ilgili belirli ölçüler getiren kanun, 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'dur. Kanunda "Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçelerde bucaklara bölünmüştür." şeklinde tarif edilmiştir. Bu kanunda il sisteminin alt bölümleri ve il sisteminde görevli olan yöneticilerin yetki ve sorumluluklarından bahsedilmiştir.

Diğer bir kanun, 1982'de çıkarılan Anayasasının 126. maddesidir*. Bu maddede: "Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır" denmektedir.

1984 yılında çıkarılan 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları hakkındaki kanunda ise, bakanlıkların kuruluşu, teşkilatı ve taşra yapılanması ve ilgili usul ve esasları ile ilgili maddeleri ifade edildikten sonra 8. maddesinde: "Bakanlığın kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek ve yürütmekte oldukları hizmetleri vatandaşlara sunmakla görevli bakanlık taşra teşkilatı, ihtiyaca göre aşağıdaki kuruluşların tamamından veya birkaçından meydana gelecek şekilde düzenlenir.

- a) İl valisine bağlı il kuruluşları,
- b) Kaymakama bağlı ilçe kuruluşları,
- c) Doğrudan merkeze bağlı taşra kuruluşları" şeklinde ifade edilmiştir.

*<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> 10.05.2014

Zaman içerisinde çıkarılan kanunlarla beraber Mülki İdare Sisteminde gidilen taksimatın, il ve alt kademe yöneticilerinin yetki ve sorumluluklarının kanunlar çerçevesinde netleştiğini görülmektedir.

Ayrıca bu kanunların dışında 1985 yılında çıkarılan 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri hakkında kanunun 1.maddesinde: “Mülki idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmaların yapılması.” şeklinde Mülki İdare biriminin ihtiyaca göre kurulması ve kaldırılması yetkisi ise, İçişleri Bakanlığına verilmiştir.

Şu ana kadar bahsi geçen konuları özetlersek: Osmanlı devletinde idari zafiyetin ciddi yaşandığı XIX. yüzyılda, taşrayı daha iyi kontrol etmek, ekonomik sıkıntılar içinde olan devleti rahatlatmak, vergilerin toplanmasını kolaylaştırmak gibi nedenlerle oluşturulmaya başlanan bu Mülki İdare şekli ve taksimatı kendi devlet yapımızın içinden doğal seyrinde ortaya çıkmıştır. Ancak örgütlenme yapısı ve kanuni düzenlemelerle oluşturulan Mülki İdare Sistemimiz, fonksiyonel sistem içinde değerlendirilmektedir.

Diğer önemli bir durum ise, Bakanlıkların taşradaki örgütlenmeleri il sitemine uygun olmalıdır, aynı zamanda bu örgütlenme yapısı merkez adına vali, kaymakam ve bucak müdürüne karşı sorumluluk gerektirmektedir. İlgili beldenin başındaki Mülki İdare Amirinin o beldedeki askeri ve adli birimler üzerinde denetim yetkisi yoktur. Bu gibi nedenlerden dolayı Mülki İdare Amirliği veya diğer bir deyimle İl Sistemi, Fransız yönetim biçiminin bir uyarlaması olarak merkeziyetçi Osmanlı yönetimini gelenekleriyle bağdaştıran, yüzyılı aşkın bir süredir taşra sistemine hâkim olmuş bir idare sistemidir (Çoker, 1995:7).

1.2.1. Yetki Genişliği

Yetki genişliği ilkesi; 1876 yılında kabul edilen Kanun-i Esasinin 108. maddesiyle idare sistemimize girmiş olup, kanun maddesinde: “Vilayetin usulü

idaresi, tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif kaidesi üzerine müesses olup derecat-ı nizamı mahsus ile tayin kılınacaktır.” denilmektedir. 1949 yılında çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 3.maddesinde: “İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.” şeklinde geçmektedir. 1982 yılında çıkan anayasanın 126. maddesinde ise, yetki genişliği ilkesine aynı ifadelerle yer verilmiş ve günümüzde de güncelliğini devam ettirmektedir.

Bu yetki ile merkezden yönetimin taşra teşkilatındaki üst düzey kamu görevlilerine belli konularda kendiliğinden karar alma ve uygulama yetkisi verilmiştir. Yetki kullanıldıktan sonra elde edilen yararlı ve zararlı durumda idarenin kendisini bağlamaktadır. Diğer bir deyişle, merkezi birimlerin merkezden taşradaki örgütlerini kontrol etmesi ve daha verimli hale gelmesi için merkezin kendi teşkilatı üzerindeki iş takibi ile ilgili görev ve sorumluluklarını o beldenin mülki amirine vermesidir. Mülki İdare Amiri ise; kanun ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı sınırlar dâhilinde bu sorumluluğunu yerine getirmekle yükümlüdür. Bu yetki, merkezi idarenin taşra teşkilatları içinde yalnızca illere verilmiştir. Diğer taşra kuruluşları ve bölge kuruluşlarına bu yetki verilmemiştir.

Yetki genişliği kavramı yetki devri ile karıştırmamalıdır. Yetki devrinde yasalar çerçevesinde hangi konuda hangi yetkilerin hangi makamlara verildiği belirtilir. Dolayısıyla karar alma yetkisi ve sorumluluk devir alana geçer (Gözübüyük, 2004: 95). Ancak yetki genişliğinde karar alma yetkisi merkezde kalmak şartıyla, merkezin temsilcisi olan kişi onun adına ve ona sormadan kullanabilmektedir.

1.2.2.İller

Ülkemizde taşra yapılanmasındaki en üst Mülki İdare Birimi İl'dir. 1982 yılında çıkan anayasanın 126. maddesinde* : “Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.” denilmektedir. Aslında bu illerin bölünmesinin geçmiş döneme ait bir alt yapısı olduğu inkâr edilemez. 1871 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile Vilayet kurulması ve bu durumun bütün Osmanlı coğrafyasına yaygınlaşması, 1921 yılının başlarında 15 Vilayet, 53 liva, 302 kaza ve 679 nahiye şeklinde bir bölünmeyle sonuçlanmıştır. 1921 anayasası ile Vilayetin kaldırılması ve yerine İl tanımının gelmesi ve Liva'nın kaldırılıp İl'e dönüştürülmesi sonucu illerin alanlarının küçülmesine ve sayılarının artmasına neden olmuştur (Sanal, 2000: 50). Bu düzenlemelerden sonra il sayısı 1924'te 74'e yükselmiş, 1926 yılında 63'e, 1933'te ise 57'ye indirilmiştir. Bundan sonraki yıllarda yeni illerin kurulmasıyla beraber 1936 yılında 62'ye, 1939'da 63'e, 1954'te 66'ya, 1957'de 67'ye çıkarılmıştır. 1957'den 1989 yılına kadar yeni bir il kurulma gündemi olmamıştır. Ancak 1989 ve 1990'lı yıllarda yapılan yeni düzenlemelerle il sayısında artış olmuş ve 1999 yılında gerçekleşen depremden sonra Düzce'nin de il olmasıyla beraber il sayısı 81'e ulaşmıştır (Eryılmaz, 2006: 119).

1982 anayasasının 126. maddesinde ifade edilen “coğrafya, ekonomik ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre” şeklinde geçen, mülki idare birimlerinin kuruluşunun ölçütü olarak görülen bu faktörleri değerlendirirsek, coğrafi bakımdan mülki idare birimlerinin kurulması esnek ve yoruma açık bir durumdur. 1921 yılının şartlarına göre kurulan iller, haberleşme, ulaşım ve sanayi alanındaki gelişmeler neticesinde coğrafi faktörün etki alanını daraltmıştır. Mülki İdare birimlerinin kurulmasında coğrafi faktörlerin etkisinden çok tarihi geçmiş, halkın baskısı ve siyasi beklentilerin etkisi olmuştur. Bundan dolayı birim

* <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=1.5.2709&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> 10.05.2014

oluşturulmasında amaç dışına çıkmış ve yapay idari birimler oluşturulduğu sonucuna varılmıştır.

Mülki İdare birimlerinin kuruluşunda ölçüt olarak ekonomik durum dikkate alındığında; ekonomik faaliyetlerin homojen olarak ülke sathına yayılması hedef olması gerekirken ekonomik faaliyetlerin belli başlı illerde yoğunlaştığı görülmüştür. Bunun sonucu olarak da sosyolojik problemler ortaya çıkmıştır. Ekonomik kalkınmanın zayıf olduğu bölgelerdeki insanlar ekonomik gelişmenin daha önde olduğu kentlere göç etme eğilimine geçmiştir. Kentlerin nüfus olarak artış göstermesi birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Kırsal kesimdeki nüfusun kentlere taşınması, tarımsal faaliyetlerde iş gücünün azalmasına, küçük illerin büyük illere bağımlı olmasına neden olduğu söyleyebiliriz.

Kamu hizmetlerinin gereksinimlerine göre oluşturulan yeni birimler değerlendirilirse; günümüz kamu hizmetlerinde teknik imkânların da artmasıyla kamu işleyişinde hizmet verimliliği artarken, ülkemizde yalnızca yeni mülki birimler oluşturulmakta, buna paralel olarak personel alımı ve istihdamı, iş ve işlemlerin takibi gibi konular eski metotlarla devam etmekte, bu durumda kamu hizmetlerinin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır.

1982 yılında çıkarılan anayasanın 126. maddesinde yalnızca illerden ve alt birimlerinden bahsedilmiş, ancak hangi şartlar çerçevesinde kurulacağı ile ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Bu düşünceyle 1995 yılında çıkarılan 4109 sayılı il ve ilçe kurulmasına dair yetki kanunu ile ilgili, Anayasa Mahkemesine yürütmenin durdurulması ve iptali istemiyle dava açılmış ve Anayasa Mahkemesi de yürütmenin durdurulması ve kanunun iptali istemiyle açılan davayı kabul etmiş ve kanunu iptal etmiştir. İptal gerekçesinde ise; il ve ilçe kurulmasının, ivedi ve kısa sürede verilecek karar olmadığı, kapsamlı ve uzun süreli bir araştırmayı gerektirdiği, yasanın konu, amaç ve kapsamında belirsizlik olduğu ifade edilmiştir.

1.2.2.1. Vali

5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre; il başında vali ve onun altında il idaresi ile ilgili il müdürleri ve il idare kurulu vardır. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 4.maddesinde* : “İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş kanunlarına göre illerde lüzumu kadar teşkilatı bulunur. Bu teşkilatın her birinin başında bulunanlar il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilin ikinci derecede memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır.” denilmektedir. Valiler görevlerini, merkezin ildeki müdürleri ve il özel yönetiminin elemanları aracılığıyla yaparlar (Erten, 1999: 108). İl valileri ilin genel idaresinden her bakana karşı ayrı ayrı sorumludur ve bakanlar, bakanlığını ilgilendiren iş ve işlemleriyle ilgili olarak il valilerine emir ve talimat verebilirler.

5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 9. maddesinde il valilerinin görev yetkileri maddeler halinde şu şekilde sıralanmaktadır:

Vali, ilde Devletin ve Hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her Bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır. Bu sıfatla:

- Valiler, ilin genel idaresinden her Bakana karşı ayrı ayrı sorumludur. Bakanlar, Bakanlıklarına ait işleri için valilere resen emir ve talimat verirler. Bakanlar, valiler hakkında Bakanlar Kuruluna taltif ve tecziye teklifinde bulunabilirler.

- Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler.

- Vali, kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının neşir ve ilanını ve uygulanmasını sağlamak ve Bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle görevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tedbirleri almaya yetkilidir.

* <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf> 15.05.2014

- Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının verdiği yetkiyi kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için valiler genel emirler çıkarabilir ve bunları ilan ederler.

- Vali, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan bütün Devlet daire, müessese ve işletmelerini, özel işyerlerini, özel idare, belediye köy idareleriyle bunlara bağlı tekmil müesseselerini denetler, teftiş eder. Bu denetleme ve teftiş, Bakanlık veya genel müdürlük müfettişleriyle veya bu dairelerin amir ve memurlarıyla da yaptırabilir.

- İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

- Vali, ilde teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan her hangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.

- Vali, il içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dâhil memur ve müstahdemlerden asli vazifelerine hâlel getirmemek şartıyla ilin genel ve mahalli hizmetlerine müteallik işlerin görülmesini isteyebilir. Bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler. Vali, keyfiyetten ilgili Bakanlığa ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüğe bilgi verir.

- Vali, Devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsilini ve ödeme işlerinin muntazam bir şekilde yapılmasını ve gelir kaynaklarının gelişmesini sağlamak için tedbirler alır ve uygular, lüzumunda bu maksatla ilgili Bakanlıklara ve genel müdürlüklere tekliflerde bulunur.

- Vali, Devlet, İl, Belediye, Köy ve diğer kamu tüzelkişiliklerine ait genel ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunmasını, iyi halde tutulmasını, değerlendirilmesini ve iyi halde idaresini sağlayacak tedbirlerin uygulanmasını ilgililerden ister ve denetler.

- Vali, il, ilçe, bucak merkezlerinde ve çevrelerinde kiralı, kirasız binalarda vazife gören bütün Devlet dairelerini mahallin hizmet şartlarına ve Hazine menfaatine en uygun şekilde bir veya birkaç binada toplamak üzere gereken tedbirleri aldırır ve uygulanmasını denetler.

- Vali, Cumhuriyet Bayramında ilde yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.

5442 sayılı İl İdaresi kanununun 11. maddesinde: “Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alır. Bu maksatla devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder, bu teşkilat amir ve memurları vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle yükümlüdür.” denilmektedir.

Valilerin askeri ve adli makamlar üzerinde herhangi bir denetim yetkisi yoktur. Ancak; 5442 sayılı yasanın 11.maddesi F bendinde: “Valiler, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikâyetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar. Cevabı kâfi görmedikleri takdirde askerlik şubelerinin bağlı bulunduğu bölge, tümen veya komutanlıklarına ve Milli Savunma Bakanlığına müracaat ederler. Bu makamlar tarafından lazım gelen soruşturma yapılarak kanuni gereği ifa edilir ve sonucundan Valilere bilgi verilir.” denilmekte, adli makamlarla ilgili olarak da: “Vali, ceza ve tevkif evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısıyla birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.” şeklinde ifade edilmektedir.

1.2.2.2. İl Müdürlükleri ve İl İdare Kurulu ve Görevleri

İlde genel idare kuruluşlarının başında bulunan memurlara il idare şube başkanları diğer bir deyişle il müdürleri denir (Gözübüyük, 2004: 167). İl müdürleri 5442 sayılı kanununun 57.maddesine göre il valisinin emri altındadırlar ve bu müdürlükler; il hukuk işleri müdürü, defterdar, il emniyet müdürü, il jandarma komutanı, milli eğitim müdürü, bayındırlık ve iskân müdürü, sağlık müdürü, sosyal yardımlaşma ve dayanışma müdürü, tarım ve köy işleri müdürü, kültür ve turizm

müdürü gibi müdürlüklerinden oluşmuştur. Bu müdürlükler ilgili bakanlıkların ildeki temsilcilikleridir ve merkezle yaptıkları iş ve işlemleriyle ilgili yazışmaları bağlı oldukları valilik üzerinden yaparlar.

İl İdare Kurulu, 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 57. maddesinde: “Valinin başkanlığı altında hukuk işleri müdürü, defterdar, milli eğitim, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, tarım ve veteriner müdürlerinden teşekkül eder. Vali, idare kuruluna başkanlık etmek üzere vali muavinini görevlendirebilir.” denilmektedir.

İl İdare Kurulu, ildeki devlet memurlarının şikâyete konu olan durumlarından dolayı doğacak idari cezaların verilmesi ile yapmış olduğu çalışmaları ve gayretlerinden dolayı da alacağı ödüllerin tayinin belirleyen bir kuruldur. İl İdare Kurulu, şikâyete konu hususla ilgili, muhakkik tayin ederek olayın araştırılmasını sağlar. Araştırma sonucu ilgili kişiye soruşturma izni verilip verilmeyeceği ve kişinin idari olarak cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ve cezalanacaksa cezanın hangi kademededen verileceğini belirler.

1.2.3. İlçe

İl sisteminde, ilden sonra gelen idari birime ilçe denir. Osmanlıdan günümüze sancak, kaza başlığı altında adlandırılan ve yüzyıllardır yönetim tecrübesine sahip olan bir idari birimdir. 1921 yılında Liva'nın (sancak) kaldırılmış olması ve İl'e çevrilmesiyle kaza (ilçe) şeklinde bir idari yapılanmaya gidilmiştir. 1921 yılında 302 olan kaza sayısı ilerleyen yıllarda ihtiyaca göre artış göstermiş, 1935 yılında 370, 1955'te 460, 1975'te 575, 2001'de 885 ve 2014'te ise 919'a ulaşmıştır*.

5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 2. maddesinin A bendinde: “İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir İl'e bağlanması kanun ile olur.” denilmektedir.

* 20.05.2014 tarihinde İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğünün kayıtlarından alınmıştır.

İlçe örgütlenmesi, İl örgütlenmesiyle benzerlik arz etmektedir. İl'dekine benzer bir şekilde mülki amir olarak kaymakam, ilçe idare başkanları ve ilçe idare kurulundan oluşmaktadır. Bakanlıkların ilçe örgütlenmesindeki iş ve işlemlerin yürütülmesi kaymakamın sorumluluğunda olup bu konuda teşkilattaki görevli memurlar kaymakama karşı sorumludurlar. Kaymakam da ilçedeki yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak valiye karşı sorumludur.

1.2.3.1. Kaymakam

İl'de Vali hükümetin temsilcisi olduğu gibi ilçede de kaymakam hükümetin temsilcisidir. Ayrıca kaymakamlar valinin ilçedeki temsilcisidir (Erten, 1999: 108). 5442 sayılı kanununun 31.maddesinde kaymakamların hukuki durumları, görev ve yetkileri ile ilgili şöyle denilmektedir:

- Kaymakam, kanun, tüzük yönetmelik ve Hükümet kararlarının neşir ve ilanını, uygulanmasını sağlar ve bunların verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir.

- Valiler, ilçeye ait bütün işleri doğrudan doğruya kaymakama yazarlar. Kaymakamlar da ilçenin işleri hakkında bağlı buldukları valilerle muhaberede bulunurlar. Ancak olağanüstü hallerde kaymakamlar İçişleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla muhabere edebilirler ve bu muhabereleden valiye bilgi verirler.

- Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararları ve bunlara dayanılarak valiler tarafından verilecek talimat ve emirler ilçe idare, şube başkanlarına kaymakamlar yolu ile tebliğ olunur;

- Kaymakamlar, dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen daire ve müesseseler dışında kalan bütün Devlet daire ve müessese ve işletmelerini özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı teknil müesseseleri denetler ve teftiş ederler. Bu teftiş ve denetlemeyi bizzat veya idare şube başkanları veya validen talep edeceği Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlük müfettişleri vasıtasıyla ortaokul veya bu dereceli öğretim müesseselerini de bizzat veya ilgili müfettişleri marifetiyle denetler.

- Kaymakam, denetlemesi sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördüğü ilçe idare şube başkanlarını valinin muvafakatiyle, diğer memur ve müstahdemleri resen sorumluluğu altında işten el çektirebilir.

- Kaymakam, ilçenin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

- Kaymakam, ilçede teşkilatı ve görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare veya daire başkanlığından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.

- Kaymakam, ilçedeki idare, daire ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dâhil memur ve müstahdemlerden ilçenin genel ve mahalli hizmetlerine ilişkin işlerin görülmesini asli vazifelerine hanel getirmemek şartıyla valiliğe teklif suretiyle isteyebilir. Valilikten alınacak emir üzerine bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler.

- Kaymakam, ilçe memurlarının çalışmalarını ve teşkilatın işlemlerini gözetim ve denetimi altında bulundurur. Kaymakam, ilçenin idare şube başkanlarıyla ikinci derecedeki memurlarına, genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurun Kanundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyurma, kınama cezaları verir ve uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanun hükümlerine göre teklif ve talepte bulunabilir. Kaymakamlarca resen verilen cezalar kesindir. Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer. Kaymakam, ilçe memurlarına takdirden verebilir.

- Kaymakam, ilçe idare şube başkanlarına acele hallerde (8 güne kadar) ve tayini kendisine ait memurlara, Memurlar Kanunundaki yıllık izin süresine mahsup edilmek üzere bir aya kadar izin verebilir. Tayinleri kaymakama ait olmayan memur ve müstahdemlere izin verilmezden önce kaymakamın mütalaası alınır.

- Kaymakamlar, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikâyetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar. Cevabı kâfi görmedikleri takdirde keyfiyeti valiye bildirirler.

•Kaymakam, Cumhuriyet Bayramında ilçede yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder. Kaymakam, kanunun verdiği yetkiler dâhilinde, kanunun öngördüğü görev ve sorumlulukları ve valinin emir ve talimatlarını yerine getirmekle yükümlüdür.

1.2.3.2. İlçe Müdürlükleri, İlçe İdare Kurulu ve Görevleri

İlçe idaresindeki genel hizmetleri yürüten kuruluşların başında bulunan müdürlere İlçe Müdürleri denir. Bunlar yazı işleri müdürü, ilçe emniyet amiri, mili eğitim müdürü, mal müdürü, tarım ve köy işleri müdürü, jandarma komutanıdır (Eryılmaz, 1999: 106). Bunlar merkez birimlerin taşra teşkilatındaki iş ve işlemleri takip eden idarecileridir.

5442 sayılı İl İdare Kanununun 37. maddesinde; “İlçe idare şube başkanları, kendi şubelerine taalluk eden kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarıyla kendi dairelerine tevdi edilmiş olan görevlerin sürat ve intizam dâhilinde görülmesinden doğrudan doğruya kaymakama karşı sorumludur.

İlçe idare şube başkanları, kaymakam tarafından verilen emirleri yerine getirmek ve tevdi edilen işler hakkında gereken tetkikleri yaparak mütalaalarını zamanında bildirmek ve istenilen her türlü malumatı vermekle mükelleftirler.” denilmektedir.

İlçe İdare Kurulunun ise; ildekine benzer şekilde görev ve sorumlulukları vardır. İlçedeki memurlarla ilgili idari yönden yaşanan sorunlarla ilgili soruşturma izni verilip verilmemesi ve alacağı idari bir cezanın tayini hususunda karar verirler.

1.2.4. Bucak

Mülki İdare biriminin sonuncu teşkilatı bucaklardır. 5442 sayılı kanununun 41.maddesinde: “Bucak; coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet

bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümüdür.” denilmektedir. Bucak müdürü, bucakta hükümet memuru ve temsilcisidir. Aynı kanunun 2.maddesinde ise: “Bucak kurulması, kaldırılması, merkezinin belirtilmesi, il, ilçe ve bucak sınırlarının ve bucak adlarının değiştirilmesi bir köyün veya kasabanın veya bucağın başka bir il ve ilçeye bağlanması, mühim mevki ve tabii arazi adlarının değiştirilmesi İçişleri Bakanlığının kararı ve Cumhurbaşkanının tasdiki ile olur.” şeklinde belirtilmiştir.

Yüzyıla yakın bir geçmişi olan ve ilçe ile köy arasında bir ara birim olan bucaklar günümüzde işlevini yitirmiştir. Yetersiz imkânlarla sahip olması, teşkilatının bozuk oluşu, yetki azlığı gibi nedenlerle kimlik olarak kendini tam ifade edemediğinden ilçelerin gölgesinde kalmış, bu durum fitri seyri içinde kapanmasına zemin hazırlamıştır.

1.2.4.1. Bucak Müdürü

5442 sayılı İl İdaresi kanununun 42. maddesinde: “Bucak müdürü, bucakta en büyük hükümet memuru ve temsilcisidir. Bu sıfatla;

- Bucanın genel idaresinden sorumludur;
- Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararlarının yayınlanmasını ve uygulanmasını sağlar. Bunların kendisine verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir.
- Kaymakamlar, bucağa ait bütün işleri doğrudan doğruya bucak müdürüne yazarlar. Bucak müdürleri bucağın bütün işleri hakkında bağlı buldukları kaymakamlıklarla muhabere ederler.
- Kanun, tüzük, yönetmelik ve Hükümet kararları ve bunlarla ilgili olarak verilecek emirler, bucak teşkilatına dâhil dairelere bucak müdürleri vasıtasıyla tebliğ olunur.

- Dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan bucak teşkilatına dâhil daire ve müesseseler, belediye ve köy idareleri bucak müdürünün gözetim ve teftişi altındadır.

- Müdür, 4. maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askeri teşkilat dışında kalan, gözetim ve teftişi altında bulunan bucak teşkilatına dâhil daire ve müesseselerin amir ve memurları ile genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurin Kanunundaki usulüne göre savunmalarını aldıktan sonra uyarma cezası verir ve uygular. Bu ceza kesindir ve tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer. Daha ağır disiplin cezaları ile takdirname verilmesini gerektiren hallerde vali ve kaymakama tekliflerde bulunur.

- Cumhuriyet Bayramlarında bucakta yapılacak törene başkanlık yapar ve ziyaretleri kabul eyler.”

1.2.4.2. Bucak Meclisi ve Komisyonları

Bucak sınırları içindeki kasaba ve köylerin yerel nitelikteki ortak ihtiyaçlarını düzenlemek; kanun ve tüzüklerle kendilerine verilen görevleri yapmak üzere bucak müdürünün başkanlığında Bucak Meclisi ve Bucak Komisyonu bulunur (Eryılmaz, 2006: 107).

5442 sayılı il idaresi kanununun 52.maddesinde bucak meclisi ve komisyonu ile ilgili şöyle denilmiştir:

- Bucak sınırları içindeki köy ve kasabaların mahalli mahiyette müşterek ihtiyaçlarını düzenlemek, kanun ve tüzüklerle kendilerine verilen vazifeleri görmek üzere bucak müdürünün başkanlığında bir bucak meclisi ve bir bucak komisyonu bulunur.

- Bucak meclisleri, bucağa bağlı belediye meclisleri ve köy ihtiyar kurulları tarafından kendi aralarından veya kendi köy ve kasabaları halkından olmak üzere hariçten seçecekleri birer üyeden teşekkül eder. Bucağın sabit veya gezici

doktoru, doktoru olmayan yerlerde sağlık memurları, veterineri, ziraat muallimi, sabit ve gezici başöğretmenleri meclisin tabii üyeleridirler.

- Vali ve kaymakamlar, il ve ilçe merkez bucağının meclis ve komisyonlarına başkanlık edecekleri gibi ilçeye bağlı bucakların meclis ve komisyonlarına da lüzum gördükleri hallerde başkanlık edebilirler. Bu meclis ve komisyonların başkanlık ve üyelikleri fahridir.

- Kasaba ve köy adedi 12 den aşağı olursa meclise seçilen üye adedi 12 den az olmamak üzere kasaba ve köylerce eşit sayıda üye seçilir. Meclise seçilen üyelerin görevleri dört yıl sürer, yeniden seçilmeleri caizdir. Meclisin müzakere usulü İçişleri Bakanlığınca yönetmelikle tespit edilir.

- 5442 sayılı il idaresi kanununun 53. ve 54. maddesinde ise; Bucak meclisi yılda bir defa Ekim ayının başında toplanır. Toplantı süresini meclis belirtir. Bucak meclisi, bir yıl süre ile kendi üyeleri arasından dört üyeden müteşekkil bir bucak komisyonu seğer. Bu komisyonun başkanı bucak müdürüdür. Bucak komisyonu, en az ayda bir kere toplanarak bucak meclisinin toplantı halinde olmadığı zamanlarda meclis görevini yapar.

BÖLÜM II

1923-1950 YILLARI ARASI MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ YAPAN VALİLERİN PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİME

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da görülen siyasal, ekonomik ve sosyal değişimler Osmanlı devletini birçok yönden etkilemiştir. Bu etkilerden en önemlisi de Fransız devrimi ile beraber ortaya çıkan milliyetçilik akımıdır. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devletindeki etnik unsurları harekete geçiren bu akım ilerleyen süreçte bünyesinde bulunduran unsurlara bağımsızlığın kapısını açan bir neden olmuştur. Bu durumun farkına varan Osmanlı padişahları olabilecek sıkıntılı durumlara karşı kurtuluş reçetesi olarak ıslahat hareketleri yapmışlardır. Özellikle Osmanlının son döneminde Tanzimat Fermanıyla başlayan, batı idare şekillerinin de etkisiyle, yeni yönetim birimleri oluşturulmuştur. Özellikle, dağılma endişesi, bu dönemde, merkezileşmeye giden bir sürecin doğmasına neden olmuştur. Batı yönetim şeklinden özellikle Fransız ekolünden etkilenen Osmanlı, kendine özgün bir idari şekli geliştirmeye çalışmıştır. Bulgaristan vilayeti olarak oluşturulan ilk vilayete merkezden atama yapılmış ve bu vilayet yönetiminden verim alınması ile beraber farklı coğrafyalarda da aynı uygulamalara gidilmiştir. Esasen, “mülki idarenin”, bir idare şekli olarak ortaya çıkması da bu sürecin doğurduğu bir sonuçtur. Hem kurulan bu vilayetlere yönetici yetiştirmek ve hem de devlete memur yetiştirmek için Mülkiye Mektepleri kurulmuş ve bu okullardan değerli yöneticiler yetişmiştir.

2.1. MİLLİ MÜCADELEYE KATKILARI

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı sonrasında itilaf devletlerinin hükmen yenik sayılması sebebiyle, Devlet ve halk olarak birçok zorluklarla mücadele

etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı devleti uzun süren savaşlardan dolayı ekonomik olarak gücünü yitirmiş, halk fakru zaruret içinde yaşamıştır. Bu duruma düşülmesinde yönetimde yaşanan zafiyetler neden olmuş, en büyük payı da II. Abdülhamit'i tahttan indirip yerine geçen İttihat ve Terakki yönetiminin uygulamaları ile diğer tüm siyasal görüşlere ve düşüncelere karşı olması neden olmuştur (Tuncay, 1990: 51). İttihat ve Terakki yönetimi içinde bitmek bilmeyen çekişmeler ve önceki yönetim e kendilerini ispatlarcasına yapılan alt yapısı oluşturulmadan alınan kararlar ve uygulamalar ülkeyi felaketin eşğine getirmiştir. Balkan savaşlarındaki yapılan hatalar ve savaştan yenilgiyle çıkılması bunun en önemli göstergesi olmuştur.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya savaşından hükmen yenik olarak çıkmış ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalamıştır. Mütarekede alınan kararlar yumuşatılmış gibi görünse de aslında yoruma açık ve ittifak devletlerinin menfaatine uygun bir durum teşkil etmektedir. Örneğin; mütarekede imzalanan 7. madde de bu belirgin olarak görülmekte ve bu madde ise anlaşmada şu şekilde geçmektedir: “Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi sevkulceyş noktasını işgal hakkını haiz olacaklardır.” Yapılan mütareke tarihinden iki hafta sonra altmış parça gemiden ibaret Müttefik donanması Rusya'daki Bolşevik hareketine karşı koymak bahanesiyle boğazlardan geçip İstanbul'a asker çıkarması aslında Osmanlı devletini parçalamak amaçlı gizli olarak yapılan anlaşmanın bir parçası olarak görünmektedir (Karpaz, 2010: 119).

İngilizlerin İstanbul'u işgali, ardından diğer işgalleri beraberinde getirmiştir. Fransızlar Adana yöresi ve daha sonra Urfa, Antep ve Maraş ve çevresini, İngilizler Çanakkale, Eskişehir, Kütahya Afyon, Samsun ve Merzifon çevresini, İtalyanlar ise; Kuşadası Bodrum Marmaris, Fethiye, Antalya ve Burdur'u işgal etmişlerdir. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar İzmir'i işgal etmesi Anadolu'da büyük bir tepkiyle karşılanmış ve halka ateş açmaları ve zulmetmeleri halkı galeyana getirmiştir (Karpaz, 2010: 119).

Mütarekeden sonra dağılan İttihat Terakki Cemiyeti üyeleri siyasi faaliyetlere girişmişler ve Anadolu'da çeşitli mahallere dağılmış özellikle kendi ailesinin yaşadıkları memleketlere yerleşmişler ve buldukları yerlerde örgütlenerek mili mücadele döneminde mahalli gurupların oluşmasını sağlamışlardır (Karpat, 2010: 119).

Anadolu'da mili mücadeleye destek vermek için bölgesel olarak birçok cemiyetler kurulmuş ve bu cemiyetler Sivas Kongresi ile beraber Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında bir araya gelerek tek bir noktadan yönetilmeye çalışılmıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyeti ve üyeleri milli mücadele süresi boyunca etkin rol oynamış, I. ve II. T.B.M.M. hükümeti ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında temel unsur olmuşlardır.

Milli mücadele dönemi olarak adlandırılan yıllarda, Mondros Mütarekesinden Büyük Taarruza kadar olan dönemde Anadolu'da yaşayan Türk halkı büyük sıkıntılar çekmiş, yoksulluk ve imkânsızlıklara rağmen kendi üzerine düşen görevi yerine getirmişlerdir. Bu mücadelede de taşra yöneticilerinin çok büyük payı vardır. Türk halkında milli şuur oluşturmanın yanında, eldeki imkânsızlıklara rağmen düşmana karşı mücadele hususunda bütün imkânları seferber ederek zaferle sonuçlanmasında büyük katkıları olmuştur. Bu konuda milli mücadele yıllarında kaymakam ve vali olarak görev yapmış Mülki İdare Amirlerimizden bazılarının buldukları beldede nasıl bir mücadele içinde oldukları incelenmiştir. İnceleme yaptığımız mülki idare amirlerinden meslekleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarla ön plana çıkan kaymakam ve valiler üzerinden dönemin genel siyasi ve idari atmosferi yansıtılmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Vali Fazlı Güleç

1891 yılında Midilli Adası Morova ilçesi Efsunde ilçesinde dünyaya gelmiş, İlköğrenimini köyünde, rüştiye ve idadiyi pekiyi derecelerle İstanbul'da okumuştur. 1910 yılında Mektebi Mülkiye-i Şahaneyi okumaya başlamış ve 1913

yılında bitirmiştir. 1913 yılında Aydın ilinde Maiyet Memurluğu ile memuriyet hayatına başlayan Fazlı Güleç 1917 yılında Kaymakam olarak Çal ilçesine ataması olmuştur. Kaymakam ve Vali olarak uzun yıllar hizmet veren Fazlı Güleç, 1945 yılında emekliye ayrılmış ve 1966 yılında vefat etmiştir* .

Vali Fazlı Güleç'in Çal ilçesinde kaymakamlık yaptığı dönemde milli mücadele ile ilgili gayretli çalışmaları olmuştur. 22-23 Haziran 1919 tarihinde Nazilli'yi ikinci defa ele geçiren ve oradan da Aydın'a yürüyen Yunanlıları durdurmaya çalışan Kuvayı Milliye birlikleri, Denizli gönüllülerinin yardımına rağmen durduramamışlardır (Tüfenk, 1949: 5).

Denizli Mutasarrıfı Faik (Öztrak) Bey, Dâhiliye Nezaretine çektiği telgrafta; işgali duyan ahalinin heyecan içinde olduğunu ve “hukuku milliye-i müdafaaya karar verdiğini” bildirmiş, bundan sonra tutulacak yolun belirlenmesini istemiştir (Aldan, 1995: 242).

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiğini duyan Denizli halkı toplanarak protestolarda bulunmuş, Yunanlılara karşı birlikte mücadele etme sözü vermişlerdir. Bu hissiyatı dile getiren Çal Kaymakamı Fazlı Bey ve Tavas kaymakamı Ali Rıza Beylerin Mutasarrıf Faik Bey'e çekilen telgrafı şöyledir:

21 Mayıs 1919 tarihli Sadrazamlık yüce emirlerini bildiren telgraf nameleri gereğince durum, kaza merkezinde halka bizzat tebliğ edildiği gibi ilân suretiyle de neşri ve köy muhtarlarına tebliği yapılmak üzeredir. Sadaret emirlerinden ve ona cevaben Vilâyetten ve Liva'dan gönderilen telgraflardan bilgi edinen halkın, vatanımızın kıymetli bir parçasını teşkil eden güzel İzmir'i terk etmemek ve altı yüz seneden beri hür yaşayan Osmanlıları, esarete düşmekten korumak hususunda merkezî hükümetçe alınacak her türlü kararı mâlen ve bedenen desteklediklerini beyan ederim. Yunanlıların İzmir'de yarattıkları faciayı öğrenmelerine rağmen, şimdiye kadar muhafaza ettikleri sessizliği ve ağırbaşlılığı sürdürmeye ve altı yüz seneden beri adaletle davranarak dinî ve şahsî hürriyetlerini ve bilcümle hukuklarını, kendilerinininki gibi korudukları Hıristiyan vatandaşlarına karşı aynı vaziyeti sürdürmeye yemin etmişlerdir. (Aldan, 1995: 243)

* Vali Fazlı Güleç'in bilgileri için İçişleri Bakanlığında bulunan özlük dosyasından yararlanılmıştır.

Çal Kaymakamı Fazlı Bey ve Tavas kaymakamı Ali Rıza Beylerin Mutasarrıf Faik Bey'e çekilen telgraf kendisinin beğenisini kazanmış ve şöyle demiştir:

Çal Kaymakamı Fazlı ve Tavas Kaymakamı Ali Rıza Beyler, zaten kendi kalp ve vicdanlarının eğilimine uyan hareket tarzını, üstlerinin kendine düstur kabul ettiğini görmekle güvenli ve huzurlu bir çalışma içine girdiler ve fırsat buldukça karşılıklı olarak, beni teşvik de ettiler. O buhranlı zamanda, bütün karamsarlık ve bezginlik etkenlerine rağmen ulusal onur ve direnme güçlerinden hiç bir şey kaybetmeyerek vatanî ve millî vazifelerini özveriyle yerine getiren bu arkadaşların yardımlarını ve yüksek gayretlerini daima şükran ve minnetle anmaktan büyük bir zevk ve iftihar duymaktayım. (Aldan, 1995: 243)

Yunanlıların İzmir ve çevresindeki yaptıkları zulüm artık dayanılmaz seviyelere çıktığı, halkın istiklali ve istikbali için yapılması gereken mücadelenin bir an evvel başlatılmasının gerektiğini Çal kaymakamı Fazlı Bey'in 5 Ağustos 1919 günü Mutasarrıf Faik Bey'e çektiği telgrafta ise şöyle dile getirmiştir:

Devlete saygıda kusur ermeyen halkın, Yunan bıçağına boyun eğmeye zorlanması hâlinde büsbütün isyana sevk edilecekleri açıktır. Allah korusun böyle bir durum karşısında Hükümetin nüfuzu hangi kuvvetle temin edilecektir? Bu meseleye son vermek için, zaten gerçekleşmesi imkânsız olan zora başvurmaktan ise, kaynaşmanın asıl sebepleri üzerinde durulması ve giderilmesi uygun olacaktır. Halk, Avrupa medeniyet âleminin boyunlarına takmak için hazırladığı esaret zincirinden, haklı olarak kaçınmaktadır. Başkaları hakkında bir emelleri de yoktur. Bununla beraber duruma vâkıf olmaksızın, Vekiller Heyetince alınan tehlikeli kararın uygulanması her hâlde gerekiyorsa, yerli ve millî kuvvetlere taraftar olan jandarma ile bir şey yapılamayacağından, genel kaynaşmayı önlemeye yeterli silahlı kuvvetin gönderilmesi gerekir. (Aldan, 1995: 244)

Çal kaymakamı Fazlı Bey İstanbul Hükümetinin bölgeye yeterli bir yardım yapamayacağını düşündüğünden ve Mutasarrıf Faik beyle aynı düşünceyi paylaştığından yerel bir birlik oluşturma düşüncesiyle eski İttihatçı Necip Bey ile işbirliği yapmış, 7-8 yüz kişilik bir silahlı güç oluşturmuş, muhtarlara ve halka gerekli uyarılarda bulunmuştur. Bölgede İzmir'in işgali ile başlayan varlık yokluk mücadelesi Çal ilçesi ve çevre ilçe kaymakamlarının mücadeleye ön ayak

olmasıyla belli bir noktaya ulaşmış, milli birlik ve beraberlik duygusuyla sağlam bir savunma hattının oluşması sağlanmıştır.

2.1.2. Kaymakam Hamdi Bey

Milli mücadele döneminde iz bırakmış diğer bir mülki idare amirimiz Akbaş kahramanı Kaymakam Hamdi Beydir. 1886 yılında Köprülü'de doğan Hamdi Bey Rüştüye Köprülü'de bitirdikten sonra İstanbul'da idadiyi okuyup yükseköğrenimini tamamlamış, Mülkiye'yi pekiyi derece ile bitirmiştir. Ekim 1912'de Maiyet Memuru olarak Kosova'ya atanmış ancak 8 Ekim 1912'de Balkan savaşı çıkınca Aralık 1912 yılında Balkan harbine katılmıştır. 1919 yılında Biga kaymakamlığına görevlendirilmiştir*.

Milli mücadele boyunca çekilen sıkıntıların başında mühimmat sıkıntısı gelmektedir. Gelibolu'da bulunan Fransız işgal kuvvetlerinin silah ve mühimmat deposuna baskın yapıp depodaki malzemenin ihtiyaç olan yerlere ulaştırılması gerekmektedir. Hamdi Bey halktan bu işi yapabileceğine inandığı 19 kişi seçmiş, 3-4 saatlik bir yolculuktan sonra Fransızların mühimmat deposunun olduğu bölgeye gelerek geceleyin pusu kurmuşlardır. Fransız askerlerinin nöbet değişimi sırasında ateş menziline yaklaşarak onların hallinin gerçekleştirilmesi planlanmış, yapılan plan çerçevesinde ateş açılmış ve Fransız askerlerinden silah sesi gelmeyince Kaymakam Hamdi Bey Fransızlara şu şekilde seslenmiştir:

Fransızlar, dikkat... Fransızlar, dikkat... Size Türklük şerefim ve insanlık namusum üzerine söz, veriyorum; teslim olan hiçbir zarar görmeyecektir. Öteki istikametten gelen kuvvetler tarafından imha olunmadan bize derhal teslim olunuz! (Aldan, 1990: 412)

Biraz sonra elleri havada Fransız subayı ortaya çıkmış ve peşinden de askerleri teslim olmuştur. Canları bağışlanan Fransız subay ve arkadaşlarının yardımıyla silah ve cephaneler kıyıda bekleyen sallara taşınmıştır. Ele geçen

* Kaymakam Hamdi Beyin bilgileri için İçişleri Bakanlığı arşivlerinde bulunan özlük dosyasından yararlanılmıştır.

mühimmat ise; 8000 tüfek, 40 mitralyöz ve 2000 sandık cephane olarak tespit edilmiştir. Gerçekleşen bu başarı Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşaya ulaştırılmış ve kendisi bu olayla ilgili duygularını telgrafla Kaymakam Hamdi Beye şu şekilde ifade etmiştir:

Balıkesir’de Fırka 61 Kumandanı Kâzım Beyefendiye,

Köprülü Hamdi Beyin fedakârane ve cesurâne hareketle elde etliği şayanı şükran muvaffakiyetinden hâsıl olan teşekküratımızın Mumaileyhe tebliğine delâlet buyrulmasını rica eder, böyle âzim ve muvaffakiyete sebep olan Zât-ı birâderanelerini tebrike şitâb eyleriz. (Aldan, 1990: 413)

2.1.3. Vali Bekir Sami Saran

Milli mücadelede kahramanlık göstermiş olan mülki idare amirimizden biri de Bekir Sami Baran’dır. Erzurum ili Pasinler ilçesi Aha köyünde 1893 yılında dünyaya gelmiş, rüştiye ve idadi eğitimini tamamladıktan sonra mülkiye mektebini bitirmiştir. Mezuniyetinden sonra İzmir Karaburun ilçesine bağlı Mordoğan Bucak Müdürlüğüne atanmış, çeşitli il ve ilçelerde kaymakamlık ve valilik görevlerinde bulunmuş ve 1977 yılında vefat etmiştir.*

Ödemiş kaymakamlığı yaptığı sırada İzmir’i Yunanlıların işgal etmesi üzerine vatansever kişilerin katılımıyla kaymakamlıkta bir toplantı düzenlemiş ve işgale tepki gösterilmiştir. İşgal sonrasında Kaymakam Bekir Sami Saran’ın Dâhiliye nezaretine çekmiş olduğu telgraf ise dikkat çekicidir.

“Yunanlılar güzel İzmir’i işgal ettiler. Kâfi kudret, kuvvet ve imanımız vardır. Emrinizi makine başında bekliyorum.” demiş olsa da, İstanbul’dan şöyle cevap alır: “Talimatı Vali’den alınız.” Fakat şayanı hayrettir ki, telgrafın altındaki imza Dâhiliye Müsteşarı Timolyon’dur. Talimat alınacak Vali de, İzmir’in Yunan emri altındaki Valisi Kanbur İzzet’tir. Bunun manası nedir? Milli Mücadeleyi kendi mıntkasında kurmak için ileriye

* Vali Bekir Sami Saran beyin bilgileri için İçişleri Bakanlığı arşivlerinde bulunan özlük dosyasından yararlanılmıştır.

atılan Türk Kaymakamına Kirya Timolyon imzasıyla cevap veriliyor... Bunun üzerine Kaymakam tekrar Dâhiliye Nazır'ına telgrafla müracaat ederek: "Ben Timolyon adında Müsteşar tanımıyorum. Sizin imzanızla emir bekliyorum." diyor. Bu defa Nazır da kendi imzasıyla aynı emri veriyor... Bunun üzerine Kaymakam, doğrudan doğruya Mabeyne müracaat ederek Padişah'a telgraf çekiyor. Bu telgrafa Sadrazam Ferit imzasıyla manasız bir cevap veriliyor. Nihayet bereket versin, Albay Bekir Sami'nin 57. Tümen Kuvvetine gönderdiği bir emri hamilen oradan geçen Yüzbaşı Rasim kendilerini tenvir ediyor. Bunun üzerine Ödemiş de dahi derhal bir faaliyet başlıyor. (Apak, 1942: 60)

Ali Fuat Cebesoy Milli Mücadele Hatıraları adlı eserinde "Bir Mülkiye Kaymakamının Celadeti" başlığı altında Kaymakam Bekir Sami Beyin cesaretini övmekte onun İzmir ve civarındaki işgal kuvvetleri temsilcilerine çektiği telgrafın son kısmına yer vermektedir:

Muazzam devletlerin âlicenap mümessilleri! Akdettiğimiz mütareke, bizim ve sizin namusunuz değil miydi? Biz buna riayet ettik. Siz bunu ihmal ederek göz yumdunuz. Güzel İzmir'imizi Yunanlıların ayakları ile çiğnettiniz. Mukaddesatımıza tasallut ettirdiniz. Şehitlerimizi istihfaf ettirdiniz. Muhafazasını ahdettiğiniz silah ve cephanelerimizi onlara verdiniz. Hükümet muhaberati müstesna iken resmi telgraflara bile sansür koydunuz. Dünyanın her tarafında yükselen Türk'ün feryadına kulaklarınızı tıkadınız. Hristiyanların canı ve malı, insani düşüncelerle galeyana gelen Türk'e bir veditir. Buna emin olunuz; bugüne kadar su-i muamele yapılmadığı gibi bundan sonra da yapılmayacaktır. Anlamadığımız hakikatler bu gün meydana çıktı. Türklük vs. âlemi İslam vazife-i medeniyesini göstermeye başladı. Yunan kuvve-i işgaliyesi İzmir'den çekilmediği takdirde, bu uğurda bundan sonra dökeceğimiz kanların mesuliyeti size ve temsil ettiğiniz devletlere raci olacaktır. Yirminci asrın cemiyeti insaniyetini yaşatmak sizin vereceğiniz son karara bağlıdır... Silah patlarsa, göreceğiniz netice pek acı ve pek elim olacaktır. Artık biliniz ki, kalem değil, silah konuşuyor... (Cebesoy, 1953:135)

O dönemin şartlarını ve psikolojik ve sosyolojik ortamını yansıtmaya adına değindiğimiz bu olaylar, zor zamanlarda ve zor şartlarda problemleri nasıl aşabildiğimiz, birlik ve beraberliği sağlama için durumu fırsata çevirme adına güzel örneklerdir.

Çocukluk ve gençlik yıllarında Osmanlının buhranlı dönemini gören ve bu durumu bazıları itibariyle cephelede savaşarak yaşayan mülki idare amirleri

üzerlerine düşen görevi yerine getirmiş, işgalin yaşandığı yerlerde kaymakam ve vali olarak fedakarane ve kahramanca gayret ortaya koyarak kendi üzerlerine düşen görevi yerine getirmişlerdir.

Cumhuriyet kurulduktan sonraki dönemde valilik yapan 284 tane* mülki idare amirlerinin hepsinin bilgilerine, arşivlerde karşılaştığımız bilgi ve belge eksikliği nedeniyle ulaşılabildiği kadar mümkün olmamış, bilgilerine ulaşabildiğimiz bir kısım mülki idare amirlerinin milli mücadeleye katılma durumları tespit edilmiştir. Dar bir alanda oluşturulan veriler ışığında milli mücadele dönemi değerlendirmiştir.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde yönetimin altında bulunduğu topraklarda yöneticilik yapan mülki idare amirleri birçok olumsuz durumlarla yüzleşmek durumunda kalmışlardır. Ama Tablo-1 deki bilgiler ışığında 40 tane mülki idare amirinin üzerinde yapılan incelemede 17 tane yöneticimizin milli mücadeleye katkısının olduğu görülmüş olup, bu sayı azımsanmayacak miktarı teşkil etmektedir. Burada gözden kaçırılmaması gereken durum ise; o dönemde görev yapan diğer yöneticilerimizin hiçbir katkısının olmadığı anlamında bir değerlendirmenin yapılması onlara haksızlık olacaktır. Anadolu'nun işgal altında olmayan muhtelif yerlerinde özellikle İç Anadolu bölgesinde görev yapan yöneticilerimiz direk bir mücadele içinde olmasalar bile işgal altında olan bölgelerdeki ihtiyaçları gidermek için yardım girişimlerinde bulunmuşlar ya da yapmış oldukları açıklamalarla böyle bir işgalin karşısında olduklarını ifade ederek psikolojik destekte bulunmuşlardır. Ayrıca değerlendirilmesi gereken diğer bir nokta ise; milli mücadeleye aktif katılımı olmayan yöneticilerimiz eğer şartlar itibarıyla onlarda işgalin yaşandığı yerlerde vazife yapmış olsalardı üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmekte en ufak bir tereddüt yaşamayıp, almış oldukları mülkiye terbiyesi gereği mesai arkadaşlarının yaptığı gibi bir mücadele içinde olacakları sonucuna varılabilir.

* İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü'nün verilene göre 1923-1950 yıllarında arasında Vali olarak görev yapmış mülki idare amirlerinin sayısını teşkil etmektedir. Kısa süreli vekil olarak Valilik yapanlar dikkate alınmamıştır.

Tablo 1. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Milli Mücadeleye Katılma Durumları

SIRA NO	ADI	SOYADI	SİCİLİ	MESLEK KÖKENİ	MEMLEKETİ	İTTİHAT TERAKKİYE MENSUP MU	MİLLİ MÜCADELEYE KATILMIŞ MI
1	SÜLEYMAN SAMİ	KEPENEK	27	MÜLKİYE	ÇANAKKALE	H	H
2	RECAİ	GÜRELİ	68	ASKER	MANASTIR	H	E
3	İBRAHİM ETHEM	AYKUT	91	MÜLKİYE	İSTANBUL	H	H
4	CEMAL	BARDAKÇI	118	MÜLKİYE	BALIKESİR	H	H
5	FAZLI	GÜLEÇ	130	MÜLKİYE	MİDİLLİ	H	E
6	ADİL	GÜVEN	144	MÜLKİYE	AKKA	H	H
7	MİTHAT İZZET	SAYLAM	169	MÜLKİYE	TAVAS	H	H
8	MUSTAFA FAZIL	ÖZELÇİ	184	MÜLKİYE	MALATYA	H	E
9	MÜŞTAK LÜTFİ	GÜRSAN	185	MÜLKİYE	ERZURUM	H	H
10	İBRAHİM ETHEM	AKINCI	435	HUKUK	SELANİK	H	E
11	HÜSEYİN FATİH	GÜVENDİREN	692	MÜLKİYE	LEFKOŞE	H	E
12	NİZAMETTİN	ATAKER	762	MÜLKİYE	YANYA	H	E
13	MEHMET NAZİF	ERGİN	791	MÜLKİYE	SIVAS	H	H
14	SADULLAH	KOLOĞLU	849	HUKUK	DERNE	H	H
15	BEKİR SAMİ	BARAN	873	MÜLKİYE	ERZURUM	H	E
16	TEVFİK SIRRI	GÜR	913	MÜLKİYE	İSTANBUL	E	E
17	ALİ KEMAL	AKSÜT	928	MÜLKİYE	YANYA	H	H
18	SALİM	GÜNDOĞAN	1171	HUKUK	GEYVE	H	H
19	MEHMET ATIF	TÜZÜN	1221	MÜLKİYE	ARHAVİ	H	E
20	HİLMİ	URAN	1246	MÜLKİYE	BODRUM	H	E
21	FAİK	TÜREL	1288	HUKUK	SELANİK	H	H
22	MİTHAT	KALABALIK	1347	HUKUK	İSTANBUL	H	E
23	AHMET MURAT	GERMEN	1348	HUKUK	AYDIN	H	H
24	TEVFİK TALAT	HITAY	1374	MÜLKİYE	AZİZİYE	H	H
25	MUZAFFER	AKALIN	1563	MÜLKİYE	OSMANİYE	H	H
26	KAZIM	DIRİK	1643	ASKER	MANASTIR	H	E
27	ZEYNEL ABİDİN	ÖZMEN	1710	MÜLKİYE	NIĞDE	H	H
28	ALİ AKİF	EYİDOĞAN	1967	MÜLKİYE	İSTANBUL	H	H
29	NEVZAT	TANDOĞAN	2038	MÜLKİYE	İSTANBUL	E	H
30	ALİ RIZA	ÇEVİK	2308	MÜLKİYE	SELANİK	H	H
31	NAZMİ	TOKER	2400	ASKER	İSTANBUL	H	E
32	İZZETTİN	ÇAĞPAR	2480	MÜLKİYE	İSTANBUL	H	E
33	HAŞİM	İŞCAN	2678	MÜLKİYE	EDİRNE	H	E
34	GAFUR	SOYLU	2724	HUKUK	NIĞDE	H	H
35	REBİİ	KARATEKİN	2741	HUKUK	İSTANBUL	H	H
36	ABDULLAH	ALPDOĞAN	3097	ASKER	KASTAMONU	H	E
37	AVNİ	DOĞAN	4072	MÜLKİYE	YOZGAT	H	H
38	DR.LÜTFİ	KIRDAR	4073	DOKTOR	KERKÜK	H	E
39	DR.MİTHAT	ALTIOK	4210	ASKER	KAYSERİ	E	H
40	İHSAN SABRİ	ÇAĞLAYANGİL	5088	HUKUK	İSTANBUL	H	H

(Not: İçişleri Bakanlığının arşivinden belge taraması yapılarak oluşturulmuştur. Çizelgede E:Evet, H:Hayır, Y: Yok olarak kısaltılmıştır).

2.2. SİYASİ GÖRÜŞLERİ

Osmanlı Devletinde Tanzimat Fermanının imzalanmasından sonra yapılan yenilik hareketlerin devletin işleyişinin düzenlenmesi sürecinde önemli katkıları olmuştur. Siyasi açıdan değerlendirilirse yeni yeni cemiyetler ve fırkalar kurulmuş, Osmanlı tebaasında bulunan farklı görüşteki herkese hitabeden yeni oluşumlar meydana gelmiştir.

II. Meşrutiyetin ilanıyla beraber siyasî mücadelelerin de hız kazandığı görülmekte olup, bu mücadelelerin II. Meşrutiyetten itibaren siyasî fırkalar halinde organize olması dönemin fikri akımlarının tesirinde kalmasının yanında devletin içinde bulunduğu buhranlı durumdan çıkmasına katkıda bulunmak için yapılan girişimler olarak değerlendirilebilir. Siyasi oluşumlar yönetim tarafından hep sakıncalı olarak değerlendirilip önü alınmaya çalışılmış, buna rağmen siyasî partilerin kurulmasına öncelik yapan hareketler “Cemiyetler” şeklinde ortaya çıkmış, padişah baskısı ve takibiyle karşılaştıklarından faaliyetlerini gizli olarak sürdürmüşlerdir (Haytoğlu, 1997: 1).

Kurulan partiler içinde en çok dikkat çeken ve Osmanlı siyasi tarihine damgasını vuran İttihat ve Terakki Cemiyeti, İstibdat rejimine karşı kurulan (Kocahanoğlu, 1998: 17), millî sanayi ve ekonominin kurulmasına öncülük etmiş, azınlıkların ve yabancıların ekonomik güçleriyle mücadele etmek için millî bir şuurun oluşmasına çaba harcamış olan bir cemiyettir (Tökin, 1965: 5).

İttihat ve Terakki Partisi ilericiyi temsil eden bir parti iken, 1911 yılında açılan Hürriyet ve İtilâf Partisi eski düzeni yeniden kurmak, gerici çıkarlarını korumak isteyen gerici bir parti olarak siyasî hayatta yerini almıştır (Tökin, 1965: 7). Siyasî mücadelenin şiddetini artırmasıyla İttihat ve Terakki Partisinin muhalefet tarafından iktidardan uzaklaştırılması, İttihat ve Terakki Partisini demokratik çizgiden çıkarmıştır. İttihat ve Terakki, 1913 yılında Bâb-ı Âlî Baskını ile iktidarı ele geçirmiş, Mahmut Şevket Paşanın bir suikast sonucunda öldürülmesiyle muhalefeti etkisiz hale getirmiştir (Haytoğlu, 1997: 1).

Birinci Dünya Savaşının başlaması ve muhalefetin etkisiz hale gelmesi beraberinde çok partili siyasi hayatı bitirmiş, birinci dünya savaşının sonuna kadar İttihat ve Terakki tek parti yönetimi başta kalmıştır. İçlerinde kişisel menfaat peşinde koşmayanları, vatansever duygular taşıyanları olduğu gibi, Paris ve Selanik çevresinden gelip her türlü yolsuzluğa bulaşanlar da vardır ve bunlar yönetime gelince imparatorluğun realiteleri ile karşılaşmışlar, yönetim hususunda tecrübesizliklerinden koskoca devleti dört yıl gibi bir sürede parçalanması noktasına getirmişlerdir (Kocahanoğlu, 1998: 17). Mondros mütarekesinden sonra İttihat ve Terakki yönetici ve üyelerinin bir kısmı yurtdışına sürülmüş bir kısmı da Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmış, dağılan cemiyet üyeleri milli mücadele sırasında halkı örgütlemeye etkin rol oynamışlardır. Anadolu'da mahalli cemiyetlerin kurulmasına önyak olmuşlar ve milli mücadelenin etkili şekilde yürütülmesine katkıda bulunmuşlardır. Milli mücadele döneminde tek bir çatı altında toplanarak Anadolu ve Rumeli Müdafası Hukuk Cemiyeti adını alan bu örgüt Cumhuriyetin kurulması ile beraber Cumhuriyet Halk fırkası adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

Cumhuriyet sonrası siyasi oluşum olarak öncelikli karşımıza Cumhuriyet Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti çıkmaktadır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti Tek parti anlayışına muhalif bir yaklaşımıyla ortaya çıkmış, çok partili hayata geçişte öncülük etmiş ve demokrasi tecrübesi kazanmamıza vesile olmuştur. Siyasi çekişmelerin yaşandığı Cumhuriyetin ilk döneminde mülki idare amirlerinin siyasi meyillerini incelemekte maksat, onların art alanlarında siyasi düşüncelerini değerlendirmek ve özellikle tek parti döneminde dışa yansıyan siyasi tercihlerini ortaya koymaktır.

1923-1950 yılları arasında valilik yapmış yöneticilerin siyasi çizgilerini yansıtacağı düşüncesiyle, yazılan mektuplar ve anılardan yararlanılmış, yazılan mektup ve anılarda döneme siyasi yönden ışık tutacak sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür.

Uzun zaman yöneticilik yapan eski valilerden Fazlı Güleç'in kızının yazmış olduğu mektupta, uzun yıllar emek verdiği ve katkısının olduğunu düşündüğü Cumhuriyet Halk Partisinin seçimleri kaybetmesi durumunda onda oluşturacağı üzüntüden bahsederek Demokrat Parti seçimleri kazanırsa babasının yeni hükümetle rahat çalışamayacağı endişesiyle görevinden istifa etmeyi düşündüğünü ifade etmiştir.

Babam Cumhuriyet Halk Partili idi. Bununla beraber bütün vatandaşlara eşit muamele yapardı. Valilerin diğer memurlar gibi olmayıp siyaset adamı olduklarına, iktidar partisi değiştiği zaman, hükümet temsilcisi olan valilerin de değişmeleri gerekeceğine inanırdı. 1946 senesinde bir mecliste bu fikri ileri sürmüş ve Demokrat Parti, iktidarı kazanırsa, ben çekilirim, demişti. Nitekim 14 Mayıs 1950 de derhal istifasını vermişti. Emeklilik muamelesi için yeni hükümetin kurulmasını beklemek gerekti. Demokrat Partisi'nin İçişleri Bakanı en sevdiği arkadaşlarından Rükneddin Nasuhioğlu idi. Kalmasını rica etmiş ve vazgeçiremeyince evrakını üzüntü ile imzalamıştı. (Orhun, 1969:510)

Tek Parti Hükümetinin özellikle Parti-Devlet bütünleşmesi ile iyice gün yüzüne çıkan seçim dönemlerinde taşradaki yöneticilerin seçimi yönetmeleri ve hükümet menfaati adına çalışma içinde olmaları dikkat çekici bir durumdur. Emekli Valilerden Vefik Kitapçigil anısında, Tek Parti hükümeti döneminde kaymakamlık yaptığı zamanda başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır:

Konya ilinin uzak bir ilçesi olan Hadim'de Kaymakamım. 1946 Milletvekili seçimleri yapılacak. Seçimlere, yeni kurulan Demokrat Parti ile Tek Parti döneminde iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi katılıyor. Seçimle ilgili olarak Hükümetin özel bir kararı veya bazı tedbirleri hakkında halk arasında pek çok söylenti var. Valilere bu hususlarda herhangi bir talimat verilmiş midir? Bunu bilemiyorum. Fakat biz ilçe kaymakamlarına, ilimiz valisi İzzettin Çağpar'ın "Okunduktan sonra yakılacaktır." kaydıyla gelen şifrelerinde, "İktidarda bulunan partinin seçimleri kazanmasının sağlanması" isteniyor ve "Bunu temin edemeyecek kaymakamların il merkezine alınacakları, yerlerine de vekil kaymakam gönderileceği" bildirilerek acele cevap verilmesi emrediliyordu. Şifre üzerinde 24 saat düşündüm. Komşu ilçe kaymakamı arkadaşlarımla telefonla görüştim. Vilayete olumsuz cevap veren Ermenek kaymakamı arkadaşımın merkeze alındığını duydum. Gençtim ve tecrübesizdim. Mesleğimi çok seviyordum. Görevimden ayrılmak veya uzaklaştırılmak istemiyordum. İstenilen işin nasıl yapılabileceği hususunda en küçük bir

bilgim olmamasına rağmen, “Valimizin emirlerinin yerine getirilmesine çalışılacağı” tarzında bir cevap verdim. Bu suretle görevde kaldım. Ama bu işin altından nasıl kalkacağım üzüntü ve sıkıntıları içinde huzursuz günler, uykusuz geceler geçirdim. Derdimi, yaşlı ve yerli oldukları için nüfuslu mesai arkadaşlarıma açtım. Onlar görevi yüklediler. Neticede, iktidar partisi ilçemizde seçimleri kazandı. Zaten yurdun büyük bir kısmında da durum aynı oldu. (Aldan, 2000: 199)

XIX. yüzyılın sonlarına doğru eğitim hayatına giren mülkiye mektepleri ihtiyaca binaen kurulmuş, kurulduğu dönem itibariyle Osmanlı Devletinde yaşanan yenilik hareketlerinin beraberinde getirdiği siyasi akımlar bu okulları da etkisi altına almıştır. Yönetimin her kesiminde olduğu gibi mülkiye mekteplerinde okuyan öğrencilerinin yanında yöneticilik yapan Mülkiyelilerin bir kısmı da ülke menfaati adına yaşanan problemlerden çıkış olarak siyasi akımları sahiplenmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi cemiyetlere üye olmuşlar ve faaliyetlerine katılmışlardır. Bir kısmı ise ya yönetime taraf olmuş, ya da tarafsızlığını korumuşlardır.

Milli mücadele yıllarında Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri, gittikleri bölgelerde düşmana karşı halk direnişinin organize edilmesinde etkin rol almışlar, kurulan bölgesel cemiyetlerin yöneticileri olmuşlardır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti adı altında toplanan bu cemiyetler milli müdafaa'nın yapılmasında etkin rol almışlardır. Bu yıllarda mülkiye mekteplerinde okuyan öğrenciler ve mülki idare amiri kaymakam ve valilerin bu cemiyetlerin faaliyetlerinden etkilenmemesi mümkün değildir. Anadolu Müdafaa Hukuk Cemiyeti Cumhuriyet kurulduktan sonra siyasi çizgisi ve yöneticileri ile Cumhuriyet Halk Fırkasına evrilmesiyle Cumhuriyet Dönemi yöneticilerinin siyasi tercihlerinde etkin rol oynamıştır.

Tablo-2 deki verilere göre bazı mülki idare amirlerinden Cumhuriyet Halk Partisinin faaliyetlerine aktif olarak katılan, diğer bir ifade ile kendisini Cumhuriyet Halk Partili olarak gören ve ifade eden 13 tane mülki idare amiri tespit edilmiştir. Siyasi tarafsızlığı olması gereken mülki idare amirleri adına bu durum o dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde çok da yadırganmamalıdır.

Tablo 2. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Siyasi Durumları

SIRA NO	ADI	SOYADI	SİCİLİ	İTTİHAT TERAKKİYE MENSUP MU	CHP YE AKTİF KATILIM	MİLLETVEKİLİ LLİĞİ	PARTİSİ	BAKANLIK
1	SÜLEYMAN SAMİ	KEPENEK	27	H	H	H	Y	H
2	RECAİ	GÜRELİ	68	H	H	E	CHP	H
3	İBRAHİM ETHEM	AYKUT	91	H	H	H	Y	H
4	CEMAL	BARDAKÇI	118	H	H	H	Y	H
5	FAZLI	GÜLEÇ	130	H	E	E	CHP	H
6	ADİL	GÜVEN	144	H	H	H	Y	H
7	MİTHAT İZZET	SAYLAM	169	H	H	H	Y	H
8	MUSTAFA FAZIL	ÖZELÇİ	184	H	H	H	Y	H
9	MÜŞTAK LÜTFİ	GÜRSAN	185	H	H	H	Y	H
10	İBRAHİM ETHEM	AKINCI	435	H	H	H	Y	H
11	HÜSEYİN FATİH	GÜVENDİREN	692	H	H	E	CHP	H
12	NİZAMETTİN	ATAKER	762	H	H	H	Y	H
13	MEHMET NAZİF	ERGİN	791	H	H	H	Y	H
14	SADULLAH	KOLOĞLU	849	H	H	H	Y	H
15	BEKİR SAMİ	SARAN	873	H	H	H	Y	H
16	TEVFİK SIRRI	GÜR	913	E	H	H	Y	H
17	ALİ KEMAL	AKSÜT	928	H	H	H	Y	H
18	SALİM	GÜNDOĞAN	1171	H	H	H	Y	H
19	MEHMET ATIF	TÜZÜN	1221	H	E	E	CHP	H
20	HİLMİ	URAN	1246	H	E	E	CHP	E
21	FAİK	TÜREL	1288	H	H	H	Y	H
22	MİTHAT	KALABALIK	1347	H	H	E	CHP	H
23	AHMET MURAT	GERMEN	1348	H	H	H	Y	H
24	TEVFİK TALAT	HITAY	1374	H	H	H	Y	H
25	MUZAFFER	AKALIN	1563	H	H	E	CHP	H
26	KAZIM	DİRİK	1643	H	H	H	Y	H
27	ZEYNEL ABİDİN	ÖZMEN	1710	H	H	E	CHP	H
28	ALİ AKİF	EYİDOĞAN	1967	H	H	E	ADALET	E
29	NEVZAT	TANDOĞAN	2038	E	E	E	CHP	H
30	ALİ RIZA	ÇEVİK	2308	H	H	H	Y	H
31	NAZMİ	TOKER	2400	H	H	E	CHP	H
32	İZZETTİN	ÇAĞPAR	2480	E	E	H	Y	H
33	HAŞİM	İŞCAN	2678	E	E	H	Y	H
34	GAFUR	SOYLU	2724	H	H	H	Y	H
35	REBİİ	KARATEKİN	2741	H	H	H	Y	H
36	ABDULLAH	ALPDOĞAN	3097	H	H	E	CHP	H
37	AVNİ	DOĞAN	4072	E	E	E	CHP	E
38	DR.LÜTFİ	KIRDAR	4073	E	E	E	DP	E
39	DR.MİTHAT	ALTIOK	4210	E	E	E	CHP	H
40	İHSAN SABRİ	ÇAĞLAYANGİL	5088	H	H	E	ADALET	E

*(Not: İçişleri Bakanlığının arşivinden belge taraması yapılarak oluşturulmuştur. Çizelgede E:Evet, H:Hayır, Y: Yok olarak kısaltılmıştır)

Çünkü Cumhuriyeti kuran ve sonrasında inkılapları gerçekleştiren Cumhuriyet Halk Partisine dönemin idarecilerinin sempati duymaması mümkün olmadığı düşünülmektedir

2.3. EĞİTİM HAYATLARI

Osmanlının son dönemlerinde gerçekleşen ıslahat hareketleriyle, devlet teşkilatını düzenlemek, devletin işleyişindeki yaşanan sorunları çözmek ve yapılan yeni düzenlemelerle nitelikli yöneticiler yetiştirmek hedeflenmiştir. İşte bundan dolayıdır ki yeni nizamı yürütecek idareci kadroları yetiştirmek amacıyla, Abdülmecid devrinde Maarif Nazırı Vekili Hayrullah Efendi zamanında 28 Ocak 1859'da nur ve irfan ocağı Mekteb-i Mülkiye açılmıştır (Çankaya, 1969: 5).

İlk açılan Mülkiye Mektebi, iki yıllık orta dereceli ve Mülkiye memurları yetiştirmeyi amaçlayan bir meslek okuludur. Mektep Maarif Nazırlığına bağlı olup alınacak talebe için menşe aranmamakta, ancak alım öncesi bir sınava tabi tutulmaktadır. Bu okullarda okuyan talebelerle ilgili devlet dairelerinde resmi tahriratları okuyup anlayacak ve yazı yazabilecek kâtipler olarak yetişmeleri hedeflenmiştir (Taşdan, 2003: 38). Okulun eğitimi ile ilgili öncelikli olarak dikkat çeken durum mektebe giriş şartlarının ağır oluşudur. Bu ise seçkin talebe yetiştirmenin bir delilidir. Diğer bir durum ise; ilk açıldığından beri ilim kollarının en müterakkilerinin okutulmasıdır (Çankaya, 1969: 46).

Tablo 3. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Mesleki Durumları

SIRA NO	ADI	SOYADI	SİCİLİ	YURT DIŞI EĞİTİM	MESLEK KÖKENİ	KAYMAKAMLIK	BELEDİYE BŞK.
1	SÜLEYMAN SAMİ	KEPENEK	27	H	MÜLKİYE	E	H
2	RECAİ	GÜRELİ	68	H	MÜLKİYE	E	H
3	İBRAHİM ETHEM	AYKUT	91	H	MÜLKİYE	E	H
4	CEMAL	BARDAKÇI	118	H	MÜLKİYE	E	H
5	FAZLI	GÜLEÇ	130	H	MÜLKİYE	E	H
6	ADİL	GÜVEN	144	H	MÜLKİYE	E	H
7	MİTHAT İZZET	SAYLAM	169	H	MÜLKİYE	E	H
8	MUSTAFA FAZIL	ÖZELÇİ	184	H	MÜLKİYE	E	H
9	MÜŞTAK LÜTFİ	GÜRSAN	185	H	MÜLKİYE	E	H
10	İBRAHİM ETHEM	AKINCI	435	H	HUKUK	E	H
11	HÜSEYİN FATİH	GÜVENDİREN	692	H	MÜLKİYE	E	H
12	NİZAMETTİN	ATAKER	762	H	MÜLKİYE	E	H
13	MEHMET NAZİF	ERGİN	791	H	MÜLKİYE	E	H
14	SADULLAH	KOLOĞLU	849	H	MÜLKİYE	E	H
15	BEKİR SAMİ	SARAN	873	H	MÜLKİYE	E	H
16	TEVFİK SİRRI	GÜR	913	H	MÜLKİYE	E	E
17	ALİ KEMAL	AKSÜT	928	H	MÜLKİYE	E	H
18	SALİM	GÜNDOĞAN	1171	H	HUKUK	E	H
19	MEHMET ATIF	TÜZÜN	1221	H	MÜLKİYE	E	H
20	HİLMİ	URAN	1246	H	MÜLKİYE	E	H
21	FAİK	TÜREL	1288	H	HUKUK	E	H
22	MİTHAT	KALABALIK	1347	H	HUKUK	E	H
23	AHMET MURAT	GERMEN	1348	H	HUKUK	H	H
24	TEVFİK TALAT	HITAY	1374	H	MÜLKİYE	E	H
25	MUZAFFER	AKALIN	1563	H	MÜLKİYE	E	E
26	KAZIM	DİRİK	1643	H	ASKER	E	H
27	ZEYNEL ABİDİN	ÖZMEN	1710	H	MÜLKİYE	E	H
28	ALİ AKİF	EYİDOĞAN	1967	H	MÜLKİYE	H	E
29	NEVZAT	TANDOĞAN	2038	H	HUKUK	H	E
30	ALİ RIZA	ÇEVİK	2308	H	MÜLKİYE	E	H
31	NAZMİ	TOKER	2400	H	ASKER	E	H
32	İZZETTİN	ÇAĞPAR	2480	H	MÜLKİYE	E	H
33	HAŞİM	İŞCAN	2678	H	MÜLKİYE	E	H
34	GAFUR	SOYLU	2724	H	HUKUK	E	E
35	REBİİ	KARATEKİN	2741	H	HUKUK	E	H
36	ABDULLAH	ALPDOĞAN	3097	H	ASKER	H	H
37	AVNİ	DOĞAN	4072	H	MÜLKİYE	E	H
38	DR.LÜTFİ	KIRDAR	4073	E	DOKTOR	H	E
39	DR.MİTHAT	ALTIOK	4210	H	ASKER	H	H
40	İHSAN SABRİ	ÇAĞLAYANGİL	5088	H	HUKUK	E	H

Not: İçişleri Bakanlığının arşivinden belge taraması yapılarak oluşturulmuştur. Çizelgede E:Evnet, H:Hayır, Y: Yok olarak kısaltılmıştır.

1861 yılında yapılan yeni düzenleme ile taşra yönetiminde yeni sınıflandırmaya gidilmiş, açılacak kaza müdürlüklerine ve liva kaymakamlıklarına Mülkiye Mektebi mezunu olmayanların tayin edilemeyeceği hakkında 21 Şevval 1277 tarihli kararla idare amirliği, şarta bağlanan bir meslek haline gelmiştir. Müfredatının yetiştirilememesi düşüncesiyle 4 yıla çıkan Mülkiye Mektebi ilk mezunlarını 1879 yılında vermiş, 1900 yılında bağımsız 4 yıllık yüksekokul olarak eğitimine devam etmiştir. Bu dönemde mülkiye memurlarının sayısının artışı, hükümet işlevlerindeki çeşitlenmeyi sağladığı ve bu çeşitlenmenin tebaanın yaşamına doğrudan etkisinin olduğu görülmektedir (Findley, 1996: 23). Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla beraber 1915 tarihli Kanun-u Muvakkat ile Mülkiye Mektebi kaldırılmıştır.

Mektebi Mülkiyenin kaldırılmasından üç yıl sonra 1918 yılında Sadrazam ve Dâhiliye Nazırı Talat Paşa Şark vilayetlerini tetkik gezisi dönüşü sonrasında mülkiye mekteplerinin kaldırılmasıyla beraber yaşanan eksikliği şu şekilde ifade etmiştir:

Mülkiye'yi lağvetmekle pek büyük hata işlediğimizi bu seferki seyahatimde daha etraflı anladım. Çünkü her tarafı harabazar olan memleketin neresinde bir eser-i umran ve temeddün gördüm ise, bunu orada hizmet eden Mülkiyeli bir kaymakamın, bir mutasarrıfın, bir valinin eser-i himmeti ve gayreti olduğunu takdir ettim. Anladım ki Mülkiye mezunları kadar bu memlekette hizmet eden, yurdun en uzak ve mahrum köşelerinde nur, hayat, medeniyet ve ümran halk eden kimse yoktur. (Erişirgil, 1935: 9)

Talat paşanın şark vilayetlerinin gezisinden sonra eksikliği hissedilen Mülkiye Mektepleri tekrar faaliyete geçmiş, açılışı savaş yıllarına rastlamış olması ve mektebe öğrenci bulmada sıkıntı yaşanmasına rağmen bu durum aşılmaya çalışılmıştır. Çankaya, mülkiye sisteminin ülke üzerinde etkisini “Her çeşit subjektif düşünüşten uzak olarak şunu belirtmek lazımdır ki, Mülkiye, bu memlekette meydana getirilen her şeyin ve hususi ile siyasi fikirlerin ilk ilmi tohumlarını ekmiş; bu tohumların verdiği müspet mahsulatı mebzulen vatan menafine hasretmiş bir irfan müessesesidir.” (Çankaya, 1969: 44) diye ifade etmiştir.

Mülkiyenin amacının, memur niteliklerini oluşturarak, hükümet memuru yetiştirmek olduğu ana tüzükte belirtilmiş olup, bu memurluklar, Kaymakam Muavinliği, Vali, Maiyet Memurluğu, Mutasarrıf, Liva Tahrirat Müdürlüğü, Vilayet ve Liva Nüfus Müdürlüğü, Merkez-i Hükümet Şube Şefliği olarak değiştirilmiş ve 1936-1937 ders yılında yükseköğretim kurumlarının Ankara'da bulunmasının devletin yeni felsefesini öğrencilere telkin yönünden önemli olduğu sonucuna varılarak Harbiye Okulu ile birlikte Ankara'ya nakledilmiştir (Taşdan, 2003: 38).

Mülkiyede okuyan öğrencilerin yaşadıkları ortamı yansıtması adına başarılı mülki idare amirlerinden olan Satı Bey öğrencilik dönemiyle ilgili izlenimleri şu şekilde yansıtmaktadır:

Ben Mekteb-i Mülkiye talebeliğimde Mektep-Cemiyet hayatını kuvvetle yaşamış ve bu hayatın tesirâtını bedahatle görmüştüm. Biz küçük sınıflarda iken büyük sınıflar müdavimlerinin mütemadi tesirlerine maruz kalır, büyük sınıflara geçince de, küçüklerimiz üzerinde daimi tesirler yapardık. Onlar, büyükler, birbirlerine işittiklerini, düşündüklerini, okuduklarını anlatırken, birbirleriyle muhtelif dersleri müzakere, muhtelif meseleleri münakaşa ederken biz küçükler, onları bazen uzaktan, bazen yakından, ekseriya büyük bir merak ve alâka ile dinlerdik. Fazla olarak bu mübâhase ve muhaverelere böyle kulak misafiri olmakla kalmaz, onlarla doğrudan doğruya konuşur, onlardan doğrudan doğruya istizahlarda bulunur, kendi aramızda onlar gibi mübahaseler yapmağa kalkışır ve zaman zaman onları mübahaselerimize hakem yapmağa çalışırdık...(Aldan, 2000: 85)

Tablo-3 deki verilere göre 1923-1950 dönemiyle ilgili bir değerlendirme yapıldığında Tek parti döneminde valilik yapan mülkiye mezunu 25 kişi olduğunu görülmekte, bu durumun ise Osmanlının son dönemlerinde hedeflenen bütün yöneticilerin mülkiye kökenli kişilerden olması hedefinin büyük oranda gerçekleştiğinin bir kanıtıdır. Ancak mülkiye dışından mesleki hayatında başarılı olup, Kaymakam veya Vali olarak görevlendirilen tıp mezunu olan 1 kişi, harp okulu mezunu olan 5 kişi, hukuk mezunu olan 9 kişi tespit edilmiştir. Bu 40 kişiden 34'ünün kaymakamlık yaparak mülki idare amirliğine başlaması dönemin idari yapısına büyük katkısı olduğu değerlendirilmektedir. Yurt dışı eğitimi

olarak 1 kişinin gitmiş olması dönemin ekonomik ve şartları ve yönetici kalitesini artırma adına kaymakam yetiştirilmesi için öngörölmüş bir plan ve programın olmadığını gösteren bir sonuçtur.

2.4. MEMLEKET ve KİŞİSEL BİLGİLERİ

Cumhuriyet dönemi Mülki İdare amirlerinin memleketleri üzerinde değerlendirme yaparken şu anda Türkiye Cumhuriyetinin toprakları dışında kalan, ancak o dönemde Osmanlı coğrafyasında bulunan yerleri de göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Mülkiye mektebine alınma şartları olarak kişilerin menşesine bakılmadığından Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerinden insanlar Mülkiye Mektebinde okumuş ve Devleti Aliye-i Osmaniye için hizmet etme aşkıyla vatanın değişik yerlerine gitmişlerdir.

Tek Parti Hükümetinin iktidarda olduğu yıllarda görev yapmaları itibariyle eğitim, ekonomik ve toplumsal açıdan çözümlenmesi gereken birçok problemlerle uğraşmalarına rağmen, iş ahlakından ödün vermeyen mülki idare amirlerinin yaşadıkları olaylar yansıtılarak kişisel durumları ön plana çıkarılmıştır.

Uzun yıllar valilik yapan ve başarılı bir yöneticimiz olan İzzetin Çağpar 1893 yılında İstanbul'da doğmuş ve orta öğrenimini Selanik'te bitirmiştir. Mülkiyeyi bitiren Çağpar devletin değişik kurumlarında çeşitli memurluklarda bulunmuş, 1930 yılında Akşehir kaymakamlığına atanmıştır. 1939-1950 yılları arası çeşitli yerlerde valiliklerde bulunmuş ve 1954 yılında vefat etmiştir*. Emekli vali Vefik Kitapçıgil'in Vali İzzetin Çağpar ile yaşadığı anısı şöyle gerçekleşmiştir:

Vali Çağpar, çok çalışkan bir yöneticiydi. Sanırım, Türkiye'de ilk defa plânlı kalkınmayı o başlattı. Konya'da 3 Yıllık Kalkınma Planı yapıldı. Rahmetli Çağpar, aceleci bir tabiata sahipti. Verdiği emrin hemen yerine getirilmesini isterdi. Formaliteden hoşlanmaz, sorumluluk yüklenmekten kaçınmazdı. Bazen kanunları aşan, görmemezlikten gelen

* Vali İzzetin Çağpar'ın İçişleri Bakanlığında bulunan özlük dosyasından yararlanılmıştır.

uygulamalar yapardı. Cihanbeyli Kaymakam Vekilliğine, atanmıştım. Beni ilçeye kendileri götürdü. Bir süre sonra Belediye seçimleri için hazırlıklara başlandı. Vali, ilçeye gönderdiği açık bir telgrafla Cumhuriyet Halk Partisi adaylarının kazandırılmasını istiyordu. Açık oy gizli sayım esasını kabul eden seçim kanunu, görevin ve yetkinin kötüye kullanılmasına çok elverişli idi. Buna karşın tam bir yansızlıkla yapılan seçimler sonunda, bağımsız adaylar kazanmıştı. Vali Bey, sonuçtan memnun kalmamıştı. Bundan sonra benimle konuşmaz oldu. 1946 Milletvekili Genel Seçimlerinde, Cumhuriyet Halk Partisini desteklemiş olmama rağmen, Vali Çağpar'ın kırgınlığını gidermek mümkün olmadı. (Aldan,2000:199)

Diğer bir olay; başarılı valilerimizden biri olan Fazlı Güleç'le ilgilidir. Kızı Güvercin Güleç babasıyla ilgili bir yazısında babasının başından geçen olayı şu şekilde ifade etmiştir:

Babam halkın dertleriyle yakından ilgilenirdi. İstanbul Vali muaviniyken (1928 - 1932) makam odasının kapısında (vurmadan giriniz) levhası asılıymış. Bir gün kapı açılıp içeriye bir zat girmiş. Babam önünde birçok önemli evraka bakarken, başını kaldırmaksızın “Hoş geldin hemşehri. Şu önümdekilerini bitireyim senin derdine de bakarız. Hele biraz oturup dinlen” demiş ve önündeki işe devam etmiş. Bitirince başını kaldırıp “Şimdi sıra sana geldi” demiş. Karşısındaki zat “Fazlı Bey ben... Bakanıyım” deyince Babam yerinden fırlayıp “Affedersiniz Beyefendi, vakıa zatıalinizle ilk defa teşerrüf ediyorum, fotoğraflarınızdan tanımalıydım” deyince, Bakan “önemli olan beni tanımanız değil, size müracaat eden iş sahiplerine nasıl davrandığınızı görmektir. Bunu gördüm, çok sevdim. Size teşekkür ederim.” demiştir.(Orhun, 1969:508)

Yine Fazlı beyin kızı babasıyla ilgili diğer bir anısını şu şekilde aktarmıştır:

Babam için vazife her şeyden önce gelirdi. İkinci Cihan harbi sırasında babam Bursa valisiyken bir ara ekmek vesika ile dağıtılırdı. Bir sabah kahvaltı hazırlamak üzere mutfığa girdiğimde ev işlerine bakan yardımcımız “Gece siz uyuduktan sonra neler oldu, neler... Yıldırım semtinde fırınlarda ekmek çıkmamış. Halk kapıya üşüştü. Vali beyi göreceğiz diye bağırdılar. Ben çıkıp Vali Bey uyuyor dedim, uyandır dediler, uyandırdım, hemen giyinip indi halk, kusura bakma uykudan kaldırdık demelerine karşılık, o, iyi ettiniz, siz açken benim uyumam gerekmez. Şimdi fırınların bu gece çalışıp ekmek çıkarmasını temin edeceğim dedi ve derhal telefonla emirler verdi. Halk da dağıldı.”. (Orhun, 1969:509)

Tablo-4'deki veriler ışığında 1923-1950 arasında mülki idare amirlerinin kişisel durumları incelendiğinde, edebi yönü olarak ön plana çıkan 2 yöneticimiz görülmektedir. 1923 öncesi valilik yapmış mülki idare amirlerine bakıldığında edebi yönüyle ön plan çıkan birçok şair ve yazar vardır. Osmanlının son dönemi siyasi birçok akım edebiyatımızı da etkilemiş, içerisinde Mülkiyeli yöneticilerimizin de bulunduğu edebi yaklaşımlar gelişmiştir. Ancak Cumhuriyet kurulduktan sonra yöneticilerimizin edebi yönlerinin ön plana çıkmamış olması edebiyatın Cumhuriyet döneminde düşüş yaşadığı anlamına gelmeyip bizim dar bir alanda topladığımız verilerin eksikliğinden dolayı bu değeri yansıtmadığı sonucuna varılmıştır.

Yöneticilerin dil yönüyle durumları değerlendirildiğinde İngilizceyi bilen 1 kişi, Arapçayı bilen 12 kişi, Farsçayı bilen 5 kişi, Fransızca'yı bilen 16 kişi, Ermeniceyi bilen 1 kişi, Bulgarca'yı bilen 2 kişi, Rumca'yı bilen 10 kişi, Almanca ve İtalyanca'yı bilen olmadığını görülmektedir.

Veriler ışığında İngilizceyi bilen kişinin az, Almanca ve İtalyanca'yı bilen hiç olmaması sömürge dillerinin henüz yaygınlaşmaması, küresel etkisini henüz hissettirmemesinden kaynaklandığı şeklinde tespit edilmiştir. Farsça ve Arapçanın ön planda olması kullanılan dil olan Osmanlıca Türkçesinde zengin bir şekilde Arapça ve Farsça kelimelerin olmasından anlaşıldığı üzere coğrafi olarak Osmanlı topraklarında Arap milli unsurlarının bulunması ve yönetimin İslami kaidelere göre tanzim edilmesinin doğurduğu bir sonuç olduğu ve edebi dil olarak Farsçanın yaygın olmasının etkili olduğu şeklinde düşünülmektedir.

Fransızcanın diğer dillere göre daha çok ön planda olması özellikle ıslahat hareketleriyle yönümüzü Avrupa'ya çevirmemiz ve o dönemde Avrupa'da medeniyetin temsilcisi olan ülke olarak Fransa'nın üzerimizde etkisinin diğer Avrupa ülkelerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 1923-1950 Yılları Arasında Valilik Yapan Bazı Mülki İdare Amirlerinin Kişisel Bilgileri

SIRA NO	ADI	SOYADI	SİCİL	İNGİLİZCE	ARAPÇA	FARSA	FRANSIZCA	ALMANCA	İTALYANCA	ERMENİCE	BULGARCA	RUMCA	DOĞUM TARİHİ	ÖLÜM TARİHİ	EDEBİ YÖNÜ	MEMLEKETİ
1	SÜLEYMAN SAMİ	KEPENEK	27	H	H	H	E	H	H	H	H	E	1881	1955	H	ÇANAKKALE
2	RECAİ	GÜRELİ	68	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1884	1960	H	MANASTIR
3	İBRAHİM ETHEM	AYKUT	91	E	H	H	E	H	H	E	H	H	1887	1942	H	İSTANBUL
4	CEMAL	BARDAKÇI	118	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1887	1981	E	BALIKESİR
5	FAZLI	GÜLEÇ	130	H	E	E	E	H	H	H	H	E	1891	1966	H	MİDİLLİ ADASI
6	ADİL	GÜVEN	144	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1877	1943	H	AKKA
7	MİTHAT İZZET	SAYLAM	169	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1888	1942	H	TAVAS
8	MUSTAFA FAZIL	ÖZELÇİ	184	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1892	1953	H	MALATYA
9	MÜŞTAK LÜTFİ	GÜRSAN	185	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1875	1955	H	ERZURUM
10	İBRAHİM ETHEM	AKINCI	435	H	H	H	E	H	H	H	E	E	1889	1949	H	SELANİK
11	HÜSEYİN FATİH	GÜVENDİREN	692	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1872	1955	H	LEFKOŞE
12	NİZAMETTİN	ATAKER	762	H	E	E	H	H	H	H	H	E	1883	1962	H	YANYA
13	MEHMET NAZİF	ERGİN	791	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1893	1965	H	SİVAS
14	SADULLAH	KOLOĞLU	849	H	E	E	E	H	H	H	H	E	1886	1952	H	DERNE
15	BEKİR SAMİ	BARAN	873	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1893	1965	H	ERZURUM
16	TEVFİK SİRRI	GÜR	913	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1892	1959	H	İSTANBUL
17	ALİ KEMAL	AKSÜT	928	H	H	H	E	H	H	H	H	E	1884	1962	E	YANYA
18	SALİM	GÜNDOĞAN	1171	H	H	H	E	H	H	H	H	E	1883	1954	H	GEYVE
19	MEHMET ATIF	TÜZÜN	1221	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1885	1970	H	ARHAVİ
20	HİLMİ	URAN	1246	H	H	H	E	H	H	H	H	E	1886	1957	H	BODRUM
21	FAİK	TÜREL	1288	H	H	H	E	H	H	H	H	E	1888	1968	H	SELANİK
22	MİTHAT	KALABALIK	1347	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1878	1953	H	İSTANBUL
23	AHMET MURAT	GERMEN	1348	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1881	1936	H	AYDIN
24	TEVFİK TALAT	HITAY	1374	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1881	1962	H	AZİZİYE
25	MUZAFFER	AKALIN	1563	H	E	H	E	H	H	H	H	H	1900	1994	H	OSMANIYE
26	KAZIM	DIRİK	1643	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1881	1941	H	MANASTIR
27	ZEYNEL ABİDİN	ÖZMEN	1710	H	E	E	H	H	H	H	H	E	1890	1966	H	NİĞDE
28	ALİ AKİF	EYİDOĞAN	1967	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1895	1974	H	İSTANBUL
29	NEVZAT	TANDOĞAN	2038	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1894	1946	H	İSTANBUL
30	ALİ RIZA	ÇEVİK	2308	H	H	E	H	H	H	H	E	H	1888	1953	H	SELANİK
31	NAZMİ	TOKER	2400	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1875	1956	H	İSTANBUL
32	İZZETTİN	ÇAĞPAR	2480	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1893	1954	H	İSTANBUL
33	HAŞİM	İŞCAN	2678	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1898	1968	H	EDİRNE
34	GAFUR	SOYLU	2724	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1906	1979	H	NİĞDE
35	REBİİ	KARATEKİN	2741	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1906	1983	H	İSTANBUL
36	ABDULLAH	ALPDOĞAN	3097	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1878	1972	H	KASTAMONU
37	AVNİ	DOĞAN	4072	H	H	H	E	H	H	H	H	H	1892	1965	E	YOZGAT
38	DR.LÜTFİ	KIRDAR	4073	H	H	H	H	H	H	H	H	H	1889	1961	H	KERKÜK
39	DR.MİTHAT	ALTIOK	4210	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1884	1961	H	KAYSERİ
40	İHSAN SABRİ	ÇAĞLAYANGİL	5088	H	E	H	H	H	H	H	H	H	1906	1993	H	İSTANBUL

* Not: İçişleri Bakanlığının arşivinden belge taraması yapılarak oluşturulmuştur. Çizelgede E:Evet, H:Hayır, Y: Yok olarak kısaltılmıştır.

Mülki idare amirlerinin memleketlerinin veriler ışığında bakıldığında coğrafi olarak Batı Anadolu ve Balkan topraklarındaki vilayetlerden olması dikkat çekicidir. Mülki idare amirlerinin babalarının genel itibariyle memur olması ve tayinlerinin Osmanlı coğrafyasında her yere çıkabilme durumu olduğundan o coğrafi bölgelerde doğmuş olmalarının yanında, Batı Anadolu'da yetişen yöneticilerin Anadolu'nun diğer bölgelerine göre daha çok olması Osmanlı'nın batı bölgelerinin eğitim ve kültür açısından diğer bölgelere göre gelişmişliğinin daha iyi olduğunun bir göstergesidir.

BÖLÜM III

İNKILÂPLARIN UYGULANMASINDA VE YERLEŞTİRİLMESİNDE MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN ROLÜ VE KATKISI

Cumhuriyet kurulduktan sonra dönemin şartlarına ve ihtiyaca göre çıkartılan ve sosyal hayatı, eğitim faaliyetlerini düzenleyen inkılaplar üzerinde durulmuştur. Yapılan tüm inkılapların incelenmesi konuyu kapsam dışına çıkaracağından ve inkılap tarihi çizgisine çekeceği düşüncesiyle yapılan inkılapların detayına değinilmemiştir. Burada yalnız elde edilen bilgi ve belgeler çerçevesinde 1923-1950 yılları arasında vali olarak çalışan mülki idare amirlerinin, inkılapların topluma kabul ettirilmesi ile ilgili yaptıkları faaliyetleri çerçevesinde ne gibi bir rolleri ve katkıları olduğu incelenmiştir. Bilgi ve belge yetersizliği nedeniyle yapılan tüm inkılaplar için ne gibi etkileri olduğu incelenememiş, belli başlı inkılaplar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Mülki idare sisteminin inkılapların yerleştirilmesindeki aktifliğini, nasıl bir yaklaşım sergilendiğini, o dönemde devlet kurumları arasında yapılan yazışmalar, ulusal ve yerel basında çıkan gazetelerden faydalanılarak inceleme yapılmış ve bu yönde sonuçlara ulaşılmıştır.

1936 yılında gerçekleşen Parti-Devlet bütünleşmesi İnkılapların yerleştirilmesiyle ilgili faaliyetlerde Mülki İdare Amirlerinin etkisini bariz bir şekilde görmemizi sağlamıştır. Çünkü yazışmalarda direk olarak valiler muhatap alınmış, çeşitli görevler tevdi edilmiş, Parti çalışmalarına öncülük etmeleri ve siyasi faaliyetlerin içinde olması istenmiştir. Bu konuda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin tüm illerdeki valileri muhatap olarak aldığı yazışmalar bizim için önem arz etmektedir.

1938 yılında yapılan belediye seçimleri sonrası Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkan vekili Celal Bayar'ın 62 il valisine hitaben seçimlerin iyi geçtiğine dair yazdığı ve içine Atatürk'ünde İnkılap prensiplerinin ve Cumhuriyet rejiminin

yerleşmesindeki katkılarından dolayı 62 il valisine teşekkür ettiği yazısı şu şekildedir.*

Belediye intihapları neticesini ve rey sahiplerinin gösterdiği vatansever tehalükü Partimizin Umumî Başkanı Büyük Şefimiz Atatürk'e arz etmişim. Lütfettikleri cevabı Sayın Parti arkadaşlarımıza iblâğ edilmek üzere ikinci maddede aynen bildiriyorum:

Belediye intihaplarının bittiğine dair olan telgrafınızı aldım, rey sahibi vatandaşlarımızın büyük bir tehalük ve şevk ile intihaba iştirak ettiklerine ve reylerini C. H. Partisi namzetlerine verdiklerine büyük memnuniyetle muttali oldum. İstiklâl savaşı ve Türk inkılabı her hamlesinde ve her safhasında milletimizin yüksek siyasî ve medenî karakteri ile memleket işlerindeki şuurlu birliğine dayanarak muvaffak olmuştur. C. H. Partisinin ideali ve programı ve Cumhuriyet Hükümetinin icraatı ancak milletimizin bu yüksek ahlâk ve hasletinde mesnet bularak her gün feyizli bir eserini gösterebilmektedir. Dün ve bu gün olduğu gibi yarın dahi memleket ve millet için yegâne kudret ikbal ve refah kaynağı olan inkılap prensiplerinin ve Cumhuriyet rejiminin tatbikatı üzerinde fikir ve elbirliğinin bu yeni tezahüründen dolayı aziz vatandaşlarımıza ve başta siz olduğunuz halde Parti ve ikbal ve refah kaynağı olan inkılap prensiplerinin ve Cumhuriyet rejiminin tatbikatı üzerinde fikir ve elbirliğinin bu yeni tezahüründen dolayı aziz vatandaşlarımıza ve başta siz olduğunuz halde Parti ve hükümet teşkilâtına tebrik teşekkür ve muhabbetlerimin iblâğını rica ederim.

K. Atatürk

Yapılan inkılapların halk tarafından kabulü için yol ve yöntemler belirlendiği yapılan yazışmalar sonucu anlaşılmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisinin 05.01.1939 yılında yapılan Parti büyük kurultayında yönetim kurulunca alınan kararlar Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği aracılığıyla Valilere ve C.H.P. Başkanlığına iletilmiştir. Yazılan yazının ekinde olan ve yönetim kurulunca belirlenen yayın ve propaganda başlığı altında inkılapların yerleştirilmesi sırasında uygulanması istenen yol ve yöntemler ifade edilmiş

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğinin 16.10.1938 tarih ve 1289 sayılı 62 İl Valisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına hitaben yazılmış olan yazısı.

alınan kararlar dönemin mülki idare amirlerinin görevleri açısından dikkat çekici bir durumdur.*

- Parti program ve prensiplerini yaymak
- Bu prensipler içinde çalışan Cumhuriyet kurumlarının işlerini başarılarını içte ve dışta yaymak(Yazı, söz, sinema ve sahne yolları ile)
- Gazete ve mecmualarla meşgul olarak icap eden vasıta ve membaları ihzar etmek, memleket ve millete faydalı olacak neşriyatta çalışmak.
- Parti ve rejim bakımından iç ve dış neşriyatı takip etmek.
- Bilhassa köylü ve halk için faydalı risaleler bastırmak, yaymak ve okutmak.
- Köy, kasaba ve şehirlerde genel radyo dinleme yerleri tesis ettirmek ve bunlar için lâzımgelen neşriyatı programlamak ve yaptırmak.
- Müzik, sahne, sinema, radyo, gramofon gibi halk kültürü ile alakadar işlerle meşgul olarak doğrudan doğruya veyahut bu işlerle iştigal edenlerle çalışma birliği yaparak halk kültürünün artmasını ve yayımını temin etmek.
- Parti nam ve hesabına yapılan basın organlarını kontrol etmek.
- Millî bayramlar, ulusal günler, Parti ve halkevi törenleri ve umumiyetle tezahürat işlerini tanzim ve idare etmek.

Yukarıdaki yazıda maddeler halinde sıralanan kararlar yapılan bu araştırmaya yol göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Başvekâlet kararlar Müdürlüğünün 20.05.1934 tarihli kararnamesinde Türk İnkılap Tarihi derslerinin okutulmasının gerekliliği ile ilgili yazı yazılmış bu yazı da ise şöyle ifade edilmiştir** :

Maarif Vekilliğinden yazılan 10/03/1934 tarih ve 8123 sayılı tezkerede İstanbul Üniversitesinde okutulup mezkur üniversiteye merbut bütün fakülte ve enstitülerle yüksek

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.01.1939 tarih ve 1354 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

** Başvekâlet Kararlar Müdürlüğünün 20.05.1934 tarihli kararnamesi.

mektepler son sınıf talebesi tarafından imtihan mecburiyeti ile takip edilmekte olan Türk inkılap tarihi derslerinin Ankara Yüksek tahsil talebesi için de aynı şartlarla mecburi kılınması faydalı görüldüğü bildirilmiş ve zaman ve mekan imkanları nazara alınarak bilahare diğer muallimlere de teşmil edilmek üzere Ankara ve İstanbul'daki bütün kültür zümrelerine mensup orta tedrisat muallimlerinin devam mecburiyeti Vekaletçe kararlaştırılmış olan bu derslerin imtihan mecburiyeti ile Ankara'da Maarif Vekilliğine bağlı Gazi terbiye enstitüsü, Adliye Vekilliğine bağlı Hukuk fakültesi ve Ziraat Vekilliğine bağlı Ziraat enstitüsü son sınıf talebeleri tarafından ve yalnız devam mecburiyeti ile de liselerin son sınıf talebesi tarafından takip edilmesi ve derslerin aynı zevat tarafından Halk evinde ve herkesin serbest bulunacağı saat 17,30 da verilmesi hakkında bir karar ittihazı istenilmiş ve bu iş İcra Vekilleri Heyetince 20/05/934'te görüşülerek teklif veçhile muamele yapılması tasvip ve kabul olunmuştur.

Gazi Mustafa Kemal'in İnkılapların gerekliliği hususunda yapmış olduğu konuşmalardan biri de Kastamonu ziyaretinde gerçekleşmiştir. Kastamonu'da yapmış olduğu konuşmada inkılabın gerekliliğinden bahsetmiş ve şöyle ifade etmiştir:

Muhterem arkadaşlar. Gerçi çok kısa bir zamanda seri ve kesif denilecek kadar siyasi, idari ve içtimai inkılaplar yaptık. Bu yaptıklarımızın sürat ve kesafetinden ancak memnuniyetle ve bahtiyarlıkla bahis olunabilir. Çünkü bu böyle olmasaydı kurtuluş ihtimali tehlikeye düşebilirdi. Emniyet etmek muvafıktır ki ve bu böyle yapmak zarureti olduğu içindir ki böyle yaptık. (Eski, 2000: 134)

Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde halka hitaben yapmış olduğu konuşmada inkılapların yapılış gayesi ile ilgili şu şekilde ifadeleri olmuştur:

Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve eşkâliyle medenî bir heyet-i içtimaîye haline isal etmektir. İnkılaplarımızın umde-i asliyesi budur. Bu hakikati kabul edemeyen zihniyetleri tarumar etmek zarurîdir. Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Herhalde zihniyetlerde mevcut hurafeler kâmilten tart olunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça dimağa hakikat nîrlarını infaz etmek imkânsızdır. (Eski, 2000:136)

Kendisi de bir inkılabın parçası olan Cumhuriyetin kurulması ile beraber zaman ve şartların uygunluğu ölçüsünde inkılaplar gerçekleşmiştir. Yapılan

yazışmalarda Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla beraber kurulan yeni devletin ortaya koyduğu yeni yönetim tarzını ve bu yönetim tarzında, toplumu yeniden tasarlamak veya dizayn etmek için uzun soluklu bir çabanın ve çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu düşünce yadırganmaması gereken bir düşünce olup, olumsuzluklarla dolu XIX. yüzyıl sonu yaşanan hadiseler o dönemin yöneticisi ve toplumuna bunu zorunlu bir hale getirmiştir.

3.1. SOSYAL ANLAMDA YAPILAN İNKILAPLAR

Osmanlı Devletinin son döneminde Batı tesiriyle yaşanan sosyal değişim toplumsal yapıda etkisini göstermiştir. Kılık kıyafette Avrupalı giyim tarzı ve kadının toplumsal yaşamdaki rolünün artması gibi durumlar aslında değişim önceden başladığının bir göstergesidir. Osmanlı döneminde yetişmiş ve Cumhuriyet rejiminin kurulmasında görev almış yöneticiler, Batılı tarzı bir dönüşümün ve Türk modern toplumunun inşasında önemli roller almışlardır. Bu çerçevede sosyal alanda yapılan inkılapların yerleştirilmesinde Mülki İdare Sisteminin başı olan Valiler etkisi üzerinde durulmuş ve belli başlı inkılaplar üzerinden değerlendirilmiştir. İncelenen konular elde edilen verilere göre şekillenmiş, bütün inkılaplara değinilmemiştir.

3.1.1. Kılık Kıyafet Düzenlenmesi

Türk toplumunun dış görünümü, kılığı, giyimi devrimcilerin ilk başta üzerine eğildiği konulardan biri olmuştur. Kılık kıyafet düzenlenmesinde en çok ses getiren düzenleme ise şapka inkılabıdır. Bunun için önce ordu birlikleri için giyilmek üzere gözü güneş ışınlarından koruyacak siperli koruyucu engelli şapkalar geliştirilmiş, bunu Mustafa Kemal'in Kastamonu gezisi sırasında 24 Ağustos 1925'te "şapka" giyerek halkın karşısına çıkması izlemiştir (Kili, 1995: 222). Başlangıçta şapkanın halka olan ekonomik yükü üzerinde durulmuş, hükümetçe bunun önemli olmadığı, bu konuda önlemler alındığı ileri sürülmüştür.

Sonradan doğan tepkilerin şiddetle bastırılması üzerine, hiç kimsede şapkanın pahalı olabileceğini ifade edecek hal kalmamıştır (Tunçay, 1989: 150). Mecliste de tepkiler olmasına rağmen şapka inkılabının Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği gün Erzurum’da bir grup insan protesto gösterileri yapmış, uygulamaya karşı çıkmıştır. Erzurum Valisinin durumu Ankara’ya bildirmesi üzerine sıkıyönetim ilan edilmiştir (Konukçu, 1999: 262).

Şapka inkılabının kabul edilmesinden sonra halkın bu durumu kabullenmesi kolay olmamış, devamlı farklı kesimlerden itirazlar gelmeye başlamıştır. Bu konuda hükümet devamlı taşradaki idari birimlerden bilgi almayı ihtiyaç hissetmiş ve bu bilgi akışını valiler üzerinden takip etmiştir. Valiliklerden alınan bilgiler irtica dosyası başlığında toplanarak Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine bildirilmiştir. Dâhiliye Vekâleti Vekili Celal Bayar imzalı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker’e hitaben yazılan ve kılık kıyafet kanununa muhalefetten dolayı yaşanan olumsuz olaylar ve bunlarla ilgili valiliklerce alınan önlemlerin olduğu yazı şu şekildedir:*

Vize kazasının Evrenli Köyü imamı Mehmet, aynı köyden Hazım, Hasan, Süleyman, Beytullah ve Rıfat adındaki adamlarla Vize’ye gelirken, İmam Mehmet yolda evvelce köy muhtarı olan Rıfat’a: ‘Şapka yeni giyildiği zaman siz muhtardınız Buna hiç itiraz etmeden hemen giydiniz ve sizi gören diğerleri de şapkayı giymek mecburiyetinde kaldılar. Siz o zaman itiraz etseydiniz bu halka şapka giydirmezlerdi.’ dediği ve gene imam Mehmet’in Evrenli köyünden Derviş Mehmet adında birisiyle ölü Osman’a ait malları mirasçılarında eski şariat hükümlerine göre taksim etmek suretiyle medeni kanunlarımıza ve sosyal giyiniş prensiplerine aykırılık ettikleri sabit olduğundan evrakları ile Adliyyeye verilmişlerdir.”

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreteri Recep Peker’e hitaben yazmış olduğu ve Kütahya Valiliğinin de

* Dâhiliye Vekâleti Özel Kalem Müdürlüğünün 14.01.1936 tarih 3/23 sayılı Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker’e hitaben yazılan yazı.

Dâhiliye Vekâletine bildirdiği Kılık Kıyafet düzenlemesine muhalefetten dolayı gerçekleşen olaylarla ilgili yazı şu şekildedir* :

Kütahya'nın Gümüş Nahiyesine bağlı Seydi Ömer Köyü imamı Emirzeoğullarından Ali oğlu Halil'in minarede Arapça ezan okuduğu ve namazda Arapça tekbir aldığı gibi köy içinde sarıkla dolaştığı ve bu imamın arkadaşı Rençber Mehmet'in de ezanı Arapça okuduğu anlaşılacak her ikisinin Adliye'ye verildiği Vilayetin bildirilişinden anlaşılmıştır.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'e hitaben yazmış olduğu ve Mersin Valiliğinden alınan bilgi doğrultusunda kılık kıyafet düzenlemesine muhalif bir olayın ifade edildiği yazı ise şöyledir** :

Mersin ili Tarsus ilçesi Aptalkuyusu köyünden Edip İsmailoğlu Ali ile oğlu İsmail Sabri'nin bazı köylülere 'şapka giydirdikleri yetmedi, şimdi Pazar günü Cuma yerine tatil günü oldu. Hep gâvur olduk. Yarın da kiliseye gideceğiz.' dediği haber alınmış ve tahkikatla tesvik edilerek suçlular Adliye'ye teslim edilmiştir.

Atatürk'ün Kastamonu ziyaretinde kılık kıyafet değişimi ile ilgili çarpıcı ifadeleri şu şekildedir:

...Velhasıl medenîyim diyen Türkiye'nin hakikaten medenî olan halkı baştan aşağıya vaz-ı hariciyesiyle dahi medenî ve mütekâmil insanlar olduğunu fiilen göstermeye mecburdurlar. Bu son sözlerimi vazıh ifade etmeliyim ki, bütün memleket ve cihan ne demek istediğimi suhuletle anlasın. Bu izahatımı heyet-i aliyyenize, heyet-i umûmîyeye bir sualle tevcih etmek istiyorum? Soruyorum, bizim kıyafetimiz millî midir?(Hayır sadâları). Bizim kıyafetimiz medenî ve beynelmilel midir? (Hayır, hayır sadâları). Size iştirak ediyorum. Tâbirimi mazur görünüz. Altı kaval üstü Şişhane diye ifade olunabilecek bir kıyafet ne millidir ve ne de beynelmineldir. O halde kıyafetsiz bir millet olur mu arkadaşlar? Böyle tavsif olunmaya razı mısınız arkadaşlar? (Hayır, hayır katiyyen sesleri). Çok kıymetli bir cevheri çamurla sıvayarak enzâr-ı âleme göstermekte mânâ var mıdır? Ve bu çamurun içinde cevher gizlidir, fakat anlamıyorsunuz demek musîb midir? Cevheri gösterebilmek için çamuru atmak elzemdir, tabiidir. Cevherin muhafazası için bir mahfaza

* Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 10.01.1936 tarih ve 3/15 sayılı Cumhuriyet Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'e hitaben yazılan yazı.

** Dahiliye Vekaleti Özel Kalem Müdürlüğünün 02.07. 1935 tarih 3/187 sayılı C.H.P.Genel Sekreterine hitaben yazılan yazı

yapmak lâzım ise onu altından veya platinden yapmak icap etmez mi? Bu kadar açık hakikat karşısında tereddüt caiz midir? Bizi tereddüde sevk edenler varsa onların humk ve belâhetine hükmetmekte hâlâ mı tereddüt edeceğiz? Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp ihya eylemeye mahal yoktur. Medenî ve beynelmilel kıyafet bizim için çok cevherli, milletimiz için lâıyk bir kıyafettir. Onu iksâ edeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kıravat, yakalık, ceket ve bittabi bunların mütemmimi olmak üzere başta siper-i şemli serpuş,bunu açık söylemek isterim. Bu serpuşun ismine şapka denir. Redingot gibi, bonjur gibi, simokin gibi, frak gibi işte şapkamız. Buna caiz değil diyenler vardır. Onlara diyeyim ki, çok gafilsiniz ve çok cahilsiniz ve onlara sormak isterim: Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olur da şapkayı giymek neden olmaz? Ve yine onlara, bütün millete hatırlatmak isterim ki, Bizans papazlarının ve Yahudi hahamlarının kisve-i mahsûsası olan cüppeyi ne vakit, ne için ve nasıl giydiler?(Eski, 2000: 134)

Mustafa Kemal, şapka inkılabı ile ilgili yapılan girişimlere karşı çıkan kişilerin olabileceğini söylemiş karşı çıkanlar içinde, “İsterseniz bildireyim ki bu kadar önemli sonuca erişebilmek için gerekirse bazı kurbanlar verelim.” (Angı, 1985: 156) şeklinde ifade etmiştir.

3.1.2. Soyadı Kanunu

Soyadı Kanunundan önce toplumun bireyleri sadece özel adları ile zaman zaman karışıklığı önlemek için doğum yerleriyle ya da babalarının adları ile çağrılmakta, bu durum sosyal yaşantıda karışıklıklara neden olmaktadır. Bu gibi durumları gidermek için 21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu çıkarılmıştır. Toplumda üstünlük göstergesi olan ve kişiler arasında bazen rahatsızlığa neden olabilen Hacı, Hafız, Bey, Molla, Hazret, Paşa gibi unvanlar 27 Kasım 1934'te yasaklanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına yazmış olduğu yazıda bu durum resmi olarak dile getirilmiştir* :

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 27.12.1937 tarih ve 1098 sayılı Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına ve Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Genyönkuralca kabul ve tasdik edildikten sonra 25.7.1931 tarih ve 1455 sayılı genelge ile Parti Başkanlıklarına gönderilen matbu hesap kayıt örneklerinde gösterilen kayıt sisteminde o samanın icabına göre (Bey, efendi, ağa) tabirleri kullanılmıştı, Her yıl açılan Halkevlerine bu matbu hesap kayıt örneklerinden gönderilmekte ve her altı ayda bir neşredilen genelge mecmualarına da derç edilmektedir. Kanunu mahsus mucibince bu gün yeri olmayan (Bey, efendi, ağa) tabirlerinin hesap kayıt örneklerini ihtiva eden genelge mecmualarından kaldırılmasını rica eder, saygılarımı sunarım.

Konya ilinin siyasi yerel gazetesi olan Yeni Ses* o dönemde soyadı alan özellikle devlet teşkilatında çalışan kişilerin yeni aldıkları soy isimleri ilan edilmiştir. Yeni Ses gazetesinde Emniyet kadrosundaki çalışanlar çalışan görevlilerin aldıkları soy isimler ilan edilmiştir. Örneğin Emniyet Müdürü vekili Mir'at (Özkan), İkinci Komiser Rıfat (Onat) ...gibi.

Yine Konya Yeni Ses Gazetesinin 1934 yılında çıkan 27 no'lu nüshasında ise Eski Lakaplar başlıklı haberinde şöyle yazmaktadır** :

Efendi, bey, paşa gibi lakap ve unvanların kaldırıldığına erkek ve kadın vatandaşların kanun karşısında ve resmi belgelerde yalnız adları ile anılabileceklerine dair olan yasanın tasdik edilmiş örneği Vilayete gönderilmiştir. Vilayet bunu memurlarına bildirmiştir. Diğer yandan posta ve telgrafhanelere bu lakaplarla gönderilecek mektup ve telgraflarda alınmayacaktır.

Devlet tarafından kişilerin soyadının değişimi için belli bir süre verilmiş ve kendilerinin tercih ettikleri soy ismi alabilecekleri belirtilmiştir.

3.1.3. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması

Tarikatların dinsel tören yerlerinin büyükleri tekke ve dergâh, küçükleri ise zaviye olarak adlandırılır. İslam'da dini tarikatlar ve gruplar çeşitlilik arz etmektedir. Bektaşilik, Nakşilik, Caferilik, Mevlevilik gibi grupların ibadetlerini

* Konya ili Yeni Ses gazetesinin 19 Birinci Kanun 1934 tarihli ve 32 sayılı gazetesi

** Konya ili Yeni Ses gazetesinin 11 Birinci Kanun 1934 tarihli ve 27 sayılı gazetesi

ve gösterilerini yerine getirdikleri, öğretileri doğrultusunda yapmaları gereken dini uygulamaları gerçekleştirdikleri yerlerdir (Kili, 1995: 224).

Şeyh Said ayaklanmasının iç siyasete getirdiği en önemli değişimlerden biride Tekke ve Zaviyelerin kapatılması olmuştur. Şeyh Said'in göstermiş olduğu tavır dini grupların kullandığı bu mekânların kapatılmasının önünü açan bir neden olmuştur (Konukçu, 1999: 259). Şapkanın üstüne bir de tarikatların yasaklanması ve tekkelerin kapatılması eklenince, ülkenin dört bucağında bunları 'dinin elden gitmesi' olarak gören tepkiler yükselmiş ve “seyyar” Ankara İstiklal Mahkemesi yıldırım hızıyla oradan oraya koşup gericileri terörle sindirmeye çalışmıştır (Tunçay, 1989: 152). Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra halkın dini gereksinimlerini yerine getirmek için yaptıkları faaliyetlere iktidardaki yönetiminin gösterdiği müsamahasızlığı, Çanakkale Valiliğinin Dahiliye Vekaletine yazdığı, onun da Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine bilgi olarak gönderdiği yazıdan anlaşılmaktadır.*.

31.12.1935 günü Çanakkale'de Varidat yazıcılarından Osman oğlu hasanın Cevat Paşa mahallesindeki evinde ölen kayınvalidesi Ayşe'nin cesedini yıkamak için Kemal köyünden çağrılan Mustafa karısı Şerife, ölü gömüldükten sonra köyden beraber getirdiği 13 metre uzunluğunda 500 taneli tesbih ve başına topladığı 25 kadın ile gece Nakşibendi ayini yaptıkları ve bunlara yazıcı Hasanın yer verdiği ve ayin aleti olan tesbihin Kemal köyünden getirilmesine Halil oğlu İsmail ve Mehmet oğlu Ferhat'ın tavassutta buldukları belirtilerek Adliyeye verildikleri sözü geçen tesbihin Kemal köyü camisinde öteden beri saklanmakta ve bazen de oradan da alınarak öteden beri ayin yapılmasında kullanılmakta olduğu haber alınarak köy muhtar ve ihtiyar heyeti ile camii imamı ve diğer ilgililer hakkında tahkikata başlandığı Çanakkale Vilayetinin bildirişinden anlaşılmıştır.

Dahiliye Vekaleti Hususi Kalem Müdürlüğünün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine hitaben yazmış olduğu yazıda**:

* Dahiliye Vekaleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 15/01/1936 tarih ve 3/25 sayılı ile Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen yazı.

** Dahiliye vekaleti Hususi Kalem Müdürlüğünün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine hitaben yazılan 10/01/1936 tarih ve 3/11 sayılı yazısı.

Ladik ilçesinin Çakır gümüş köyünden Ahmet oğlu Mustafa, Arif Oğlu Hüseyin, Mustafa Oğlu Ahmet, Ahmet Oğlu Hamdi, ismindeki beş kişi Erbaa ilçesinde Nakşibendi Şeyhi Ali Osman'ın yanına gidip mürit yazıldıkları haber alınarak yakalanıp adliyeye verildikleri Erbaa'dan Ladik Kaymakamlığına bildirilmesi üzerine Erbaa'nın Holay ve Büyük Aktaş köylerinden de bir çok kimselerin mürit oldukları berkittirilerek Havza Cumhuriyet Müddei umumiliğine teslim edilmiş oldukları ve bu müritler içinde Molla Mehmet'in evinde şeyhliğe ve üfürükçülüğe ait yanlar bulunduğu ve yine müritlerden olduğu berkitilen ve Erbaa'ya gittiği anlaşılan imam Recep adlı kişinin de yakalanması için gereğinin Erbaa'ya yazıldığı Samsun vilayetinden bildirilmiştir.

3.1.4. Ezanın Türkçe Okunması

Cumhuriyet Partisi Genel Sekreteri Recep Peker imzalı Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına hitaben yazılan yazıda inkılapların sürekliliği için halk tarafından namaz vakitlerinde okunan ezanın ve diğer dini programların da ülkeyi geri götürücü hareketler olduğu ve buna karşı önlemlerin alınmasının gerekliliğini anlatan yazı şöyledir*:

Geçen Ramazan ve bayramda Arapça ezan okumak , salâ vermek ,tekbir almak, bazı yolsuz telkinlerde bulunmak , gizli tarikat toplantıları yapmak gibi geri hareketlerin geçen senelere nispetle daha çok olduğu ve bu hareketlerde en çok Nakşi tariki mensuplarının ileri gittikleri anlaşılmıştır .

6 Haziran 1935 tarihli ve 510numaralı genelge ile de bildirdiğim gibi yurttaki inkılabı ve ileri gidişi koruma ve yayma ödevini üstüne alan ve bu gibi devrim ve durumu müteessir edecek geri hareketlere karşı çok yakından ilgili ve duygulu olması icap eden partimizin bu hareketlere karşı duygulu bulunarak Hükümetle el ve iş birliği yapmalarını, alacakları haberleri vakit geçmeden Hükümete bildirmelerini bu vesile ile bir kere daha tekrarlamayı değerli bulurum.

Yurdun değişik illerinden gelen Arapça ezan ve kamet okunduğu ile ilgili Valilikler tarafından yazılan yazılar Dâhiliye Vekâletine bildirilmiş, Dâhiliye Vekâleti ise bu durumu Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine belli

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin, Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına hitaben yazdığı 08/02/1936 tarih ve 3/672 sayılı yazısı.

aralıklarla aktarmıştır. Çeşitli illerden gelen ve il valilerinin girişimiyle toplanan yaşanmış olaylar, o dönemin atmosferini yansıtmaya adına çok önemlidir. Valilikler tarafından Dâhiliye Vekâletine bilgi amaçlı gönderilen yazıda yaşanan olaylar şu şekilde anlatılmaktadır* :

24.12.935 günü Çanakkale vilâyetinin Biga Kazasında Tekkeci camiinde cami imamı Pomak Hacı Hafız Hüseyin'in hatim duası münasebetiyle Arapça tekbir getirdiği ve buna Giritli Hafız Ali ile gözleri görmeyen Gelibolulu Hafız Ruhi de iştirak etmiş olduklarından Adliyeye verilmiştir.

Kütahya'nın Gümüş nahiyesine bağlı Seyfi Ömer köyü İmamı Emirze oğullarından Ali oğlu Halil'in minarede Arapça ezan ve namazda Arapça tekbir okuduğu ve köy içinde sarıkla dolaştığı ve bu İmamın arkadaşı rençper Mehmet'in de ezanı Arapça okuduğu anlaşıl原因 olarak her ikisi Adliyeye verilmişlerdir.

27.12.935 günü bayram namazından sora Kırşehir'in Çarşı Camii Müezzini Yusuf oğlu Hüseyin'in adı geçen Camide Arapça tekbir aldığı görülmüş ve yakalanarak Adliyeye verilmiştir.

Orhangazi'ye bağlı Gedik köyü İmamı Kâmil bayram namazı esnasında Arapça tekbir getirdiğinden Adliyeye verilmiştir.

Trabzon'un Çarşı Camiinde Bayram namazında hatibin hutbeye çıkmağa başladığı sırada Müezzin Hamdi Arapça tekbir alarak hutbenin sonuna kadar tekrarladığı anlaşıl原因 olarak yakalanmış ve bu adamın önce Türkçe ezan aleyhtarlığından ötürü mevkuften Çorum'a sevk edilmiş müfrit bir mürteci olduğundan hakkında önemle takibat yapılmış olduğunu saygılarımla arz ederim.

Devletin harf inkılabıyla beraber Türkçeleştirmek istediği ezan, kamet gibi dini ritüeller halk tarafından kabul görmemiş ve yeri geldiğinde tepkisini göstermiştir. Toplum olarak eskiden beri devlete itaati bir rükün olarak kabul eden ve başka milletlerin çok rahatlıkla tepki verdiği durumlarda bile itaat şuuruyla tepki vermeyi tercih etmeyen Türk toplumunun ezanın yasaklanmasına karşı Bursa'da ayaklanarak verdiği tepki, üzerinde düşünülmesi gereken bir

* Dahiliye Vekaleti Hususi Kalem Müdürlüğünün, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderdiği 14/01/1936 tarih ve 3/23 sayılı

durumdur. Gümüşeli Gazetesinin* 13.02.1933 tarihli sayısında yapılan bir habere göre, Bursa halkından 30 kadar kişi Evkaf Müdürlüğü önünde toplanarak ezan ve kametin Arapça şekliyle okunması için talepte bulunulmuş, buna olumsuz cevap alınca isteklerini Hükümet konağındaki yetkililere iletmek istemişler, ancak polisler, oluşan kalabalığın dağıtılmasını ve olaya ön ayak olanları da tutuklayarak adliyeye götürülmesini sağlamışlardır. Bu olay üzerine Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Bursa'ya hareket etmiş, olayla ilgili bizzat kendisi meşgul olmuştur.

Olayı başından beri takip eden Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal olay sonrasında Bursa'dan ayrılırken Anadolu Ajansına şöyle bir tebliğ vermiştir** :

Bursa'ya geldim; hadise hakkında alâkadarlardan malûmat aldım. Hadise haddi zatında fazla ehemmiyeti haiz değildir. Her halde cahil mürteciler Cumhuriyet adliyesinin pençesinden kurtulmayacaklardır. Hadiseye dikkatimizi bilhassa çevirmemizin sebebi dini siyaset ve her hangi bir tahrike vesile etmeğe asla müsamaha etmeyeceğimizin bir daha anlaşılmasıdır. Meselenin mahiyeti esasen din değildir, dildir. Kâfi olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır.

Bu arada Gümüşhane halkı Bursa'da yaşanan bu olayı Gümüşeli gazetesinin ifadesine göre kınamış, 10.02.1933 Cuma günü öğleden sonra şapka inkılabına destek vermek amacıyla miting mahalli olan Halkevi önüne toplanmış, Vali de etrafında memurlarıyla birlikte toplanarak mitinge katılmış, belli bir süre sonra mitinge katılan devlet memurlarından bazıları nutuk vererek Bursa'da yaşanan olayı kınamışlardır. İlk Mektep öğretmenlerinden muallim Sabri Beyin yaptığı konuşma bu mitinge katılan topluluğun genel hissiyatını göstermesi açısından dikkate değerdir. Sabri Bey konuşmasında: “İnkılap tarihi gösteriyor ki; her yenilginin önünde taassubun başı korkunç bir yılan gibi dikilmiştir. O yılanın başını ezmek Cumhuriyete ve Cumhuriyet çocuklarına düşen bir borçtur.” şeklinde ifade etmiştir. Konuşmalardan sonra Vali İbrahim Ethem halkın

* Gümüşhane'de yayın yapan 13.02.1933 tarihli Gümüşeli gazetesinin 1.2.3. sayfaları

** Gümüşhane'de yayın yapan 13.02.1933 tarihli Gümüşeli gazetesinin 1.2.3. sayfaları

gösterdiği alaka ve samimiyeti ve hatiplerin konuşmalarını hülasa ederek memnuniyet ve teşekkürlerini ifade etmiştir.

Millileştirme çalışmaları birçok alanda uygulanmaya konulmuş, ancak ezan ve kametin Türkçe olarak okunması gibi uygulamaları halkın benimsemediği görülmüştür. Ezanın Türkçe olarak okunması uygulamasının kaldırılması halk tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış, sokaklara dökülerek Arapça ezan yasağının kaldırılmasını kutlamışlardır. Ezanın Türkçe okunmasının kaldırılması ile ilgili Başbakanlık Hususi Müdürlüğünün 16.06.1950 tarihli Anadolu Ajansına yazdığı ve halka duyurulmasını istediği yazısı şu şekildedir * :

Arapça ezan ve kamet okuyanlar hakkında ceza hükmü koyan Türk Ceza Kanununun 526. Maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisinin 16.06.1950 tarihli oturumunda kabul olunan 5665 sayılı kanunla değiştirilmiş ve bu hüküm maddeden çıkarılmıştır.

Kanun Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edilmiş olup, 17.06.1950 tarihli resmi gazetede yayımlanacak ve ikinci maddesi gereğince aynı tarihte yürürlüğe girecektir. Binaenaleyh 17.06.1950 tarihinden itibaren ezanın ve kametin Arapça okunması serbest olduğu Başbakanlıktan vilâyetlere telle tebliğ edilmiştir. Keyfiyetin ajansınızla yayınlanmasını ve radyoya da verilmesini saygılarımla rica ederim.

Ezan ve kametin Türkçe okunması uygulamasının kaldırılmasına bazı milletvekilleri bunu yanlış bularak karşı çıkmışlardır. Eski Urfa Milletvekili Refet Ülgen'in 16.06.1950 tarihli dilekçesinde bu durumu şu şekilde ifade etmiştir ** .

Ezanın Türkçe okutturulmaması, aydınlar arasında iyi bir tesir bırakmamıştır, bu bir gerilemedir. Atatürk'e aziz arkadaşlık yapmış olan büyük varlık buna engel olmalı idi. Malumu aliniz tekkelerin kapanması bir tedbiri ihtiyati idi; hâlbuki ezanın Türkçe okutturulması bir inkılap, Atatürk'ün yaptığı bir inkılap. Bunu tekrar Arapçaya çevirmek, bir gerileme yani bir irtica olmaz mı? Din dili diye yeryüzünde bir şey yoktur ve olamaz, din dili sözü çok amiyane ve bilgisizce bir laftır. Özet olarak arz edeyim ki ezanın Türkçe okutturulmaması işi demokrat lehine iyi bir hareket olmamıştır. Sevgi ve saygı

* Başbakanlık Hususi Kalem Müdürlüğünün 16/06/1950 tarih ve 3378/6-2356 sayılı Anadolu ajansına hitaben yazmış olduğu yazısı

** Eski Urfa Milletvekili Refet Ülgen'in Başbakanlığa yazmış olduğu 16/06/1950 tarihli dilekçesi

besleyenlerin birçoğunu endişeye düşürmüş, soğutmaya hatta yüz çevirmeye sebep olmuş olduğunu derin saygılarımla arz eylerim.

3.2. EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Osmanlı Devletinde XIX. yüzyıl başlarından itibaren ihtiyaca göre mevcut eğitim yapısı üzerinde iyileştirme çabaları yapılmış, faydalı neticeler alınsa da istenilen sonucu vermemiştir. Çünkü Batılı tarzda eğitimi öngören ve bu çerçevede temelinden düzenleme yapılması gereken durumlar gözden kaçırılmıştır. Durumun farkına varan aydınlar eğitimin düzeltilmesi ile ilgili tartışmalara girmiş, alfabe değişikliği de bu tartışmaların bir parçası olmuştur. Ancak toplumun buna hazır olmayışı gibi gerekçelerle somut bir adım atılamamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra belli bir süre toplum buna hazırlanmış, tüm çevreler ikna edilmeye çalışılmış ve bu çerçevede yurt içi ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Eğitim alanında yapılan inkılaplar başlığı altında işlenen konu daha çok yeni alfabe üzerinde yapılan çalışmalar ve Türk milletine özgün bir dil oluşturma gayretlerinin yansıtılması şeklinde olmuştur.

3.2.1. Yeni Türk Alfabesinin Kabulü

Yeni Türk Alfabesinin kabul edilmesinden sonra toplumun düşük olan eğitim seviyesini için millet mektepleri açılmıştır. Halkın okuma-yazma oranı artırılmaya çalışılmış, bunun içinde Türk abecesini her yaştan yurttaşta öğretmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ülkenin her yanında açılan millet mekteplerine 15-45 yaş arasındaki tüm yurttaşların katılmaları zorunlu tutulmuş, 45 yaş üstü ise isteğe bırakılmıştır (Ozankaya, 1996: 501).

Velidedeoğlu'na göre; “Dil davasında genel ve ana yolumuz bellidir. Bu, Türk dili kütüğünün ve birçok dallarının üzerini uzun yüzyıllarının bakımsızlığı yüzünden, kaplamış olan parazit, yosun ve mantarları ayıklamak, bu kütüğü besleyerek ondan yeni dallar ve filizler üretmek ve böylece dil ağacımızı kendi

benlik ve hüviyetinde canlandırarak bunun yemişlerini her Türkün aynı zevkle yiyebileceği olgunluğa erdirtmektir” şeklinde değerlendirilmiştir (Velidedeoğlu, 1975: 164).

Türkiye Cumhuriyetinin Arap abecesini bırakıp Latin abecesini benimseme kararı, yeni harflerin Türkçeye uygunluğu ve öğrenme kolaylığı nedeniyle, okur-yazarlık oranını hızla artıracakı umuduna dayandırılmış olmakla birlikte, bu düzeltimin asıl amacının Osmanlı-İslam geleneklerinden kurtularak çağdaşlaşmayı çabuklaştıracakı düşüncesi önemli bir etken olmuştur (Tunçay, 1989:230).

Aydemire göre, Gazi Mustafa Kemal’in 1928’den başlayarak kendisini ölüm yatağına kadar gece gündüz meşgul edecek iki harekete kendini verdi. Bu hareketler şunlardır: Türk Alfabesi ve Türk Dili hareketi ile Türk Tarihi hareketi olduğunu ifade etmiştir (Aydemir, 1998: 313).

Harf, dil ve musiki işi hep bir arada gelişmiştir. Mustafa Kemal, Dil ve Milli duygu bağıntısını daima savunmuş, 02.01.1930 tarihli demecinde şöyle demiştir:

Milli duygu ile dil arasında bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli duygunun gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şurla işlensin. Ülkesini ve yüksek istikbalini korumak bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır. (Aydemir, 1998:322)

Dâhiliye Vekâletinin Başvekilliğe hitaben yazmış olduğu bir yazıda Aksaray ve Isparta illerinde Harf inkılabının halk tarafından kabul gördüğü ve bunu ziyafetler vererek kutladığı ile ilgili valilikler tarafından Dâhiliye Vekâletine gönderilen yazıda şu şekilde ifade edilmiştir* :

Harf İnkılabına ve millet mektepleri teşkilatına dair vilayetlere vuku bulan tebligata peyderpey cevaplar gelmektedir. Bu cümleden olarak Aksaray ve Isparta vilayetlerinden gelen telgraflarla halkın bu hususta pek ziyade istek ve arzusu görüldüğü ve ezcümle

* Dâhiliye Vekâletinin Başvekâlete göndermiş olduğu 29.12.1928 ve 7/44 no’lu yazısı.

Isparta da bir mahalle halk dershanesinden vesika alanlara o mahalle halkının büyük bir ziyafet vermesinin ve Karaağaç köylerinden birisinde hiç okuyup yazması olmayan bir çobanın yeni Türk harflerini iyi okuyup yazmak ehliyetnamesi alması üzerine kendi köyündeki dershaneye muallim tayin edilmesinin bu arzuya bariz bir delil olduğu bildirilmektedir. Arz ederim.

Türkçe harflerin öğretilmesinin önü açılmış, Arap alfabesinin öğrenilmesine engel olunmaya çalışılmıştır. Bununla ilgili Kayseri Valiliğinin Dâhiliye Vekâletine vermiş olduğu bilgi neticesinde Dâhiliye Vekâletinin Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Katibi Recep Peker'e hitaben yazdığı yazısın da, 16 yaşından büyük çocuklara Kuran öğretilmesi amacıyla yapılan çalışmanın yanlılığı ve bunun karşılığında yapılan müeyyide ifade edilmiştir.* :

06.05.1935 günü Kayseri de Bedesten Camii içinde Diyanet İşleri Reisliğinin izni ile 16 yaşından yukarı çocuklara Hafızlık dersi vermekte olan Kayserili Nuri oğlu Mehmet'in bu arada küçük çocuklara da Arap harfli kitaplarla din dersi verdiği görülmüş ve yakalanarak adliyeye verilmiş olduğu sözü geçen vilayetten bildirilmiştir. Sevgi ve saygılarımla bildiririm.

1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılâbı neticesinde, yeni yazıyı geniş kitlelere öğretmek için büyük bir seferberlik başlatılmıştır. Kastamonu Valisi A. Murat Germen** bu konuda şunları söylemiştir:

Büyük, küçük bütün Türk halkının çok büyük bir tehâlûkle yeni harfleri öğrenmeye koştüğünü görmek insana ne büyük ferahlık ve sürur bahşediyor. Henüz hiçbir mecburiyet olmadığı halde ihtiyar hanımlarımız bile açılan bu kurslara çok büyük bir iştiaakla koşuyorlar. Millet Mektepleri hakkındaki talimata tevfikân in'ikad eden idare heyetleri derhal faaliyete geçmiş ve vilâyet dâhilinde üçyüze yakın Millet Mektebi açılmıştır. (Eski, 2000: 147)

Maarif Vekili Cemal Hüsnü Taray'ın 10.11.1929 tarihinde İl Maarif Müdürlüklerine göndermiş olduğu tamimlerinde öğretmenlere harf inkılabının

* Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 13.05.1935 tarih ve 3/148 sayılı C.H.F.Umumi Kâtipliğine yazılmış bir yazı.

** 1881 de Aydında doğmuş, Hukuk Mektebini bitirmiştir. Değişik memuriyet görevlerinde bulunan A. Murat Germen 1923 yılında Ankara valisi olmuş, sırasıyla Kastamonu ve Manisa Valiliklerinde bulunmuş 1936 yılında vefat etmiştir.

toplum için gerekli bir durum olduğunu, bundan dönen ve bu konuda gerekli gayreti göstermeyen öğretmenlerin büyük cürüm içinde olduğunu ifade eden yazısı şu şekildedir* :

Arkadaşlar.

Yeni harf inkılâbımıza hepimizin ne kadar candan imanla merbut olduğunuzu biliyorum, bazı arkadaşların hususî mektuplarında nasılsa eski yazılan halâ kullanmakta olduklarını esefle haber aldım. Bunun da çok az olduğunu tahmin eyliyorum. Geçen sene mekteplerimize kitap yetiştiremediğimiz için eski kitapların talebe elinde bulunmasını belki müsamaha ile karşıladınız. Bu sene orta mektep ve lise kitaplarını da kendi harflerimizle bastırarak her tarafa yetiştirdik. Türk tarihinin dönüm noktasındaki en kuvvetli amili teşkil eden harf inkılâbımız bilhassa bugünkü münevverlerimize ve onların başlarında siz muallimlerimize istinat etmektedir. Bu hususat en ufak bir müsamaha ve asabiyetinizi her hangi bir şekilde hafifletecek hareket en büyük inkılâp ve vatan cürümüdür. Kaleminizden çıkan her eski harf inkılâp imanımızı kemiren en büyük düşmandır. Siz bu cürümü irtikâp edebilecekleri ve imanlarını zayıflatabilecekleri istikbaldeki Türk tarihinden ilham alan azminizle ve imanınızla doğru yola getireceksiniz. Harf inkılâbımızın hem mesnedi, hem amirlerisiniz. Bu kuvvetli sıfatlarınız bilhassa sizlerden hususî, resmî her günkü hayatınızda yeni harflerimiz için hiç müsamaha kabul etmez çok samimi imanla merbutiyet ve aşk ister.

3.2.2. Türk Dil Kurumunun Kurulması ve Dil Çalışmaları

Yeni alfabenin kabulü ile beraber dil ile ilgili yeni düşünceler, fikirler ve teoriler ortaya atılmış, atılan teoriler çerçevesinde kelimeler üretilmiş, kurulmak istenen toplum için dil noktasında altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde ortaya atılan ve teori üzerine bina edilen dil mantığı dikkat çekicidir. Bu anlamda ortaya atılan dil teorisi Güneş-Dil Teorisidir. Bu teorinin en önemli esası Güneşin ilk insanlar için her şeyden üstün bir obje olduğu ve dilin zuhurunda da ilk amilin güneş olduğu düşüncesidir. Güneş hem ulûhiyet, hem de hayatın her karesinde bir anlam ifade ettiği düşüncesiyle dilin oluşmasında etkisinin olduğu kanaati oluşmuştur:

* Maarif Vekilinin İl Maarif Müdürlerine gönderdiği 10.11.1929 tarihli yazısı.

Güneş Dil Teorisinin keşfettiği bu kanun, Türk dilindeki bütün eski ve yeni kelimelerin yalnız bu bakımdan tetkikini icap ettirmekle kalmıyor, Türk kültür tarihine ve eski Türk kültürüne ait vesikaları da bu yoldan tetkik etmek lüzumunu günün meselesi olarak önümüze koymuş oluyor. Türklerin eski vatanlarında yapılan hafriyatta elde edilen asarı antika, eski Türk diline ait tarihî malûmat, kezalik Altaylıların ve Yakutların ananelerinde mevcut Güneş kültüne dair rivayetlerin de hep bu esaslar dâhilinde tetkiki lâzım geliyor. Bu sahada, yalnız dilcilerimiz için değil, tarihçilerimiz, arkeologlarımız, ruhiyatçılarımız, sosyologlarımız ve folklorcularımız için de önemli ve ulusal vazifeler vardır*.

Güneş-Dil Teorisi çerçevesinde yeni bir dil oluşturulmaya çalışılmış, bu düşünceyle eski dilde kullanılan kelimeler terk edilmiş, yeni uydurma kelimeler oluşturulmuş, oluşturulan kelimeler ulusal gazetelerde duyurulmuş eski ve yeni kelimeler olarak yan yana verilerek halk tarafından kabul edilmesi yönünde yönlendirilmiştir.

Bu konuda 15 Haziran 1934 yılında çıkan Hâkimiyeti Milliye gazetesinde geçen Öz Dilimizde Eski ve Yeni başlıklı yazısında verilen kelimelerin anlamları üzerinde açıklamalar yapılmış, kelimeler üzerinde yeni anlamlar yüklenmiştir. Hâkimiyeti Milliye gazetesinde bahsi geçen yazıda M.N. mahlasıyla yazan yazar konuya şöyle bir yorum getirmiştir:

Ey sürüşün al yalazları içinde yaşayan ve dönenmenin yüksek ülküsüne gönül bağlayan delikanlı, yıllanmış ve yıpranmış eskiyi bütün varınla elin erdiği, gücün yettiği kadar öngül ve açıklanacak, yeniyi salıtmak için bütün güreni harcayacaksınız. Bu, senin başarmakla kıvanacağın bir yumuştur. Bu sözde geçen bir takımının bugün kullanılan dilde karşılığıdır.

Yazarın gazete de eskiyi terk edip yeniyi tercih etmekle iyi iş yapmış olacağını söylediği kitleye, oluşturulan kelimelerle cümle kurarak olayı anlaşılmanın ötesine götürdüğü görülmektedir. Gazete de örnek verilen yeni kelimelerden o güne yansıyanlarda şu şekildedir:

* 27 Ağustos 1936 yılında yayınlanan Öz Dilimize Doğru adlı dergisi.Cilt 3, Sayı 1

Tablo 5. Eski ve Yeni Dildeki Kelimelerin Karşılaştırılması

ESKİ DİLDE SÖYLENEN KELİME	YENİ DİLDE ÜRETİLEN KELİME
İhtilal	Sürüş
İnkılap	Dönenme
Dünya	Acun
Hilkat	Kurum
Şark	Doğu
Garp	Batı
Cümle	Kamu
Güzide	Sayın
Akıl	Us
İnkâr etmek	Danmak
Ruh	Tin
Maharet	Yordam
Vazife	Yumuş
İnat	Öngül

Bahsi geçen kelimelerden bazılarının dilde kabul gördüğü ve bazılarının da kabul görmediğinden günümüz Türkçesinde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

PARTİ-DEVLET BÜTÜNLEŞMESİ SONRASI MÜLKİ İDARE SİSTEMİNİN ROLÜ VE KATKISI

Kurulduğu yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası sonraki yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi olarak adlandırılan parti, Cumhuriyet tarihinin siyasal, ekonomik ve sosyal birçok değişimine imza atmış, bazen eleştirilmiş bazen ise; değişimin, yeniliğin sembolü haline getirilmiştir. Halen bu değerlendirilmeler günümüzde de devam etmektedir. Çalışmanın bu kısmında Cumhuriyet Halk Partisinin kuruluşu ve ilerleyen yıllardaki devlet içinde almış olduğu pozisyonu ve parti-devlet bütünleşmesine giden nedenler değerlendirilmiş ve bununla ilgili olarak yapılan uygulamalardan örnekler verilmiştir.

4.1. TEK PARTİ HÜKÜMETİ DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

4.1.1. Cumhuriyet Halk Fırkasının Kurulması

Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluşunda zaman içinde oluşan birçok olayın etkisi görülmektedir. Bu sebep ve sonuç ilişkisini daha iyi anlamak için 30 Ekim 1918 mütareke yıllarında gelişen olaylar değerlendirilirse daha iyi anlaşılacaktır. İtilaf devletleri ile imzalanan Mondros mütarekesiyle resmen Anadolu topraklarının işgalinin yolu açılmıştır. I. Dünya savaşı yıllarında Osmanlı Devletinde iktidarda İttihatçı bir kadro bulunmaktadır. Savaştan sonra yeni hükümet kurulmuş, eski kadro ise ya sürülmüş ya da kaçmışlardır. İttihatçı kadrodan kaçan kişiler Anadolu'nun değişik yerlerine dağılmış ve milli mücadelenin organizeli ve etkin bir şekilde yapılmasında rol oynamışlardır. Buldukları mahalli yerlerde düşman birliklerine karşı bölgeyi korumak ve savunmak için kurdukları cemiyetler önceleri birbirinden bağımsız hareket eden bir yapı olarak görülmektedir. Mustafa Kemal'in 15 Mayıs 1919 da Samsunda

milli mücadele ile ilgili faaliyetlerine başlamasından sonra hazırlanan genelgeler ve kongrelerle oluşan milli birlik ruhu Sivas Kongresi ile perçinlenmiş ve Anadolu'nun dört bir yanındaki bu cemiyetler Sivas kongresinden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adı altında toplanmıştır. Bu cemiyet Milli Mücadele döneminde birçok cephede, itilaf devletleri ile yapılan mücadelelerde galibiyetler kazanmasında etkin rol oynamıştır. Artık savaş bitmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisinin önünde 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla siyasi bir engel de kaldırılmış olmaktadır.

Mustafa Kemal, devrimin atılımlarını gerçekleştirmek, toplumda ve devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak, bunları yaparken de uygulanması yıllarca sürececek bir izlençe hazırlamak, bu izlencenin gerçekleştirilmesini amaç edinecek bir siyasi partiye gereksinim duyulduğunu ve bunun sonucu olarak siyasi parti kurma amacında olduğunu 6 Aralık 1922 yılındaki gazetelerde verdiği demeçlerde açıklamış ve partinin adının Halk Fırkası olacağını ve partinin izlencesinin Halkçılık ilkesine dayanacağını ifade etmiştir (Kili, 1995: 206).

23 Nisan 1920'de kurulan meclis bünyesinde milli mücadele düşüncesiyle bir araya gelen kişilerin aslında siyasi olarak da farklı düşüncelere sahip insanlar olduğu görülmektedir. Bu durum o dönemin maddi ve manevi ruhuna uygun bir yapı arz etmektedir. Ancak savaş bittikten sonra yapılan meclis toplantıları konuşulan mevzularda uzlaşının yakalanmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden Lozan görüşmeleri 4 Şubat 1923'de kesintiye uğramıştır (Tuncay, 1990: 89). Bu nedenle 1 Nisan 1923 tarihinde I. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiştir. Yeni mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyetinin gösterdiği adaylar seçilmiş, ileride muhtemel yapılacak inkılapların muhalif kadronun aza indirilmesiyle önünün açılması sağlanmıştır.

9 Ağustos 1923 yılında Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin üyesi bazı milletvekillerinin katılımıyla Ankara'da toplantı yapılmış, demokrasi ahlakının oluşması adına kurulması düşünülen Halk Fırkasının nizamnamesi hazırlanmış ve 11 Eylül 1923 tarihinde Halk Fırkası kurulmuştur (Tuncay, 1990:

90). Genel Başkanlığa Mustafa Kemal ve Genel Sekreterliğe Recep (Peker) Bey getirilmiştir (Karatepe 1993: 30). Anadolu ve Rumeli Müdafı-i Hukuk Cemiyeti de 20 Kasım'da Halk Fırkasına dönüşmüştür. Yani milli mücadele yıllarında kurulan ve yapısında ittihatçılarındaki olduğu bu cemiyet bütün kadrosu ile birlikte Cumhuriyet Halk Fırkasının bünyesine dâhil olmuştur. Cemiyet İdare Heyeti Halk Fırkasının idare heyetleri haline gelmiştir. Kurulan partiye “ Halk ” denmesi, siyasal toplumun üyelerinin tümünü değil, ezilen-yoksul tabakayı akla getirmektedir (Tunçay, 1989: 48).

4.1.2. Parti-Devlet Bütünleşmesi Öncesi ve Sonrası Yaşanan Gelişmeler

1930'lu yıllardan itibaren parti çalışanlarının katkısıyla yapılan çalışmalar, devletin partiye ihtiyacı olacağı ve partisiz yapamayacağı gibi kanaat oluşturmuş, ancak zaman içinde partinin devlete ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşanan süreç, Halk Partisini devletle bütünleşmeye götürmüş, partinin bağımsızlığının gerekliliği dahi düşünülmeden işleyiş olarak farklı iki organ olan devlet ve parti aynı görevi icra eder duruma gelmiştir. 15 Haziran 1936 günü İsmet İnönü tarafından yayınlanan bir genelge ile parti ile devletin birleştirildiği açıklanmıştır. Genelgeye göre Dahiliye vekili olan kişi aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri olacağı, illerde Valilerin ise Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı olacağı ifade edilmiştir. Aslında 1923 yılından beri adı konmadan gerçekleşen bu olay bu şekilde resmîyet kazanmış olmaktadır. Parti-Devlet bütünleşmesiyle ilgili Ankara Valisi B. Nevzat Tandoğan'ın Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Vilayet Kongresinde vermiş olduğu bir nutukta şunları söylemiştir:*

Arkadaşlar,

Milletimizin kurtuluş ve ileri gidiş mücadelesinde kendisine rehberlik eden Cumhuriyet Halk Partisinin, Büyük Önderimiz Atatürk'ün kurduğu ve değişmez reisi bulunduğu Partimizin, siyasal ve içtimai hayatında güttüğü yüksek maksatların tahakkukunu kolaylaştırmak için Parti faaliyeti ile Hükümet idaresi arasında daha sıkı bir yakınlık ve

* Alıntı yapılan nutuk Ulus gazetesinden alınmış olup tarihi ve sayısı net olarak tespit edilememiştir.

daha ameli beraberlik temin edilmesi hakkında partimiz üyelerine en geniş bir şekilde tebliğ ve izah edilmiştir.

Bu kararın, (Hükümet ve parti beraberliğinin) bütün kudreti hükümete vererek parti teşkilatını daha az ehemmiyetli bir mevkide görmeye asla mütemayil olmadığını ve yalnız partiyi kuvvetlendirmek, parti prensiplerini kolaylıkla gerçekleştirmek için hükümetin yardımını müessir bir hale getirmek maksadıyla alındığını tatbik sahasındaki güzel neticelerle daha iyi anlamış bulunuyoruz...

4.2.PARTİ-DEVLET BÜTÜNLEŞMESİYLE İLGİLİ YAPILAN UYGULAMALAR

Osmanlı son dönemlerinde giderek artan sıkıntılarından kurtulması adına yapılan birçok iyi niyetli girişimler olmuş, kimisinde başarılar elde edilmiş ama istenilen sonuç elde edilememiştir. Bu yenilik hareketleri zamanın şartlarına göre değişiklik arz etse de her dönemde girişimci bir idari kadro olmuştur. Cumhuriyetin kurulmasından sonra da bu değişim rüzgârı devam etmiş, çok tartışılan ve hala da tartışılmaya da devam eden gelişmelere neden olmuştur. Bu değişim yeni bir toplum oluşturmayı amaç edilerek yapıldığından yanlışlığı ve doğruluğu üzerinde günümüzde de hala tartışmalar devam etmektedir. Devlet ve halkın geri kalma nedenleri arasında görülen birçok durum değişim konusu olmuş, çoğu zaman özgün olarak yenilenme yolu tercih edilmeden Batıdan olduğu gibi kabul edilerek değişim gerçekleşmiştir.1936 yılında Cumhuriyet Halk Partisinin başında bulunduğu hükümet ile devlet bürokrasisinde çalışan memurların devlet iş ve işleyişinde tek vücut olduğu ve Parti-Devlet bütünleşmesi diye ifade edilen bu dönemde, gerçekleştirilen inkılapların taşrada devleti temsil eden valiler eliyle nasıl halka benimsetilmek istendiği ve bu sebeple mülki idare amirlerinin etkin bir rol aldığı görülmüştür. Mülki İdare Amiri olan Valilerin etkisini incelemek için toplumu dönüştürme aracı olarak kurulan ve etkin rol oynayan müesseseler üzerinden inceleme yapılacaktır. Yapılan yazışmalarda iktidar tarafından geliştirilen politikalar il Valilerine verilen talimatlarla bu müesseseler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Halk Evleri

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber ülkede yoğun bir değişim rüzgârı esmeye başlamıştır. Yapılan değişimler sosyal, kültürel, eğitim, hukuki alanlarda hedeflenmiş ve hızlı dönüşüm yaşanmıştır. Bu hedeflenen değişimlerin pratikte hayata geçirilmesi için toplumun her kesimindeki eğitimli kadrolar tarafından imkânlar dâhilinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Değişimde etkisini incelediğimiz mülki idare amirlerinden bazı kaymakam ve valilerin bu dönemlerinde bir eğitimci gibi çalıştıkları görülmüştür. Özellikle Harf İnkılabından sonra halkın okuma ve yazma oranını artırmak için Bakanlar Kurulu'nun 11 Kasım 1928 tarihinde 51 maddeden oluşan Millet Mektepleri Teşkilat Talimatnamesini kabul etmesinden sonra 24 Kasım 1928'de Millet Mektepleri yürürlüğe konularak “milletimizi okur-yazar bir hale getirmeye ve seviyesini yükseltmeye matuf olarak vücuda getirilen Millet Mektepleri teşkilatı” Türkiye'nin her tarafında 1 Ocak 1929'dan itibaren faaliyete geçerek (Özer, 2010: 82) öğrenime başlamış, geniş çaplı seferberlik düzenlenerek halkın tümünün okur-yazar seviyesine ulaşması hedeflemiştir.

İnkıpların yerleştirilmesinde kurum olarak etkin bir rolü olan Halkevleri de 19 Şubat 1932 yılında Atatürk tarafından açılmış 14 büyük ilde faaliyete geçmiştir. İlerleyen yıllarda ülkenin tüm illerine açılarak faaliyetlerine devam etmiştir. Halk Evleri, Atatürk'ün ilkelerinin anlatıldığı, inkıpların yerleştirilmesinin sağlandığı bir kurum olmuştur. Bu kurum, Türkiye'de ve dünyada gerçekleşen olayları, yayınları vasıtasıyla halka duyurmaya çalışmış ve içe kapalı olan toplumu modernleşme yolunda birçok yönüyle bilinçlendiren ve sosyalleştiren bir rol oynamıştır. Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ulusal ülküye bağlı bir topluluk haline getirmek için teşkilatlanmış halkevlerinin Atatürk devrimi değerlerinin halk tarafından korunmasına, yayılmasına, benimsenmesine çalışması amaçları arasında olmuştur (Titiz, 2012: 5).

Halkevlerinin yıllık faaliyetlerinde halka birçok konuyla ilgili bilgi verilmiş, önemli günlerin kutlanması ile ilgili faaliyetler içinde olmuşlardır.

Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, Birinci ve İkinci İnönü Harpleri, 30 Ağustos Zafer Bayramı, Atatürk'ün ölümü yıldönümü, Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası, Hava Şehitlerini Anma Töreni, Dil Bayramı, Lozan ve Montrö günleri gibi türlü vesilelerle yapılan toplantı ve günlerde o günlerin manasını canlandıran güzel konuşmalar yapılmıştır. Halkevinde konferanslar hazırlanırken daha ziyade Halkevi çalışma kollarının faaliyetleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Meselâ köycülük kolu, köylerde yaptığı gezi ve incelemelerde, ilköğretim çalışmalarını güçleştiren bir zihniyetle karşılaşmışsa Dil ve Edebiyat komitesi konferans konularını seçerken bu meseleyi ön plâna almaktadır. Halkevliler bir yerde zamanın şartları tesiriyle Tifüs, Uyuz gibi hastalıkların başladığını veya çoğalmaya yüz tuttuklarını gördükleri zaman da köycülük ve sosyal yardım kolları bu işi vakit geçirmeden programlarının başına almışlardır. Dil- Edebiyat ve Yayın komitelerine düşen iş de konferanslarda, konuşmalarda, varsa hoparlör neşriyatında, dergi ve broşürlerde bu konuya en geniş yeri ayırmak olmuştur.

Verilen konferanslar arasında; Köy evleri ve temizliği (Gönen-Isparta), Evlerimizin içi (Aydın), Tapu ve kadastro tatbikatı (Samsun), Kâr hadleri (Bergama), Köy muhtar ve ihtiyar kurullarının vazifeleri (Sandıklı), Çocuk çamaşırları (Edirne), Depremlere karşı dayanıklı yapı usulleri (Vezirköprü), Meyve ağaçlarındaki hastalıklar ve bunlarla savaşıma yolları (Gürün), ... gibi, verildikleri yerlerde o gün için özel bir değer taşıyan konular da az değildir. Bunlar yanında halkın genel bilgisini yükseltecek mahiyette konferanslar da ihmal edilmemiştir. (Halkevi ve Halkodaları 1944: 1945).

M. Avni Doğan'ın* girişimi ile 13.05.1937 tarihinde Kastamonu halkevinin temeli atılmış, büyük bir tören olmuş ve binanın temeline ilk harcı M. Avni Doğan atmıştır. Vali yaptığı konuşmada halk eğitiminin önemine değinmiştir ve şöyle ifadeler kullanmıştır: “Halkevleri Atatürk devriminin ana

* M. Avni Doğan 1892 yılında Yozgat'ta doğmuş, Mülkiyeyi bitirdikten sonra çeşitli kurumlarda memuriyet yapmış, Boğazlıyan ve Ereğli kaymakamlıklarını yapmıştır. Kastamonu, Samsun ve Ankara valiliklerinde bulunmuş, uzun yıllar milletvekilliği yapmıştır ve 1965 yılında vefat etmiştir.

doktrinlerini yurda ve Türk gencinin asil yüreğine işleyecek bir yuvadır. 1937 yılında temelini attığımız Kastamonu Halkevinin büyük ulusumuz için verimli ve kutsal olmasını dileriz.” (Eski, 2000:160). Aynı zamanda her Halkevi bir radyo sahibi olmakta ve bu sayede merkezle kalbi gibi kulağını ve kafasını ilgili bulundurmak fırsatına kavuşmaktadır (Halkevleri Geçen...:1935).

Atatürk’ün 1937 yılında yapmayı düşündüğü Doğu illerimizi kapsayan bir ziyaretinde bölge halkını gezi sırasında karşılama törenlerine hazırlamak amacıyla Cumhuriyet Halk Partisinin Dâhiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri M. Akkaya imzalı, güzergâh Valilerine ve Halkevi başkanlıklarına hitaben yazılan yazısında * şu ifadeler geçmektedir:

Ulu Önderimiz Atatürk pek yakında şarka bir seyahat yapmak arzusunu izhar buyurmuşlardır. Her gittiği yere yeni bir şevk ve müjde götüren en büyüğümüzün yollarda, uğrayacağı yerlerde ve bilhassa tren güzergâhlarında Parti ve Halkevi teşkilâtımızın hazırlıklı bulunması, istikbâl ve teşyide halkın Atalarına karşı duydukları derin ve eşsiz bağlılığı hakkı ile tebarüz ettirebilecek tertibatın şimdiden alınmış bulunmasını diler saygı ve sevgilerimi sunarım.

Parti-Devlet bütünleşmesinin Halkevlerini araçsallaştırarak halkın dönüşümünün sağlanmasındaki rolünü Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazısında ** şu şekilde görülmektedir:

Halkevlerinin açılma yıl dönümü olan 19 Şubatı takip eden ilk pazar günündeki kutlamayı her yıl yeni Halkevlerinin açılma günü de yaparak memleketteki bu inkılap ve kültür müesseselerini artırmış ve hızlandırmış oluyoruz. Her açılan Halkevinin, muhakkak birisi kütüphane ve neşriyat şubesi olmak üzere, en az üç şubede faal olabilecek bina, bütçe ve eleman ihtiyacının evvelden tatmin edilmiş ve hazır bulunması ana şarttır.

Bu sefer memleketin yeniden gelişme ve kalabalıklaşma imkânları gösteren, nüfusu ve münevver kitlesi bir Halkevi açılıp yürütülmesini esasen mümkün ve lâzım kılan yerlerini

* Cumhuriyet Halk Partisinin 12.11.1937 tarih ve 1084 sayılı Güzergâh Valileri, Halkevi Başkanlığı ve 1,4 Umumi Müfettişliklerine hitaben yazmış olduğu yazı.

** Cumhuriyet Halk Partisinin 18.10.1937 tarih ve 1071 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlıklarına hitaben yazmış olduğu yazı.

biz merkezden seçerek size teklif ediyoruz. Bu yıl dâhilinde kazalarına birer Halkevi açılmasını uygun ve lüzumlu bulmaktayız.

Bu yerler bizce uygun görülerek Halkevi açılması gereken yerlerdir. Bununla beraber, sizce vilâyetiniz içinde başka yerlerde daha Halkevi açılması uygun görülüyorsa bunları da teklif edebilirsiniz. Halkevinin açıldıktan sonra bina yokluğu, bütçe darlığı ve eleman eksikliği yüzünden yürüyemez bir hale girmemesine şimdiden dikkat etmek gerektir. Bu evlerin çalışma ve gelişme imkânlarını yaratmanın da bir vazife olduğu göz önünde tutularak bu şartların ihdas ve tahakkukuna da gayret edileceği tabî görülmektedir.

Teşkilât, faaliyet ve maksat hakkında esaslı bir fikir edinilmesi için Halkevleri öğreneğinden beşer, Halkevleri 1935 ve 1936 çalışma raporları hulâsaları broşürlerinden de birer nüsha gönderilmiştir.

Partice Halkevlerinin artmasına ve gelişmesine ne kadar büyük önem verildiği malûmunuzdur. Yerlerini tayin ederek açılma imkânlarının bulunmasını teklif ettiğimiz Halkevleri hakkında Genyönkurulca da tasdik muamelesinin yapılmasına ve açılma merasimi için gereken tavsiyelerde bulunmamıza zaman kalmak üzere nihayet on beşbirinci kanuna kadar müspet olacağına inandığım kararınızın bildirilmesini rica eder, saygı ve sevgilerimi sunarım.

Cumhuriyet Halk Partisinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazısı da şu şekildedir* :

Ulu Önderimiz ve Genel Başkanımız Atatürk'ün bu seneki meclisi açma nutku bütün yurttaşlara ve partililere yeni hız, hamle ve teşvik kaynağı teşkil edecek yüksek bir kıymet ve hususiyet taşımaktadır. Nutkun her cümlesi, her Türk münevverine ve her partiliye yeni düşünce ufukları açmakta, yeni telkin ve irşat umdeleri taşımaktadır.

Bu nutkun bütün halk tarafından okunmasını ve kavranmasını anlamak için lâzım gelen teşebbüslerin alınması hususunda Halkevinizi ikaz ettik. Nutuktan size de nüsha gönderilmiştir. Bu nutukların şunun bunun elinde kalmayacak, mümkün olduğu kadar fazla kimse tarafından okunup okutulacak şekilde tevzii ve halkla her türlü temaslarda bu nutkun ihtiva ettiği direktifin ve teşviklerin kendilerine anlatılıp tekrarlanmasını ehemmiyetle rica eder, sevgiler sunarım.

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.11.1937 tarih ve 1081 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Partisi Genel Sekreterliğinin Halkevi Başkanlığına hitaben yazısında* Halkevlerinin bulunduğu dönemde ne kadar önemli bir fonksiyona sahip olduğunu görülmektedir:

Halkevlerinin 1937 ilk altı aylık raporlarının incelenmesi neticesinde umumiyetle Konferans ve Köy gezisi çalışmalarının az olduğu görülmüştür. Eski terbiyenin kötü neticelerinden olan sükûtiliği gidermek, konuşmak ve konuşturmak evlerin en esaslı vazifelerinden biridir. Temsil ve konser gibi güzel ve faydalı bahanelerle toplanmış halka, halkın anlayacağı bir dille, tam bir inan ve samimiyet havası içinde yapacağı telkinle Halkevleri, ülkü ödevini en kısa yoldan en iyi başarmış olacaklardır.

Ev çalışmalarında Milletın, memleketin ve rejimin menfaatine ait samimi ve özlü söze her zaman en geniş ölçüde yer ayırmak gerektir. Bazı Halkevlerinden aldığımız raporlarda, ilgi uyandıran bilgi ve hamle yayan konferanslara temsil, konser cazibesi olmadığı halde bile sevinç verici rağbet gösterilmekte olduğunu memnuniyetle gördük. Bu bakımdan da konferansların kemiyet ve keyfiyet itibari ile iyi bir yekûn tutması her Evin raporunda en iyi müjdelerden biri telâkki olunacaktır.

Diğer taraftan Halkevlerinin en belli başlı vazifelerinden biri de memleketin en önemli unsuru olan ve kültür düzeyi daha çok himmete muhtaç olan köylü ile yakından ilgilenmektir. Köylüye şehirde kendisinin düşünöldüğünü, sevildiğini göstermiş olmak için sık sık köy gezileri yapmak, hastaya hekim ve şifa, bilmeyene öğüt ve kitap götürmek her Halkevi çocuğunun başta gelen kaygısı olmalıdır.

Halkevi olan her muhitte muhakkak konuşmak isteyen ve konuşmaya ehliyetli olan beş on yurttaş bulunacağı şüphesizdir ve her yerde karda çamurda bile gidilecek yakın bir iki köy vardır. Çalışmalarınızda konuşmalara ve köy gezilerine daha fazla yer verilmesini ehemmiyetle diler ve beklerim.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Halkevi Başkanlıklarına yazmış olduğu yazısı ise şöyledir**:

Halkevlerimizin altıncı yıldönümünü kutlama ve yeni Evleri açma töreninde verdiğim söylevde, birçok evlerin merkezi hakikaten memnun eden çalışmalarını belirtmek ve

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 07.12.1937 tarih ve 1093 sayılı Halkevi Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazısı.

** Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.03.1938 tarih ve 1138 sayılı 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

övmek sureti ile idealist Halk evci arkadaşlarımıza duyduğum saygı ve sevgiyi ifade etmek istedim. Çalışmalarınızı esaslı noktalar etrafında teksife yarayacağını düşünerek faal üyelerinize dağıtılmak üzere bu nutkun basılmış nüshalarından gönderiyorum.

Bu söylevimle, bir taraftan Halkevlerinin çalışmalarını rakamlara ve reel mesaiye istinat ederek hulâsa etmiş oldum. Diğer taraftan da Halkevlerimizden millî kültürümüzün inkişafı için büyük hizmetler bekleyen büyük önderimizin isteklerini bir an önce tahakkuk ettirmek üzere evlerin bilhassa hangi noktalara daha çok ehemmiyet vermeleri ve hangi istikametlerde daha gayretli olmaları lâzım geldiğini belirtmeye çalıştım. Söylevi, bu bakımdan Halkevi arkadaşlarımızın tekrar dikkatle okuyacaklarından eminim. Bununla beraber, üzerlerinde, Halkevlerin ısrarla durmaları gereken bazı noktaları aşağıda bir daha tebarüz ettirmeyi faydalı buldum:

Halkevlerinde yararlı ve devamlı üye sayısını arttırmaya, de vazife almanın her münevver için bir vatanseverlik hatta bir insanlık borcu olduğunu belirtmeğe önem verilmelidir. Bu itibarla üye kaydına asla fasıla vermeyerek muhitin bütün yetişkin ve yetişecek elemanlarını Halkevlerinde toplamaya çalışmak gerektir.

Partinin vasıfları ve programı ve bunlara uyarak Hükümetin başardığı büyük işler hepimizce bellidir. Her idealist Tür vatandaşı için iftihara değer bu hakikat karşısında; muhitte, menfi telkinlere ve muhalif cereyanlara hiç bir zaman meydan verilmeyeceğine ve her zaman bunlara karşı koyacak bir fikir uyanıklığı ve iman beraberliği temin ve muhafaza edileceğine Türk vatanperverlerinin yüksek karakteri en büyük müeyyededir. Evlerin halk hatipleri yetiştirmesi, bütün muhit münevverlerini Türk köylüsünü ve Türk kütlesini bugünkü medeniyetin temin ettiği yüksek seviyeye ve tarihte layık olduğu mevkie çıkarmağa çalışması lâzımdır.

Halkevinin muhitte en çok sevilen aranan ve en çok kalabalık toplayan bir yer haline gelmesi için bütün makul ve amelî tedbirlerin alınması ilk ve asıl muvaffakiyet şartıdır. Evin çevrenin en medeni ve entelektüel mevkii olabilmesi için medenî sosyetenin bütün güzel ve iyi şartlarını ihtiva etmesi gereklidir. Bütün mevcut şubeler için ilk fırsatta birer esaslı çalışma programı hazırlamak, verimi tesadüfün veya bir tek şahsî gayretin lütfuna bırakmamak lâzımdır. Esasen Halkevleri talimatnamesinin yapılmasını emrettiği bu programlar Halkevlerimizden beklediğimiz işlerin tahakkuk etmesinin başlıca şartı olduğu hiç unutulmamalıdır. Ev çalışmalarında bilginin ve tekniğin en yeni icaplarına göre hareket edilmesi, bütün düşünce karar ve işlerde tam garplı modern ve millî bir zihniyetle hareket edilmesi icap eder.

Evin çalışmalarını aksatan, gayretleri verimli ve metotlu olmaktan alıkoyan bütün sebeplerin vaktinde haber verilmesi lâzımdır. Bu hususların ehemmiyetle göz önünde bulundurulmasını diler, yeni verimlerinizi ve müjdelerinizi bekleyerek gözlerinizden öperim.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 50 il Valisine, Halkevleri üzerinden yapılan işlerin önemli olduğunu hatırlatır bir yazısı ise şöyledir * :

Halkevlerine göndermiş olduğum genelgenin bir örneğini ilişik olarak sayın makamınıza da gönderiyorum.

Halkevlerimiz için şimdiye kadar göstermiş bulunduğunuz ilgiden müteşekkirim. Ancak bu evlerden beklediğimiz hizmetlerin ve verimlerin daha feyizli olabilmesi bu ilginin daha kuvvetle devam etmesine bağlı olduğunda şüphe yoktur. Her yıl sayısını artıracığımız bu kurumları manen ve maddeten daima takviye etmenin bir vazife olduğunu bir daha hatırlatmayı yerinde bulurum. Bu vesile ile de derin saygılarımı sunarım.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 62 İl Valisine hitaben yazmış olduğu yazısının bir kısmında ** :

Rejimimizin ve Partimizin iman ve akidelerini her zaman biraz daha ve bir kat daha kökleştirmek ve halkın ruhuna sindirmek için millî kalkınmamızda ve inkılap davamızda Halkevlerini önemle göz önünde bulunduruyoruz. Parti teşkilâtının vazifesini hakkı ile görmüş olması verimli ve başarılı sayılabilmesi, mıntıkasındaki Halkevlerinin umulan ve beklenen çalışma ve verim devresine girmiş bulunması ile yakından ilgilidir.

Parti teşkilâtının Halkevleri çalışmalarını dikkatle takip etmeleri ve daima bu çalışmalarını teşvik ve teshil etmeleri esas vazifelerinden olduğu hiç bir zaman unutulmamalıdır...

Halkevlerinin yapmış olduğu çalışmaların akabinde belli aralıklarla rapor istenmesi ve faaliyetlerinde başarılı olanlara ayrıca tebrik mesajları gönderilmesi

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.03.1938 tarih ve 1139 sayılı 50 Vali ve C.H.P. Başkanlığına ve Genel İspekterlere hitaben yazmış olduğu yazı.

** Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.12.1938 tarih ve 1318 sayılı 62 Vali ve Halkevlerine hitaben yazmış olduğu yazı.

o dönemin önemli olaylarından bir tanesidir. Buna paralel yazılan bir başka yazı ise şöyledir* :

Partimizin kültür müesseseleri Halkevlerinin çalışması ve verimi o muhitteki Parti faaliyetinin en bariz delillerinden biri olduğu gibi o muhitin inkılapçılık, ülkücülük alâka ve seviyesinin de en belli başlı ölçülerinden biri sayılmaktadır. Bu bakımlardan, çalışmalarınızın merkezce zamanında tetkik ve diğer evlerle mukayese edilebilmesi çok lüzumludur. Çalışma raporlarınızın zamanında gönderilmesi Halkevinizin intizamla, programla çalıştığına en kuvvetli delil olacaktır.

Yaptığı işleri zamanında, elde hazır cetvel ve deftere geçiremeyen Halkevinin ya kayda değer bir şey yapılabildiğine kendisi de kail olmamış yahut metotla çalışmayı bir türlü benimseyememiş sayılacağı tabiidir. Bu takdirde dahi Halkevi Başkanına düşen vazife merkezi sarahat ve samimiyetle vaziyetten vaktinde haberdar etmektir. Halkevlerimize yeni çalışmalarında gereken yardımları bir arada düşünebilmemiz, icap eden tavsiyelerde bulunmamız ve tedbirler almamız bütün raporların muayyen müddet içinde gelmesine bağlıdır. Bu yılın ilk altı aylık raporlarını göndermekte bu esaslı ve defalarca tekit edilmiş şarta riayet etmeyen Halkevleri durgunluklarından bir kat daha mesul mevkie girmişlerdir. İkinci altı aylık raporların nihayet 15 ikinci kânunda elimizde bulunması pek lüzumludur; bu imkânın tahakkukuna her Halkevinin mutlak bir itina göstermesini rica ederim.

Halkevleri hakkında il valilerine hitaben yazılan başka bir yazı ise şu şekildedir** :

Halkevlerimiz, buldukları muhitlerde halkın kültürel ve yal inkişafında müessir olduklarını sevinçle görmekteyiz Bazı Halkevlerimizin beklediğimiz gayret ve faaliyeti gösterememeleri ya maddî imkânların yetmezliğinden veya tam bir çalışma kadrosuna kavuşmamış olmalarından ileri gelmiş olabilir ki bunların her ikisinin de çaresi bulunabilir. Nitekim durgun bir manzara gösteren bazı Halkevleri, aldıkları yeni tedbirlerle muhitlerine cidden faydalı birer merkez haline gelmiş bulduklarını da görüyoruz. Gün geçtikçe faydalarını hissettiren bu Evlerin sayısını artırmak, eleman ve bina bulunan her kasabayı bir Halkevine nail etmek programımızın esaslı bir maddesidir. Bu sebeple, bu yıl, yani Şubat 1939 içinde, nüfus sayısı 2000 den fazla olan bütün kaza merkezlerimizle

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğinin 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazdığı 27.12.1938 tarih ve 1347 sayılı yazısı.

** Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 04.06.1938 tarih ve 1192 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına ve 4 İspekterliğine hitaben yazılmış yazı.

köylerimizde Halkevleri açarak memleketin toplanma, konuşma, beraber çalışma muhitlerini en az bugünkü mevcudun iki misline çıkarmayı kararlaştırmış bulunuyoruz.

İstatistikleri inceleyerek 2000 den fazla nüfuslu kasabalarımızın bir cetvelini çıkardık. Açılacak olan bu Halkevlerinin hepsinin her halde dokuz şubeli olması iktiza etmez. 3 şube ile de Halkevi açılabilir ve 2000 nüfuslu her yerde de bu 3 şubeyi idare edebilecek unsurlar bulunabilir. Bina meselesine gelince, şimdilik genişçe bir toplantı salonu ile bir okuma odası ve mümkün olursa bir de idare odası kâfi gelir. Esasen birçok Halkevlerimiz bu şartlarla işe başlamış bulunuyor.

Hükümetçe ve Partice her yerde mevcudiyetlerine ve çalışmalarına büyük önem verdiğimiz Halkevleri hakkında bu genelgenin ehemmiyetle nazarı dikkate alınacağından eminim. Müspet olacağına şüphem olmayan neticeler hakkında İlkteşrinin 15'ine kadar malûmat verilmesini diler, saygılarımı sunarım.

4.2.2. Milli Bayramlar ve Önemli Günler

4.2.2.1. Milli Bayram Kutlamaları

Cumhuriyet yönetiminin yerleştirilmesi adına Milli Bayramlar üzerinde durulmuş ve bu bayramlar halk tarafından benimsenmesi için özenle plan program yapılmıştır. İl Valilerine yazılan yazılarda kutlamaların titizlikle yürütülmesi için talimatlar gönderilmiştir.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ile Cumhuriyet Bayramı hakkında Valiliklere yazılan yazılar çerçevesinde konu ele alınmış, Mülki İdare amirleri eliyle yapılan faaliyetlerin genel durumu aksettirmeye çalışılmıştır. Milli bayramın kutlanmasında kim ne vazife alacak, program akışı nasıl olacak en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş, bunlar İl Valilerine gönderilen talimatlarla uygulanması sağlanmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazıda* kutlanacak Cumhuriyet Bayramında uygulanacak yöntemlerden bahsedilmiş, ilde bulunan kurumların Bayram kutlamasında üstleneceği roller ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

Önümüzdeki 1937 Cumhuriyet bayramı için Genyönkurulca hazırlanan kutlama ve Halk kürsüleri öğreneklerini bağlı olarak sunuyorum. Başvekâlete, diğer vekâletlerle Genel Kurmay başkanlığına ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine, Genel İspekterliklere ve bütün Ulusal kurumlar Genel merkezlerine yazılmıştır.

Bu öğreneğe göre örgütlerimize düşen ödevlerin genel çizgilerini aşağıda yazıyorum.

- Sıkışmamak için merkez ve mülhakatta şimdiden kurulacak kutlama komisyonlarında öğreneklerde yazılı esasların yeni icaplarına göre tatbik şekillerini hazırlamak.
- Öğreneklerin il merkezinde ve bağlı olan bütün örgütlerde tatbikini düzenlemek ve takip etmek.
- Konferanslar, Temsiller... vs. gibi işleri Halkevlerini de birlikte çalıştırarak düzenlemek. Halk kürsülerini kurup işletmek. Donanma, süslemek ve eğlenme vasıtalarını hazırlamak.
- Halkevlerine ayrıca merkezden öğrenek yollamadık. İl teşkilâtımız yetecek kadar öğreneği kendisine verecek, Bayram hazırlığına ve Bayrama Evlerin katılmasını düzenleyip sağlayacaktır.
- Halkevlerine yalnız genel olarak bu ödevler yazılmıştır.
- Parti teşkilâtı olmayan illerde bu işler, Vali, Kaymakam ve Nahiye müdürlerinin Başkanlıklarında teşkil edilecek Komisyonlar marifeti ile oldurulacak ve Halkevleri ile iş birliği yapılacağı gibi memur ve öğretmen gibi kıymetli her unsurdan istifade edilecektir.
- Her sene, geçen seneden daha geniş ölçüde vatandaşların vicdanına sindirilmesi lâzım ve ehemmiyetli olan Cumhuriyet Bayramımızın, bu sene daha parlak ve canlı bir surette kutlanacağına eminiz.

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 20.09.1937 tarih ve 1062 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

19 Mayıs 1937 tarihinde kutlanacak Spor Bayramı ile ilgili yapılacak işler ve dikkat edilmesi gereken durumlar için 50 İl valisine ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazıda* ;

19 Mayıs Spor ve Gençlik bayramı yaklaşmaktadır. Geçen yıl yapılandan alınan tecrübelerle göre kutlama talimatnamesinde aşağıdaki noktaların değiştirilmesi uygun görülmüştür.

- Fena havaların kutlama işine engel olmayacağı tabii olmakla beraber hava çok fena olursa spor gösterileri ile geçit resmini ve törenini kısmen veya kamilen yapılmamasına kutlama komisyonu karar verir.

- Törene ve geçit resmine ilkokullar talebesinin katılması mecburî değildir. Orta ve yüksekokul olmayan küçük kasaba ve köylerde ilkokulların yaşlı talebelerinin katılması, Kültür Bakanlığınca terviç ve tamim edilmiştir. Mahallî kutlama komisyonu, törenin öğleden evvel yapılmasına dahi karar verebilir.

Geçen seneki program-tekrar bağlı olarak gönderilmiştir. Yukarıdaki değişiklikler müstesna olarak işbu programın tatbikini, bu yıl Spor ve Gençlik bayramının geçen yıldakinden daha canlı ve daha heyecanlı olarak kutlanması için tedbirler alınmasını dilerim."

Yukarıdaki yazının ekindeki talimatnamede ise istekler sıralanmıştır.

Bayramın resmî mahiyeti haiz olmaması dolayısı ile Devlet daireleri mensuplarından mümkün olduğu kadar çokça arkadaşın katılması imkanı elde edilmek için bayram kutlama töreni ve gösterileri öğleden sonra yapılacaktır.

Kutlamalar şunlardır:

- Tören
- Sporcuların ve okul talebelerinin jimnastik gösterileri ve geçit resmi
- Şehir ve kasaba içinde gezme ve dolaşma ve anıtlara çelenk koyma

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 16.02.1938 tarih ve 1119 sayılı 50 Vali ve C.H.P Başkanlığına hitaben yazılan yazı

-Stadyumda ve diğer şehir meydanlarında spor hareketleri (futbol maçları, pehlivan güreşleri, cirit oyunları, atlı ve yaya koşular v. s. gibi spor maçları ve müsabakaları)

Tören şöyle olacaktır:

- Öğleden sonra bütün okul talebeleri (ilk, orta, yüksek resmi hususî bütün okullar ve üniversite) ve sporcular mekteplerinden ve spor kulüplerinden hareket ederek saat 15'te spor alanlarında (olmayan yerlerde Cumhuriyet meydanlarında) toplanacaklar ve evvelce hazırlanmış, krokiye göre yerlerini alacaklardır. Talebe sporcuların bu gelişleri derli toplu ve milli marşlar çalınarak ve müzik refakatinde yapılacaktır. Olan yerde ordu muzikaları verilecektir.

- Saat 15'te mahallin en büyük İdare amiri yanında Askeri komutan ile Parti Başkanı ve Halkevi Başkanı, Şarbay, Kültür Bakanlığı mümessili ve Spor Bölgesi Başkanı ve diğer zatlar olduğu halde toplantı yerine gelecek hazır bulunan talebe ve sporcuları gezip görecektir (teftiş).

- Teftiştten sonra bütün talebe ve sporcular birlikte ve muzika ile istiklâl marşını söyleyecekler ve sahaya Türk bayrağı çekilecektir.

- Arkasından evvelce seçilmiş olan bir talebe veya sporcu 19 Mayıs gününün tarihî kıymetini ve sporun bir ulusun beden kabiliyetini ve karakterini yükseltmek hususunda ve yurt savgasında oynayacağı rolü tebarüz ettirecek bir söylev verecektir.

- Okul talebesinin jimnastik gösterileri bundan sonra yapılacak ve bu gösteriler Kültür Bakanlığı tarafından gönderilen talimatnamede tespit edilen tarzda olacaktır.

- Talebeden sonra sporcular tarafından gösteriler yapılacak ve bunun programı Türk Spor Kurumu tarafından bildirilecektir.

- Gösterilerden sonra başta okul talebeleri ve arkalarında sporcular olmak üzere mahallin en büyük idare âmiri önünden geçit resmi yapılacak, aynı alay, bozulmaksızın alandan dışarı çıkarak muzika ile birlikte ve onuncu yıl veya sporcular marşı söylenerek şehrin başlıca sokaklarında gösteri gezişi yapılacak, anıtlara çelenk konacaktır.

- Bundan sonra herkes derli toplu kendi yerine dönecek ve geri kalan zaman şehrin meydanlarında ve spor alanlarında eğlence olarak spor müsabakaları ve maçları ile geçirilecektir. (Bunlar Türk Spor Kurumu ve bölgeler tarafından tespit edilecektir.)

İşbu 19 Mayıs spor ve gençlik bayramım kutlamak için:

- Vilayetlerde Başkan; Vali ve Parti başkanı,
- Üyeler: Askerî Komutan, Kültür Direktörü, Şarbay, Halkevi başkanı, Spor başkanı
- Kazalarda; Başkan; İlçebay (Kaymakam)
- Üyeler: Askerî Komutan, Parti başkanı, şarbay, kültür mümessilleri, Halkevi başkanı, spor başkanı, ve matbuattan bir mümessil.
- Bütün şehirler ve kasabalar 19 Mayıs günü bayraklanacaktır. (Talimatına göre Parti bayrağı da asılacaktır).
- Tören alanlarına vecizeler konacaktır.
- Şehirler ve kasabalardaki mağaza vitrinleri bugünün manasına göre süslenecektir.
- Nakil vasıtaları dahi bu günün manasına göre süslenecektir.
- Şehirler ve kasabaların üzerine uçaklarla vecizeler atmak üzere tedbir alınacaktır.
- Türkkuşunun şubeleri olan yerlerde, bu bayrama hareketli bir surette katılması Türk Hava Kurumundan dahi rica edilmiş olduğundan bu gibi yerlerde kutlama komisyonuna Türkkuşu mümessili de üye olarak girecektir.
- Meydanlarda ve sahalarda (mevcut olan yerlerde) hoparlörlerden istifade edilecektir.
- Her şehirde kasaba ve köyde törene bizzat gelemeyecek ihtiyar sporculara (ciritçi, pehlivan, atıcı dâhil) seçilmiş birer heyet gönderilerek saygı ziyaretleri yapılacaktır.
- Spor mükâfatlarının bu günde tevzi edilmesine dikkat edilmesi unutulmamalıdır.
- Okul talebesinin kıyafetleri Kültür Bakanlığının göndermiş olduğu talimatnamede yazılıdır. Sporcuların taşıyacağı kıyafet için Türk Spor Kurumu tedbir alacaktır.
- Sporcuların geçit resminde ve şehir içindeki, sokaklardaki gösteriş gezilerinde her spor kulübü ayrı yürümeyerek bütün kulüplerin futbolcuları, güreşçileri vesairesi yani her spor şubesi ayrı ayrı ve temsili şekiller olarak yürüyecektir.
- Halkevi olan yerlerde Halkevleri spor şubeleri tarafından olmayan yerlerde ise spor kulüpleri tarafından istifadeli ve eğlenceli toplantılarla geceleyin dahi gençliğin istifadelendirilmesi uygun olur.

4.2.2.2. Önemli Günler

Milli Mücadele döneminde önemli olayların yaşandığı ve başarılar kazanıldığı günler de kutlanmıştır. Milli bir tarih bilincinin oluşması için yapılan kutlamalara önem verilmiştir. Başarılı mücadelelerle ve kahramanlıklarla dolu bir tarih ortaya konularak geçmişin olumsuz izlerinin silinmesi hedeflenmiş, yeni bir toplum inşa sürecine girilmiştir. Başkomutanlık Meydan Muharebesinin yıl dönümünü kutlama maksadıyla hazırlanması istenen törenin nasıl yapılacağını ve kutlanacağını anlatan, Valilere ve C.H.P. Başkanlığına, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği tarafından gönderilen yazı ise şu şekildedir* :

Başkumandan meydan muharebesinin 15 inci yıl dönümü münasebeti ile Dumlupınar'da meçhul asker abidesinde bu sene 30 Ağustosta yapılacak merasimin geçen senelerden daha hareketli olması düşüncesi ile hazırlanan ve Başvekil İsmet İnönü'nün yüksek tasvibine iktiran eden merasim programı bağlıdır.

Programın 6 ıncı maddesinde yazılı olduğu üzere 30 Ağustos günü öğleden evvel Dumlupınar'da yapılacak merasimde vilâyetinizi bir umumi meclis üyesinden biri Vilâyet merkez belediye üyesinden biri de Parti ve Halkevi adına partiden olmak üzere üç kişilik bir heyet temsil edecektir. Vilâyetiniz adına bu heyet marifeti ile meçhul asker abidesine bir çelenk konulacaktır. Heyetin yol masrafı ve çelenk parası Vilayetinizce temin edilecektir. Heyetin ve çelengin zamanında merasim yerinde hazır bulundurulmasının teminini rica eder, sevgilerimizi sunarım.

Eki olarak konulan yazıda ise 30 Ağustosta Dumlupınar'da yapılacak merasim programının şu şekilde olması talep edilmiştir:

- Milli Müdafaa Vekâletinin tayin edeceği miktarda askeri kıta ve bir hava filosu
- Bakanlıklar ve Parti adına birer çelenk.
- Afyon, Kütahya, Manisa, Balıkesir Vilâyetlerinden teşkil edilecek atlı halk kıtaları.

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 15.08.1937 tarih ve 1049 sayılı, İlbay ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazı.

-Afyon, Manisa, İzmir izcilerinden mürekkep birer kıta.

-Ankara ve İstanbul'daki Üniversite ve Yüksek mektepleri temsilen mahdut talebe heyeti (Kültür Bakanlığınca tertiplenecek).

- Afyon, Kütahya, Manisa, Balıkesir, İzmir, Aydın, Isparta, Burdur, Denizli, Konya, Seyhan, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Ankara, Bursa, İstanbul Vilâyetlerinden biri Umumî meclisi, biri vilâyet merkez belediyesini biri de Parti ve Halkevini temsil etmek üzere seçecekleri üçer kişilik birer heyet ve birer çelenk.

- Aynı günde yerlerine dönebilecek kadar merasim yerine yakın kasaba ve köy halkını iştirak ettirmek (Vilâyetleri tertip edecek)

- 30 Ağustos akşamı Ankara ve İstanbul radyolarında konferans. 30 ve 31 Ağustos günleri bu büyük hadise ve yapılan merasim hakkında neşriyat.

- O gece Halkevlerinde konferans.

- Merasim yerinde oradan Halk ve gençlik adına birer hitabe

4.2.3. Radyo Programları

Türkiye'de radyo yayıncılığı dünyadaki gelişmelere paralel bir seyir izlemiş ve 1926'da daha önce kurulan ve dış ülkelerle haberleşmeyi sağlayan telsiz istasyonları aracılığıyla yapılmıştır (Tokgöz, 1972: 62). Özel bir şirketin bünyesinde yayın hayatını devam ettiren Türk radyo yayıncılığı, 1936 yılında yayınlanan bir kararnameyle PTT'ye bağlanmıştır. Yayın programının büyük kısmı müzik yayını olan radyo yayınlarımızda sözlü programlar düzenlenmekte, devlet politikasını yansıtan programlar yapılmaktadır. Özellikle milli bayramların olduğu günlerde yayın akışında devlet büyüklerinin nutukları yayınlanmakta ve günün anlam ve önemini belirten programlar yayınlanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazıda Cumhuriyet Bayramı öncesi radyo programıyla ilgili bilgi ve emirlerini

bildirmiş ve talep ettiği ölçüler çerçevesinde radyo programının halk tarafından dinlenmesini istemiştir. Bu konuda yazılan yazı ise şu şekildedir* :

28.10.1937 saat 13 de başlayacak gündüz ve gece olarak üç bayram günü devam edecek olan Radyo neşriyatı programı Radyo ile ilân edilecektir. Bu neşriyattan geniş halk kütlelerinin faydalandırılması çok lâzımdır. Bunun için vesaiti olan yerlerde büyük meydan ve sahalarda hoparlör tesisatı yapılmasına, olmayan yerlerde hususî radyolardan da istifade edilerek tertibat alınmasını rica ederim.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Bakanlıklara ve Kurumlara hitaben yazmış olduğu yazı da ise** kutlanacak bayramla ilgili radyo programı hazırlanmış ve toplum tarafından rejimin benimsenmesi için hükümetin ve diğer kamu kurumlarının ileri gelenlerinin nutukları yayınlanmıştır.

14 üncü Cumhuriyet bayramı için tertib ve tesbit edilen Radyo neşriyatı programı bağlı olarak sunulmuştur. Cumhuriyet bayramlarında yaptığımız işler hakkında sayın yurttaşlara izahat vermek ve umumî efkârı aydınlatmak Partinin ve Cumhuriyet hükümetinin bir ananesi haline girmiştir ve halkımız bunu her bayramında beklemektedir. Bunun için programda yüksek içinde saat ve vakit ayrılmış ve böylece neşir ve ilân edilmiş ve radyo idaresine tebligat yapılmıştır.

Yüksek adına bu söylevi verecek zatın isminin bildirilmesini ve bayramdan sonra bu konferansları toplu olarak Ülkü mecmuasında fevkalâde bir nüsha halinde neşir edileceğinden yazılı bir suretinin Partiye yollanmasını rica ederim.

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 22.10.1937 tarih ve 1075 sayılı Vali Ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı ile 23.10.1937 tarih ve 1076 sayılı Bakanlıklara ve Kurumlara hitaben yazılan yazı.

** Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 23.10.1937 tarih ve 1076 sayılı Bakanlıklara ve Kurumlara hitaben yazmış olduğu yazı

Tablo 6. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı

28/ Teşrinievvel/937 Perşembe (Gündüz)		
BAŞLANGIÇ SAATİ	BİTİŞ SAATİ	PRORAM İÇERİĞİ
13:00	13:05	İstiklal Marşı
13:05	13:20	Türk inkılâbı ve Cumhuriyet rejimi hakkında bir söylev (İç Bakanı ve Parti Genel Sekreteri Bay Şükrü Kaya tarafından)
13:20	13:26	Onuncu yıl marşı
13:26	13:45	Alelûmum Kültür işleri hakkında bir söylev (Kültür Bakanlığı tarafından)
13:45	14:00	Çocukları esirgeme kurumu hakkında bir söylev (Çocukları esirgeme kurumu tarafından)
28/ Teşrinievvel/937 Perşembe (Gece)		
19:00	19:05	İstiklâl marşı
19:05	19:25	İç Bakanlığının teşkilâtına dair bütün uzuvlar hakkında bir söylev (İç Bakanlığı tarafından)
19:25	19:30	Onuncu, yıl marşı
19:30	19:45	Millî Müdafaa işleri hakkında bir söylev (Millî Müdafaa kuvvetlerimizin terakki ve tekamülü, maddî ve manevî kıymeti ve son manevralar hakkında) (Millî Müdafaa Bakanlığı tarafından)
19:45	20:00	Türk Hava Kurumunun feyizli çalışması ve milletin bu yolda gösterdiği fedakârlığın temin ettiği büyük neticeler hakkında bir söylev (Türk Hava Kurumu tarafından)
20:00	20:30	Müzik
20:30	20:45	Cumhuriyet adli kanunlarının ve adli teşkilâtımızın Türk içtimai hayatındaki feyizli tesir ve neticeleri hakkında bir söylev (Adliye Bakanlığı tarafından)
20:45	21:40	Müzik
21:40	21:55	Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu hakkında bir söylev (Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu tarafından)
21:55	23:00	Müzik ve ajans haberleri

Tablo 7. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı

29/Teşrinievvel/1937 Cuma (Gündüz)		
BAŞLAN GIÇ SAATİ	BİTİŞ SAATİ	PRORAM İÇERİĞİ
12:05	12:20	Dış siyasamız hakkında bir söylev (Dış Bakanlığı tarafından)
12:20	12:25	Onuncu yıl marşı
12:25	12:40	Cumhuriyet maliyesi hakkında bir söylev (Maliye Bakanlığı tarafından)
12:40	12:55	Cumhuriyet merkez bankası hakkında bir söylev (Cumhuriyet merkez bankası genel direktörlüğü tarafından)
12:55	13:15	Müzik
13:15	13:30	Gümrük ve inhisarlar Bakanlığı hakkında bir söylev (Gümrük ve inhisarlar Bakanlığı tarafından)
29/Teşrinievvel/1937 Cuma (Gece)		
19:00	19:05	İstiklâl Marşı
19:05	19:25	Bayındırlık Bakanlığı işleri hakkında bir söylev (Bayındırlık Bakanlığı tarafından)
19:25	20:10	Müzik
20:10	20:30	İş Bankası hakkında bir söylev (İş bankası-Genel Direktörlüğü tarafından)
20:30	20:35	Bayram toplarının ilânı neşriyatı
20:35	20:55	Ekonomi işleri hakkında bir söylev (Ekonomi Bakanlığı tarafından)
20:55	21:40	Müzik
21:40	21:55	Eti Bank işleri hakkında bir söylev(Eti Bank Genel Direktörlüğü tarafından)
21:55	23:00	Müzik ve ajans haberleri

Tablo 8. 1937 Yılı Teşrinievvel (28-29-30 Ekim) Radyo Program Akışı

30/Teşrinievvel/1937 Cumartesi (Gündüz)		
BAŞLANGIÇ SAATİ	BİTİŞ SAATİ	PRORAM İÇERİĞİ
12:00	12:05	İstiklâl marşı
12:05	12:20	Ziraat Bakanlığı işleri hakkında bir söylev (Ziraat Bakanlığı tarafından)
12:20	12:25	Onuncu yıl marşı
30/Teşrinievveli/1937 Cumartesi (Gece)		
19:00	19:05	İstiklâl marşı
19:05	19:20	20Yurdun Sıhhat ve İçtimâî muavenet işleri hakkında bir söylev (S. İ. M. Bakanlığı tarafından)
19:20	20:00	Müzik
20:00	20:15	Kızılay kurumunun çalışması ve milletin bu yönden de yaptığı fedakârlığın temin eylediği kıymetli neticeler hakkında bir söylev (Kızılay kurumu başkanlığı tarafından)
20:15	20:20	Onuncu yıl marşı.
20:20	20:35	Sümer Bank işleri hakkında bir söylev (Sümer Bank Genel Direktörlüğü tarafından)
20:35	20:50	Belediyeler Bankası işleri hakkında bir söylev (Belediyeler Bankası Genel Direktörlüğü tarafından)
20:50	23:00	Müzik ve ajans haberleri

Ankara ve İstanbul radyolarının beraber hazırladığı bu programlar 29 Ekim Cumhuriyet Bayramının bir gün öncesi perşembe günü saat 13.00'te başlayıp bayram günü olan cuma günü akşamı 20.50'ye kadar devam etmiştir.

4.2.4. Halk Kürsüleri

Halk kürsüleri özel günlerde ve bayramlarda halkın duygu ve düşüncesini ifade edebileceği, özellikle rejim lehine yapılan propaganda tarzı konuşmaların yapıldığı yerdir. Halk kürsülerinin verimli çalıştırılması için gerekli olan hususlar

ve dikkat edilmesi gereken durumlar Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 50 İl Parti Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazıda ifade edilmiş*, vilayetlerde 1938 yılında yapılacak umumi meclis seçimleri (intihapları) ve diğer şehir ve kasabalarda ve belediyesi olan nahiyelerde belediye meclis seçimi olacağı ifade edilmiştir. Seçim sırasında yapılacak donatma faaliyetlerine, ilerleyen satırlarda ise Halk Kürsülerine değinilmiştir. Bahsi geçen yazıda Donatma başlığı altında şu ifadeler geçmektedir:

- Bütün intihap günlerince şehir ve kasabalarda bayraklar asılacak.
- Parti ve Halkevleri talimatındaki şekilde bayraklanacak.
- Şehir ve kasabalarda intihabın ilk akşamı halka mühim siyasî bir gün yaşandığını hatırlatacak, mümkün olduğu kadar çok gece tenviratı yapılacak.
- Bilhassa sandıkların bulunduğu binaların önü ve civarı bol bayraklarla onuncu yıl bayramından kalma kısa söz levhaları ile ve vatandaşı seçime iştirake teşvik edecek ve belediye intihabının ehemmiyetini gösterecek mahiyette şimdiden hazırlanması lâzım gelen kısa cümleli levhalarla alâkayı ve takdiri çekecek tarzda donatılacaktır.
- İntihap gününün sesli geçmesi için her yerdeki bando ve muhtelif vasıtalarından istifade edilecek ve toplulukla millî marşlar söylenecektir.
- Belediye, intihap gününün halkı toplayıcı ve ayakta tutucu vaziyetlerden istifade ederek Cumhuriyetin ve inkılâbın feyizlerini ve eserlerini tekrarlamak ve anmak vazifemiz olacaktır. Bunun için yalnız her vilâyet ve kazada kullanılacak intihap sandığı adedince ve intihabın devamı müddetince birer halk kürsüsü açılacaktır. Bu kürsülerin şekli ve işleme usulü onuncu yıl bayramında olduğu gibidir.
- Kürsülerin yeri sandığın bulunacağı binaya az çok yakın ve rey vermeye gelenler ve dönenlerin uğrağı olabilecek genişçe meydan olmalıdır. Halk kürsülerinde kendi arzuları ile söylemek isteyen vatandaşlardan başka ve Halkevlerince vazife verilmiş ve hazırlanmış hatipler de konuşmalıdır.

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 04.08.1937 tarih ve 1233 sayılı 50 Parti Başkanlığına, 343 İlçe Parti Başkanlığına ve 4 Genel İspekterliğine hitaben yazılan yazı.

- Halk kürsüleri nutukları için onuncu yıl rehber kitabından Başvekilin Meclisin son kapanmasında söylediği siyasî nutuktan (kâfi miktar evvelce yollanmıştır) ve diğer neşriyattan istifade olunur.

Halk Kürsüleri ile ilgili 1937 yılında yapılan faaliyetlerden örnekler verilerek benzer uygulamaların yapılması istenmiştir. 1937 yılında yapılan Halk Kürsüleri örneğinde ise şunlar vardır:

- Cumhuriyet Bayramında Partimizin dayandığı Cumhuriyet ve inkılap prensiplerinin yayılmasını temin için Cumhuriyet halk Partisi örgütü olan vilayet, kaza ve nahiye merkezlerinde Halk kürsüleri açılacaktır.
- Bayram günlerinde ulusal duygularımızın inan verici sesler halinde bütün yurtta akisler yapmasına hizmet için Halk kürsüleri devrime içten bağlı bütün vatandaşlara aşağıda yazılı şartlar içinde açık bulundurulmalıdır.
- Parti örgütü bulunan vilâyet, kaza ve nahiye merkezlerinde halkın en çok toplanabileceği yerlerde bir Halk kürsüsü kurulacaktır. Çok nüfuslu yerlerde semt ve meydanlara göre bu kürsüler artırılabilir.
- Halk kürsüleri esas olarak bayram günleri güneş batıncaya kadar açık bulundurulur. Kürsülerde söz saatleri her yerin gereğine göre Parti yönkurulları tarafından tespit olunur ve vaktinde belirtilir.
- Kürsüler halkın gelip geçmesine engel olacak cadde ve yol üstünde yapılmayacaktır.
- Kadın ve erkek 18 yaşından yukarı her vatandaş Halk kürsüsünde söz söyleyebilir.
- Her kürsü yerden en az yarım metre yüksek yapılır, bayraklanır ve üstüne (Cumhuriyet Halk Partisi Halk Kürsüsü) levhası ve Parti bayrağı asılır.
- Halk kürsülerinde verilecek söylevlerde mevzuu Cumhuriyetin ve istiklâlin değerini, üstünlüğünü ve önemini genel fikirlerle, misallerle anlatmalıdır.
- Bu kürsüleri, mahallî Parti kurulları tarafından seçilecek üç kişilik bir komite yönetecektir.

- Halk kürsülerine ait Partice hazırlanmış olan bu öğreneğın bir suretiyle nerede ve hangi meydana yapılacakına dair olan bilgilerin bayramdan dört gün evvel yerin en büyük hükümet makamına bildirilmesi lâzımdır.
- Halk kürsülerinde söz söylemek için bayramdan önce veya bayram esnasında kürsü başında söz istemek veya almak mümkündür. Bayramdan önce söz almak için o yerin Parti binasında Parti başkanına veya bu maksat için memur edeceği kurula başvurulur. Kürsüler başında söz almak için de kürsünün başında Partinin memur edeceği üç kişilik komiteye başvurulur.
- Halk kürsülerinde söz bir zat için en çok bir saat sürer.
- Halk kürsülerinde kürsü başında Partinin bulunduracağı komite söz sırasını saptadıktan başka konunun maksada uygunluğuna ve söz zamanının bir saati geçmemesine, kanunlara, yukarıda 6 ncı maddedeki esaslara uygun olmayan sözlerin söylenmemesine dikkat eder. Türk Ceza Kanununda ve Umumî içtima Kanununda yazılı suçlar mahiyetinde söz söylemelerine izin vermez.
- Parti teşkilâtı olmayan vilâyetlerde bu iş, hükümet âmirleri tarafından, bu programdaki esas ve kayıtlar içinde Halkevleri vasıtasıyla yapılacaktır.

4.2.4.1. Balolar:

Osmanlının son dönemlerinde ıslahat hareketlerinin hayata geçmesiyle beraber sosyal hayatta hızlanan değişim, Avrupa'daki gelişmelere paralellik arz etmektedir. Kişilerin kılık kıyafetlerindeki tercihlerinde, dinledikleri müziklerde, aile içinde ve toplumsal olarak fertler arası ilişkilere varıncaya kadar genel tutum ve davranışlarda değişim ve dönüşüm rüzgârı esmektedir. Eğitim yönüyle ve toplumsal konum bakımından belli bir noktanın üstünde olan kesimlerde bu değişimin daha hızlı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra ise; inkılabı yapan düşünce kendi elit grubunu oluşturmak için bu tarz faaliyetleri desteklemiş, merkez ve taşrada kamudaki çalışanlar teşvik edilmiş ve bu programlara halkın da katılımı sağlanmaya çalışılmıştır.

Önemli günlerde yapılan kutlamalardan sonra balolar düzenlemek adet haline gelmiş ve bu uygulama aksatılmamaya çalışılmıştır. Programlar il Valisi başkanlığında tertiplenmekte ve beldenin önde gelen eşrafı bu programlara davet edilmektedir. 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933 tarihinde kutlanan Cumhuriyet bayramından sonra düzenlenen baloyla ilgili olarak Ordu ilinde çıkan Tekâmül adlı yerel gazete de şöyle bahsedilmektedir* :

Balo, Bayramın yüceliğine uygun bir mükemmeliyetle, hazırlanmıştır. Bu akşam Halkevi salonunda Vali Adil Beyefendi ve refikaları H. efendi tarafından bir balo verilecektir. Baloya memleketin güzidelerinden mürekkep olmak üzere 150 çift çağırılmıştır.

Balo, geçmiş senelere nispetle çok parlak ve çok kalabalık olarak saat 21'de başlayacaktır. Komiseri Haşim Enverî Beyin reisliği altında İlk tedarisat müfettişi Kenan, İş Limited müdürü Fahri, Maarif Başkâtibi Kâmil, Başmuallim Muharrem beylerle muallim Edibe ve Meliha hanımlardan teşekkül eden tertip heyeti balonun geç vakte kadar neşeli eğlenceli devam etmesi için enince teferruatı göz önünde bulundurarak hazırlık yapılmıştır. Caz şefi, Orta mektep musiki hocası Salih Zeki beydir.

4.2.5. Çeşitli Aktiviteler

4.2.5.1. Spor Çalışmaları

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazıda sporun önemine değinilmiş ve gelişmesi için İl Vali ve Parti Başkanlarına önemli görev düştüğü ifade edilmiştir** :

Sporun memleket gençliğinin fizik terbiyesindeki ehemmiyetli mevki bakımından yurt içinde gelişimi, yayılması ve değeri ile mütenasip bir surette nizamlanması, disiplinmesi yönünde vazifeli bulunan Türk Spor Kurumuna lüzum olan yardımı yapmak ve alâkayı

* Ordu ilinde 29 Teşrinievvel 1933 tarihinde çıkan Tekamül Gazetesi.

** Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazdığı 14.08.1937 tarih ve 1050 sayılı yazısı

göstermek Partimizin ödevleri arasındadır. Spor teşkilâtı kademelerinin spor faaliyetlerinin tertip, tanzim ve murakabesi yanında bunların varidat, masraf hesaplarının da sıkı bir zaptı rapta alınması tabii icaplardan olduğu halde şimdiye kadar temin edilmemiş ve spor bölgeleri uzun bir zamandan beri esaslı bir hesap teftişi görmemişlerdir. Mevcut elemanı ile bu işi yapmasına imkân olmayan Spor Genel Merkezi ile yaptığımız görüşmelerde bu ödevlerin Vali ve Parti Başkanlarımız tarafından yapılmasını kararlaştırdık.

Spor Genel Merkezi bu hususta Vali ve Parti Başkanlarımızla temasa gelecek icap eden talimatı ve Kurumun nizamnamesini de gönderecektir. Vilâyetinizdeki spor bölgesinin 1937 mayıs sonunda biten bütçe yılına ait hesaplarını bu işten anlayan münasip göreceğiniz zevata teftiş ettirerek raporlarınızı en kısa bir zamanda (Ankara, Türk Spor Kurumu Başkanlığına) göndermenizi rica ederim. Vilâyetinizdeki bölgeye bağlı spor kulüplerinin hesapları da Bölge Başkanlığı tarafından teftiş edilecek bunların da raporları aynı zamanda Türk Spor Kurumu Başkanlığına gönderilecektir. Bu teftişler esnasında tetkiklerin daha önceki yıllara götürülmesine lüzum görüldüğü takdirde o yolda hareket edilmesi tabiidir.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 50 C.H.P İl Başkanlıklarına ve 209 Halkevi Başkanlıklarına hitaben yazılan yazısında şunlar geçmektedir* :

Türk sporunun tarihini yazmak ve millî spor müzesini kurmak üzere T. S. Kurumunca kendi bölgelerine yapılan genelgenin bir örneğini bağlı olarak sunuyorum.

Bu kıymetli teşebbüsün yürümesi için ilginizi ve muhitinizi ilgilendirmenizi dilerim. Halkevleri, altı aylık raporlarında, bu işteki mesailerini zikredeceklerdir.

ve yazının devamında Spor Bölge Başkanlığına yazılan yazıda ise şunlar istenmiştir:

Kurumumuz, tarihi ve milli sporlarımız üzerinde bazı araştırmalar ve incelemeler yapmak yolunda ve bu cümleden olarak Genel merkezde eski Türk sporları üzerine yazılmış eserlerden ve spor tarihimize her çeşit vesikalardan mürekkep bir kütüphane kurulma ile milli sporlarımıza ait materyalleri toplayan bir müze kurulması düşünülmektedir. Yurdun her tarafındaki spor teşekküllerimizle Halkevlerimizin gösterecekleri yardım ve alâka bu teşebbüsümüzün muvaffak olabilmesinde büyük bir amil olacaktır. Bu ilgi ve yardımın

* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 10.05.1938 sayı ve 1180 sayılı 50 İl C.H.P. Başkanlığına ve 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

esirgenmeyeceğinden emin olarak kendilerinden beklediklerimizi aşağıya sırasıyla yazıyoruz:

Okçuluk, güreş, cirit, tomak, çöken, kılıç ve kalkan, binicilik, gürz ve topuz kullanmak, yüzücülük, avcılık eski milli sporlarımızın başında gelenlerdendir. Bunlardan başka her mahalde yerin iklimine, arazi vesaire gibi hususi şartlarına göre mevzii olarak birçok spor neveleri vücut bulmuş ve bunlarda zamanla bazı değişiklikler olmuştur. Nerelerde hangi sporların taammüm ettiği, ne gibi şartların ve hususiyetlerin bunların inkişafını kolaylaştırdığı, bunların ne zaman ve ne gibi tesirlerle gerilediği veya durgunluk gösterdiği, ne zaman ve ne suretle unutulup bırakıldığı, bugün yaşayanlar varsa nerelerde ve kimler tarafından yapıldığının bilinmesi bizi ilgilendiren ilk noktadır. Yalnız şehirlerde ve kasabalarda değil, köyler hatta aşiretler de bu bakımdan tetkike tâbi tutulmalı, eskiden yapılmış olanlar ve şimdi yaşayanlar tasrih edilmek sureti ile her yerdeki milli sporlar gösterilmelidir. Bunlar sayılırken yukarıda zikredilen cihetlerin izahı da unutulmamalıdır.

Eski milli sporlarımızın muhtelif nevelerine ve idman usullerine ait Türkçe, Arapça, Farsça yazılmış çoğu el yazısı ve nadir olarak taş basması kitaplara yurdun her tarafında rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı resmi ve hususi kütüphanelerde, bir kısmı da şahıslar elindedir. Ancak; kütüphanelerde bulunan kitaplardan bazılarının muhteviyatını isimlerinden anlamak çok defa kabil olamamaktadır. Bunlar fihristlere geçirilirken de bazen tasnifte isabet gösterilemeyerek alâkalı olmadıkları kısımlara konmuş olabilir. Meselâ tamamı ile spora ve idman usullerine ait bir eserin (ablak ve siyaset kitapları) arasına kaydedilmiş olduğu vakidir. Bu itibarla yapılacak araştırmalarda bu cihetlerin göz önünden uzaklaştırılmaması gereklidir.

Ok, yay, cirit, kılıç, kalkan, matrak, gürz, topuz v.s. gibi milli spor malzemesinin ve bunların teferruatının toplanması mukarrerdir. Bulunabilecek malzemenin isimlerini, gerekli izahatı ihtiva eden cetvellere bunların birer adedinin veya kâfi miktarının tedariki kabil olup olmadığı, mubayaasına lüzum görülürse kaçır kuruşa alınabilecekleri de yazılmalıdır. Bunlardan lüzumlu görülenlerin kabil olduğu takdirde fotoğraflarının yollanması faydalı olur.

Bazı yerlerde kayak, ayak topu, boks gibi bu günkü modern sporların mahalli ve iptidai bir şekilde icra edilmekte veya edilmiş olduğu görülmekte veya işitilmektedir. Bunlar bilhassa gözden kaçırılmamalıdır. Bütün milli sporlar üzerinde incelemeler yapılırken spor nevelerine, bunlarda kullanılan aletlere yapılan hareketlere ve idmanlara verilen isimlerle bu işlerde kullanılmış ve kullanılmakta olan tabir ve ıstılahların da sıhhatli olarak tespiti önemli bir tetkik mevzuudur.

Türklere ait olsun, bu toprakta çıkmış diğer eski medeniyetlere ait olsun şehir, kasaba, köy veya bunların civarında bugün rastlanan spor sahaları ve spora sit veya sporu alâkadar eden mebani ve tesisat mevcut ise üzerlerinde incelemeler ve araştırmalar yapılmak üzere bunların adları, mevkileri tespit edilerek bildirilmeli.

Senenin muayyen zamanlarında veya düğünlerde, bayramlarda milli spor hareketleri ve müsabakalar yapılmış veya yapılmakta bulunmuş ise bunların ve kazananlara verilmesi adet olan hediye ve mükâfatların izahı ile beraber vakti ile ok, güreş veya yarış meydanlarının buldukları sahalar, avcılar kurumları, okçular, pehlivanlar tekkeleri ve bazı yerlerde mevcudiyeti haber alınmış olan (zorhaneler) gibi müesseseler vücut bulmuş ise bunlar da tespit edilmelidir.

Halk arasında yaşayan masal, destan, türkü, darbı mesel ve ata sözleri gibi folklor malzemesinde ve mahalli inanışlarda sporu alâkadar eden mevzulara tesadüf edilirse bunların da tespiti ve ne gibi hususiyetlerinin görüldüğünün izahı.

Ancak; yukarıdaki maddelerde sayılan araştırma ve incelemelerin eksiksiz olması için bunun şehir ve kasabalarda kalmayıp köylere kadar teşmili ve bilhassa bulunan yerlerde aşiretler üzerinde dahi tetkikler yapılması lâzımdır. Vilâyetlerdeki spor bölgelerimizden ve bu teşekküllere bağlı bütün spor birliklerinden ve Halkevlerimizden (dil, tarih, edebiyat) spor köycülük kollarından, değerli öğretmenlerimizden ve münevver yurttaşlarımızdan giriştiğimiz bu işte geniş ölçüde yardım beklemekteyiz.

Türklerin medeniyete hizmetleri bahsinde milli sporumuzun tarihinin çok ehemmiyetli bir mevkii bulunduğunu kabul etmek lâzımdır. Buna ait vesikaların, materyallerin toplanması ve bunlar üzerinde ilmi usullerle incelemeler yapılması birçok mühim hakikatleri meydana çıkaracaktır. Her taraftan gelecek cevapları ciltleterek saklamak ve milli spor tarihimizi yazacakların istifadesine sunmak üzere muntazam bir surette derlemek istediğimizden cevapların 24x30 ebadında beyaz kâğıtlara ve kâğıdın bir yüzüne yazılması, sol kenarda 4 santimlik boş yer bırakılarak makine ile yazdırılması da ricamız arasındadır.

Cevapların üç ay içinde arkası alınmak istendiğinden hazırlanacak notların en geç Temmuz 1938 sonuna kadar (Ankara'da Türk Spor Kurumu Başkanlığına) gönderilmesini bekleyeceğiz. Türk Spor Kurumu, bu önemli işte ulusal değerini takdir buyurarak vazife alacak aziz kardeşlerime şimdiden teşekkürlerini, bildirir ve saygılarını sunarım.

SONUÇ

Günümüzde mevcut devletlerin kendine has yönetim biçimleri mevcuttur. Bu yönetim biçimlerinin oluşmasında kendi sahip olduğu sosyo-kültürel etkilerinin yanında geçmiş devlet tecrübelerinin etkisi büyüktür.

Türk tarihi, köklü bir devlet geleneğine ve tecrübesine sahiptir. Türkler bilinen tarihinden günümüze kadar birçok devlet kurmuş, kurulan bu devletler zamanın şartlarına ve bünyesinde barındırdığı halkların yapısına göre farklı teşkilatlanmalara gitmiştir.

İslamiyet'ten önceki dönemlerde devletin başında 'Kağan', 'Yabgu' ve 'Han' gibi unvanlarda devlet başkanlarının, Buyruk unvanında ise bakan konumunda yardımcılarının olduğu görülmektedir. Merkeziyetçi yapıya sahip bir devlet bu yardımcılarını atama usulüyle görevlendirdiği görülmektedir.

Türklerin İslamiyet'e girdikten sonra kurulan devletlerde de devlet yapısı ve teşkilatı ile ilgili çok bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Ancak Selçuklu ve Osmanlı devletinin teşkilatlanmasında farklılıklar dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise; imparatorluğun hâkim olduğu farklı coğrafyalar ve o coğrafyalarda yaşayan toplulukların sosyal ve kültürel yapısına göre zaman zaman farklı idari teşkilatlanma yoluna gittiği şeklinde değerlendirilmektedir.

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa'da görülen siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimler Osmanlı devletini birçok yönden etkilemiştir. Bu etkilerden en önemlisi de Fransız ihtilalıyla beraber ortaya çıkan milliyetçilik akımıdır. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı devletindeki etnik unsurları harekete geçiren bu akım sonraki zaman dilimlerinde yönetimi altında olan halklara bağımsızlık kapısını açan bir neden olmuştur. Bu durumun farkına varan Osmanlı padişahları bu sıkıntılı durumlardan kurtulmak için ıslahat hareketleri yapmışlardır. Özellikle Osmanlının son döneminde Tanzimat Fermanıyla başlayan batı idare şekillerinin de etkisiyle, yeni yönetim birimleri oluşturulmuştur. Özellikle, dağılma endişesi bu dönemde, merkezileşmeye giden

bir sürecin doğmasına neden olmuştur. Bunun için merkezîyetçi yaklaşımın ağır bastığı Fransız yönetim modeli tercih edilmiştir. Deneme amaçlı olarak Bulgaristan vilayeti oluşturulmuş, oluşturulan ilk vilayete merkezden atama yapılmış ve bu vilayet yönetiminden verim alınması ile beraber farklı coğrafyalarda da aynı uygulamalara geçilmiştir. Esasen, “mülki idarenin”, bir idare şekli olarak ortaya çıkması da bu sürecin doğurduğu bir sonuçtur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti de merkezî, üniter bir devlet olarak kurulmasının doğal bir gereği olarak, bu sistemi, bazı farklılıklarla birlikte devralmıştır.

Günümüzdeki il genel yönetimi ve özel yönetimi Osmanlı Devletinden miras kalmıştır. Yönetim tecrübesinin miras olarak kalmasının avantajları olduğu gibi dezavantajları da söz konusudur. Avantaj olan kısmı, çıkarılan kanunlar ve yönetim anlayışı olarak bir yaşanmışlığın olması ve kazanılan tecrübe ile devlet yönetimini daha iyi noktaya götürme imkânı söz konusudur. Dezavantaj olan kısmı ise, Osmanlıdan Cumhuriyete yönetimine kalan, devletin iş ve işlemleriyle ilgili gereğinden fazla iş yükü ve kırtasiyeciliğin olduğu bürokrasi yapısıdır.

Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında 1924 Anayasasıyla mülki idareye yeni bir düzenleme yapılmış, bu idare sisteminin hangi kademelerden oluşacağını tek tek belirtilmiştir. Bu dönemde de il idaresinin yetki genişliğine dayanacağı vurgulanmıştır. Aynı anayasa döneminde, il yönetimini düzenlemeye yönelik olarak, 1929 tarihinde “Vilayet İdaresi Kanunu” çıkarılmış ve mülki taksimat 1924 Anayasasına uygun hale getirilmiştir. 1924 yılında il sayısı 74 olarak belirlenmiş ancak ilerleyen yıllarda sayı 57'lere kadar düşmüştür.

1982 anayasasınının 126. Maddesinde ifade edilen “coğrafya, ekonomik ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre” şeklinde ifadesini bulan mülki idare birimlerinin kurulmasındaki ölçü dikkate alınmalıdır. Mülki İdare birimlerinin kuruluşunun ölçütü olan unsurları değerlendirirsek; coğrafi bakımdan mülki idare birimlerinin kurulması esnek ve yoruma açık bir durumdur. 1921 yılının şartlarına göre kurulan iller, haberleşme, ulaşım ve sanayi alanındaki gelişmeler neticesinde coğrafi faktörün etki alanını daraltmıştır. Mülki İdare birimlerinin kurulmasında

coğrafi faktörlerin etkisinden çok tarihi geçmiş, halkın baskısı ve siyasi beklentilerin etkisi olmuştur. Bundan dolayı birim oluşturulmasında amaç dışına çıkmış ve yapay idari birimler oluşturulmuştur.

Mülki İdare birimlerinin kuruluşunda ölçüt olarak ekonomik durumu dikkate alırsak; birim oluşturulurken ekonomik faaliyetlerin homojen olarak ülke sathına yayılması hedef olması gerekirken ekonomik faaliyetler Kocaeli ve İstanbul örneği gibi belli başlı illerde yoğunlaştığı görülmektedir. Kocaeli ve İstanbul örneğinin bir sonucu olarak birçok sosyolojik problemler ortaya çıkmıştır. Toplum, ekonomik gelişmenin daha önde olduğu kentlere göç etme eğilimine geçmiştir. Kentlerin nüfus olarak yoğunlaşması beraberinde birçok sorunu meydana getirmiştir. Kırsal kesimdeki nüfusun kentlere taşınması tarımsal faaliyetlerde iş gücünün azalmasına, küçük illerin büyük illere bağımlı kalmasına neden olmuştur.

Kamu hizmetlerinin gereksinimlerine göre de birimlerin oluşumunu değerlendirecek olursak; günümüz kamu hizmetlerinde teknik imkânların da artmasıyla büyük gelişmeler olurken yalnızca yeni mülki birimler oluşturulmakta, buna paralel olarak personel alımı ve istihdamı, iş ve işlemlerin takibi gibi konular eski metotlarla devam etmekte bu da kamu hizmetlerinin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır.

Osmanlının son döneminde Islahat hareketleriyle beraber devlet birçok yönden yenilenme sürecine girmiş, bağımsızlık talebinde bulunan milletleri bir arada tutmak zorlaştığından yeni bir yönetim tarzı geliştirilmeye çalışılmıştır. 1864 yılında çıkartılan “Teşkilat-i Vilayet Nizamnamesi” çıkartılmış yasaya göre kurulan Tuna Vilayetine Mithat Paşa vali olarak deneme amaçlı tayin edilmiştir. Yapılan uygulama başarılı olunca oluşturulan diğer vilayetlere de vali tayini yapılmıştır. Düzenlenen yeni idari sistemde yetişmiş insana ihtiyaç duyulduğundan 1859 yılında kurulan Mülkiye Mektebinden istifade edilmiştir.

Osmanlının son dönemlerinde merkezi olarak atanan mülkiye mekteplerinden yetişmiş olan mülki idare amirleri, Cumhuriyet kurulmadan önce yönetimde etkin rol oynamış, Cumhuriyet kurulduktan sonra ise yeni kurulan devletin inşası, devrimlerinin gerçekleşmesi ve tesisi için gayret göstermiş yöneticilerdir. Mülki idare amiri olarak 1923-1950 yılları arasında valilik yapmış olan yöneticilerin genel profilini ortaya koymak için, milli mücadeleye katkıları, siyasi eğilimleri, eğitim hayatları, memleket ve kişisel bilgileri üzerinde inceleme yapılmıştır.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde yönetimin altında bulunduğu topraklarda yöneticilik yapan mülki idare amirleri birçok olumsuz durumlarla yüzleşmek durumunda kalmışlardır. Elde ettiğimiz veriler ışığında yapılan incelemede azımsanmayacak sayıda yöneticimizin milli mücadeleye katkısının olduğu görülmüştür. Burada gözden kaçırılmaması gereken durum ise; o dönemde görev yapan diğer yöneticilerimizin hiç bir katkısının olmadığı anlamında bir değerlendirmenin yapılması onlara haksızlık alacağı düşünülmektedir. Düşman işgali altında olmayan Anadolu'nun muhtelif yerlerinde, özellikle İç Anadolu bölgesinde görev yapan yöneticilerimiz direk bir mücadele içinde olmasalar bile işgal altında olan bölgelerdeki ihtiyaçları gidermek için yardım girişimlerinde bulunmuşlar ya da yapmış oldukları açıklamalarla böyle bir işgalin karşısında olduklarını ifade ederek psikolojik destekte bulunmuşlardır. Ayrıca değerlendirilmesi gereken diğer bir nokta ise; milli mücadeleye aktif katılımı olmayan yöneticilerimiz eğer şartlar itibarıyla onlarda işgalin yaşandığı yerlerde vazife yapmış olsalardı üzerine düşen milli görevi hakkıyla yerine getirme hususunda en ufak bir tereddüt yaşamayacakları düşünülmektedir.

Milli mücadele yıllarında Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin gittikleri bölgelerde düşmana karşı halk direnişinin organize edilmesinde etkin rol almışlar, kurulan bölgesel cemiyetlerin yöneticileri olmuşlardır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti başlığında toplanan bu cemiyetler milli müdafaanın yapılmasında etkin rol almışlardır. Bu yıllarda

mülkiye mekteplerinde okuyan öğrenciler ve mülki idare amiri kaymakam ve valilerin bu cemiyetlerin faaliyetlerinden etkilenmemesinin mümkün olmadığı, Anadolu Müdafaa Hukuk Cemiyeti Cumhuriyet kurulduktan sonra siyasi çizgisi ve yöneticileri ile Cumhuriyet Halk Fırkasına evrilmesiyle Cumhuriyet Dönemi yöneticilerinin siyasi tercihlerinde etkin rol oynadığı değerlendirilmektedir

Elde edilen verilere göre bazı mülki idare amirlerinden Cumhuriyet Halk Partisinin faaliyetlerine aktif olarak katılan diğer bir ifade ile kendisini Cumhuriyet Halk Partili olarak gören ve ifade eden mülki idare amirlerinin olduğu görülmüştür. Siyasi tarafsızlığı olması gereken mülki idare amirleri adına bu durumun o dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde çok da yadırganmamasının gerektiği, Cumhuriyeti kuran ve sonrasında inkılapları gerçekleştiren Cumhuriyet Halk Partisine dönemin idarecilerinin sempati duymamasının mümkün olmadığı değerlendirilmiştir.

1923-1950 dönemiyle ilgili mülki idare amirlerinin eğitim durumları değerlendirildiğinde çoğunun mülkiye mezunu olduğu görülmekte, bu durumun ise Osmanlı'nın son dönemlerinde bütün yöneticilerin mülkiye kökenli kişilerden olma hedefinin büyük oranda gerçekleştiğinin bir kanıtı olarak görülmektedir. Ancak mülkiye dışından mesleki hayatında başarılı olup, Kaymakam veya Vali olarak görevlendirilen tıp mezunu, harp okulu mezunu, hukuk mezunu kişilerin olduğu tespit edilmiş, başarılı olduğunda alan dışı kişilerinde yönetici olarak değerlendirildiği görülmüştür. Çoğu valinin kaymakamlık yaparak mülki idare amirliğine başlaması kazanılan tecrübe adına dönemin idari yapısına büyük katkısının olduğunu göstermektedir. Yurt dışı eğitimi yok denecek kadar az olması ise dönemin ekonomik şartları ve yönetici kalitesini artırma adına kaymakam yetiştirilmesi için öngörülmüş bir plan ve programın olmadığını şeklinde değerlendirilmektedir.

Yöneticilerin kişisel yönleriyle ilgili değerlendirme yapıldığında; dil yönüyle İngilizce, Almanca ve İtalyanca bilen kişinin çok az olduğu, Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumcayı bilen kişinin çok olduğu tespit edilmiştir.

İngilizceyi, Almanca ve İtalyancayı bilen kişinin az olması, sömürge dili olan bu dillerin henüz yaygınlaşmaması, küresel etkisini henüz hissettirmemesinden kaynaklandığı şeklinde düşünülmektedir. Arapçanın ve Farsçanın fazlaca kullanılmasının sebebi Osmanlı coğrafyasında yüzyıllardır eğitim yani medrese dilinin Arapça ve Farsça olmasının bir sonucudur. Ayrıca Osmanlının dini temellere dayanan bir devlet olması ve din dilinin de Arapça olması bu sonucu doğurmuş olmaktadır. Fransızcanın diğer dillere göre daha çok ön planda olması özellikle ıslahat hareketleriyle yönümüzü Avrupa'ya çevirmemizin ve Avrupa'da medeniyetin temsilcisi olarak Fransa'nın üzerimizde daha çok tesirinin olduğunun göstergesidir. Mülki idare amirlerinin memleket bilgilerine veriler ışığında bakıldığında coğrafi olarak Batı Anadolu ve Balkanların olması dikkat çekicidir. Mülki idare amirlerinin babalarının genel itibariyle memur olması ve tayinlerinin Osmanlı coğrafyasında her yere çıkabilme durumu olduğundan o coğrafi bölgelerde doğmuş olmalarının etkisi olmasının yanında, Batı Anadolu'da yetişen yöneticilerin Anadolu'nun diğer bölgelerine göre daha çok olması Osmanlının batı bölgelerinin eğitim ve kültür olarak diğer bölgelere göre gelişmişliğinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra dönemin şartlarına ve ihtiyaca göre çıkartılan ve sosyal hayatı, eğitim faaliyetlerini düzenleyen inkılaplar üzerinde durulmuş, yapılan tüm inkılapların incelenmesi konuyu kapsam dışına çıkaracağından ve inkılap tarihi çizgisine çekeceği düşüncesiyle yapılan inkılapların detayına değinilmemiştir. Elde edilen bilgi ve belgeler çerçevesinde 1923-1950 yılları arasında vali olarak çalışan Mülki idare amirlerinin etkileri, inkılapların toplum tarafından kabul edilmesi ile ilgili yaptıkları faaliyetleri çerçevesinde ne gibi bir rolleri ve katkıları olduğu incelenmiştir. Bilgi ve belge yetersizliği nedeniyle yapılan tüm inkılaplar için ne gibi etkileri olduğu incelenememiş, belli başlı inkılaplar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Mülki idare sisteminin inkılapların yerleştirilmesindeki aktifliği ve nasıl bir yaklaşım sergilendiği o dönemde devlet kurumları arasında yapılan yazışmalar, ulusal ve yerel basında çıkan gazetelerden faydalanılarak incelenmiştir.

İnkıpların yerleştirilmesi için 1936 yılında gerçekleştirilen Parti-Hükümet bütünleşmesinden sonra Mülki idare amirlerinin etkisinin bariz bir şekilde arttığını görmekteyiz. Çünkü yazışmalarda direk olarak valiler muhatap alınmış, görev tanımında olmayan vazifeler kendilerine tevdi edilmiş ve parti çalışmalarına öncülük etmeleri ve siyasi faaliyetlerin içinde olmaları istenmiştir. Bu konuda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin tüm illerdeki valileri muhatap olarak aldığı yazışmalar bizim için önem arz etmektedir. Halka inkıpların benimsetilmesi ile ilgili alınan şu kararlar dikkat çekicidir.

Parti program ve prensiplerini yaymak

Bu prensipler içinde çalışan Cumhuriyet kurumlarının işlerini başarılarını içte ve dışta yaymak (Yazı, söz, sinema ve sahne yolları ile)

Gazete ve mecmualarla meşgul olarak icap eden vasıta ve membaları ihzar etmek, memleket ve millete faydalı olacak neşriyatta çalışmak.

Parti ve rejim bakımından iç ve dış neşriyatı takip etmek.

Bilhassa köylü ve halk için faydalı risaleler bastırmak, yaymak ve okutmak.

Köy, kasaba ve şehirlerde genel radyo dinleme yerleri tesis ettirmek ve bunlar için lâzım gelen neşriyatı programlamak ve yaptırmak.

Müzik, sahne, sinema, radyo, gramofon gibi halk kültürü ile alakadar işlerle meşgul olarak doğrudan doğruya veyahut bu işlerle iştigal edenlerle çalışma birliği yaparak halk kültürünün artmasını ve yayımını temin etmek.

Parti nam ve hesabına yapılan basın organlarını kontrol etmek.

Millî bayramlar, ulusal günler, Parti ve halkevi törenleri ve umumiyetle tezahürat işlerini tanzim ve idare etmek.

Valilere hitaben yazılan bir yazının bir kısmındaki bu emir ve talepler çalışmamızın temel dayanağı olmuştur.

İnkıpların halk tarafından benimsenmesi için yapılması gerekenler devamlı yazışmalarla dile getirilmiş, takibi yapılmış ve somut sonuçlarının alındığı o dönemin toplumuyla günümüz toplum yapımızı karşılaştırdığımızda anlaşılmaktadır.

Kılık kıyafet düzenlemesi yapıldığında halkın bu durumu kabullenmesi kolay olmamış, devamlı farklı kesimlerden itirazlar gelmeye başlamıştır. Bu durumla ilgili hükümet, devamlı taşradaki idari birimlerden bilgi almaya ihtiyaç hissetmiş ve bu bilgi akışını valiler üzerinden takip etmiştir. Evrensel demokratik hak ve özgürlükler çerçevesinden değerlendirdiğimizde Valiler vasıtası ile elde edilen bilgiler neticesinde inkıplara karşı gelenlere yapılanlar vicdani bir durum olmayıp hukuksuz sonuçlar çıkarmıştır. İnsanlara gereğinden fazla zulümler yapılmış, köyde yaşayan ve rejimi tehdit etmeyen masum halka kılık kıyafeti yüzünden gereksiz adli ve idari işlemler yapıldığı tespit edilmiştir.

Soyadı Yasasından önce toplumun bireyleri sadece özel adları ile zaman zaman karışıklığı önlemek için doğum yerleriyle ya da babalarının adları ile çağrıldığından karışıklığa neden olmaktadır. Bu gibi durumları gidermek için 21 Haziran 1934'te Soyadı Yasası çıkarılmış, Bey, Efendi, Ağa, Paşa gibi ifadeler yasaklanmış, uzun vadede bu uygulamayla beraber nüfus kayıtları ve ona bağlı işlemde karışıklığın önüne geçildiği tespit edilmiştir.

Şapkanın üstüne bir de tarikatların yasaklanması ve tekkelerin kapatılması eklenince, ülkenin dört bucağında bunları “dinin elden gitmesi” olarak gören tepkiler yükselmiş ve “seyyar Ankara İstiklal Mahkemesi yıldırım hızıyla oradan oraya koşup gerici terörle sindirmeye çalışmıştır (Tunçay, 1989:152) Yapılan yargılamalarla uzun yıllar mahkûmiyet alanların yanında idam cezası alanlar olmuştur. Bu şekilde tarikat gibi faaliyetlerin önüne geçilmeye çalışılmış, ancak legal ortamda halkın bu tür gereksinimlerin yerine getirilmemiştir. Sosyolojik bir

gerçek olan bu müesseselere halkın teveccühü artınca hep devlet tarafından kuşkuyla bakılmış ve irtica yaklaşımının oluşmasına zemin hazırladığı görülmüştür.

Toplum olarak eskiden beri devlete itaati bir rükün olarak kabul eden ve başka milletlerin çok rahatlıkla tepki verdiği durumlar da bile itaat şuuruyla hareket eden bu milletin ezanın yasaklanması gibi hassas konularda tepki vermek istediğinde ağır bir güvenlik tedbirleriyle karşılaşmış ve bu yüzden Cumhuriyet Halk Partisine karşı toplumun şuur altında olumsuz düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur. Kılık kıyafet düzenlemesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, soyadı kanunu ve ezan ve kametin Arapça okunmasının yasaklanması gibi uygulamalara karşı, Valilik yapan mülki idare amirlerinin tavrı genel itibarıyla hükümet yanlısı olmuş, dönüşümün etkin savunucuları olduğu görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyetinin Arap alfabesini bırakıp Latin alfabesini benimseme kararını alması, yeni harflerin Türkçeye uygunluğu ve öğrenme kolaylığı nedeniyle okur-yazarlık oranını hızla artıracak umuduna dayandırılmış olmasıyla birlikte, bu düzenlemenin en önemli amacının Türk-İslam geleneklerinden kurtularak çağdaşlaşmayı hızlandıracağı beklentisidir. Alfabenin değişmesiyle de dille ilgili çalışmalar yapılmış, uzun yıllar Osmanlı devletinin bünyesindeki toplumsal ilişkileriyle ortaya çıkan kelime zenginliği dilimizi Türkçeleştirme çalışmaları ile gereğinden fazla zorlanmış, Türk Dil Kurumu tarafından geliştirilen kelimelerin bir kısmının halk tarafından benimsendiği bir kısmının ise benimsenmediği görülmüştür.

1936 yılında Cumhuriyet Halk Partisinin başında bulunduğu hükümet ile devlet bürokrasisinde çalışan memurların devlet iş ve işleyişinde tek vücut olduğu görülmüş ve Parti-Devlet bütünleşmesi diye ifade edilen bu dönemde, gerçekleştirilen inkıpların taşrada devleti temsil eden valiler eliyle halka benimsetilmek istendiği ve bunda mülki idare amirlerinin etkin bir rol aldığı görülmüştür.

İnkılapların yerleştirilmesinde kurum olarak etkin bir rolü olan Halkevleri de 19 Şubat 1932 yılında Atatürk tarafından açılmış 14 büyük ilde faaliyete geçmiştir. İlerleyen yıllarda ülkenin tüm illerine açılarak faaliyetlerine devam etmiştir. Halkevleri Atatürk'ün ilkelerini anlatan, inkılapların yerleştirilmesini sağlayan, Türkiye ve dünyada gerçekleşen olayları yayınları vasıtasıyla halka duyurmaya çalışan ve içe kapalı olan halkı birçok yönüyle bilinçlendiren ve sosyalleştiren bir kurum olmuştur. Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ulusal ölküye bağlı bir topluluk haline getirmek için teşkilatlanan halkevlerinin, Atatürk devriminin halk tarafından korunmasına, yayılmasına, benimsenmesine çalışması amaçları arasında olmuştur. Halkevlerinin kuruluş amaçları doğrultusunda yaptığı faaliyetlerini Hükümet, Valiler üzerinden takip etmiş, emir ve talimatlar verilmiş ve Valilerin de emir ve talimatları yerine getirdikleri sonucuna varılmıştır.

Rejimin yerleştirilmesi adına Milli Bayramlar üzerinde özenle durulmuş ve bu bayramlar halk tarafından benimsenmesi için plan program yapılmıştır. İl Valilerine yazılan yazılarda kutlamaların titizlikle yürütülmesi üzerinde talimatlar gönderilmiş ve Valiler üzerinden özel günlerin ve milli bayramların kutlaması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kutlamalarla Parti-Devlet bütünleşmesinin somut örnekleri görüldüğünden Valilerin devletin işleyişine etkin bir katkısının olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer bir uygulama ise radyo programları olmuştur. Dönemin en etkin haberleşme aracı olan radyo bütün illerdeki halkevlerinde bulundurulmaya çalışılmış, Türkiye'de ve dünyadaki gelişmelerin halka aktarılması için verimli bir şekilde kullanılmıştır. Özellikle özel günler ve bayram kutlamaların olduğu zaman dilimlerinde, Devletin organlarının propaganda aracı olmuş ve halkın Devlet icraatlarına karşı olumlu yaklaşmasını sağlamıştır.

Halk kürsüleri halktan her ferdin önemli günlerde ve milli bayramlarda duygu ve düşüncesini ifade etme imkânının sunulduğu, rejim propaganda araçlarından biri olmuştur. Bu durum halkın tesis edilen yeni rejime sahip

çıkmasını sağlanmış, olumsuz konuşmalar yapabilecek kişilerin konuşmaları engellenerek devletin kutsiyetine zarar verilmesinin önüne geçildiği görülmüştür.

Osmanlının son dönemlerinde ıslahat hareketlerinin hayata geçmesiyle beraber sosyal hayatta hızlanan değişim Avrupa'daki gelişmelere paralellik arz etmiştir. Kişilerin kılık kıyafetindeki tercihlerinde, dinledikleri müziklerde, aile içi ve toplumsal ilişkilere varıncaya kadar genel değişim ve dönüşüm rüzgârı esmiştir. Eğitim yönüyle ve toplumsal konum bakımından belli bir noktanın üstünde olan kesimde bu değişimin daha hızlı olduğu görülmektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra ise; inkılabı yapan düşünce kendi elitini oluşturmak için bu tarz faaliyetleri desteklemiş, merkez ve taşrada kamuda çalışanlar teşvik edilmiş ve bu programlara halkın da katılımı, Vali olan mülki idare amirleri vasıtasıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum ise, mülki idare sisteminin başı olan Valilerin Türk toplumunda modernite çalışmalarında etkin bir rol oynadığının göstergesidir.

KAYNAKLAR

ALDAN, Mehmet, (1990) İz Bırakan Mülki İdare Amirleri-I, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları

ALDAN, Mehmet, (1995) İz Bırakan Mülki İdare Amirleri-II, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları

ANGI, Hacı, (1985) Atatürk İlkeleri ve Türk Devrimi, Ankara, Angı Yayınları

APAK, Rahmi, (1942) İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?, İstanbul, Güven Matbaası

AYDEMİR, Şevket Süreyya, (1998) Tek Adam 3.Cilt, 13.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi

CEBESOY, Ali Fuat, (1953) Millî Mücadele Hatıraları, İstanbul, Vatan Neşriyatı,

ÇANKAYA, Mücellidoğlu Ali, (1969) Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler I. Cilt, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

ÇOKER, Ziya, (1996) Bir Valinin İl Yönetimine İlişkin Görüş ve Anıları, Ankara

ERİŞİRGİL Emin; (1935) Mülkiye Mecmuası Birinci Kanun, 57.sayı,

ERTEN, Metin, (1999) Nasıl Bir Yerel Yönetim, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi

ERYILMAZ, Bilal, (1996) Kamu Yönetimi, İstanbul, Akademi Kitabevi

ESKİ, Mustafa, (2000) Kastamonu Valileri, Ankara, Önder Matbaacılık

FINDLEY, Carter V., (1996), Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi, Güven Gül Çağalı (Çev), Tarih Vakfı Yurt Yayınları

GENÇOĞLU, Mustafa, GÖZÜBÜYÜK, Şeref, (2004) Türkiye'nin Yönetim Yapısı, Ankara, Turhan Yayınları,

Halkevleri Geçen Sene Nasıl Çalıştı 1932-1935, (1936) Ankara İçişleri Bakanlığı Yayınları,

Halkevi ve Halkodaları 1944, İçişleri Bakanlığı Raporları, 1945, Ankara

HAYTOĞLU, Ercan; PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi 1997, Sayı:3 (Makale)

KAFESOĞLU, İbrahim, (1997) Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul

KARATEPE, Şükrü, (1993) Tek Parti Dönemi, İstanbul, Ağaç Yayınevi

KARPAT, Kemal H., (2010) Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul, Timaş Yayınları

KİLİ, Suna, (1995) Türk Devrim Tarihi, İstanbul, Tekin Yayınları

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, (1998) İttihat Terakkinin Sorgulanması ve Yargılanması (1918-1919), İstanbul, Temel Yayınları

KONUĞU, Enver, (1999) Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum, Erzurum, Eser Ofset

ORHUN, Hayri; KASAROĞLU, Celal ve BELEK, Mehmet, (1969) Meşhur Valiler, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları

ORTAYLI, İlber, (1985) Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, İstanbul, Hil Yayınlar

ORTAYLI, İlber, (2007) Türkiye Teşkilat ve İdari Tarihi, Ankara, Timaş Yayınları

OZANKAYA, Özer, (1996) Cumhuriyet Çınarı, Ankara, İmge Yayınları

ÖZER, İsmail, (2010) *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara

PAYASLIOĞLU, Arif T., (1966) *Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatın Üzerine Bir İnceleme*, Ankara, TODAİ DPT ortak yayını,

SANAL, Recep, (2000) *Türkiye’de İllerin Yeniden Düzenlenmesi*, Ankara, İçişleri Bakanlığı yayını,

TAMER, Mustafa, (1989) *Mülki İdare Teşkilatımız ve Bölge Valiliği*, TODAİ, Yayınlanmış Doktora Tezi, Elazığ,

TAŞDAN, Hayati, (2003) *Türkiye’de Mülki İdare Akademisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

TİTİZ, Hediye, (2012) *Cumhuriyet Döneminde Halkevlerinin Eğitim ve Tarih Çalışmaları 1932-1951 (Akdeniz Bölgesi Örneği)*, Çukurova Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adana

TOKGÖZ, Oya, (1972) *Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo Televizyon Sistemleri*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara

TORAMAN, Ömer, (2002) “Osmanlı Taşra İdaresi:Klasik Dönem”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 437 s. 191-200

TÖKİN, F.Hüsrev, (1965) *Türk Tarihinde Siyasî Partiler ve Siyasî Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)*, Elif Yayınları, İstanbul

TUNÇAY, Mete, (1989) *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul, Cem Yayınevi

TUNCAY, Mete, (1990) *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye*, İstanbul, Cem Yayınevi

TÜFENK, A.Akif, (1949), *İstiklal Savaşında Denizli*, Denizli
VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, (1975) *Devirden Devire Gözlemler ve İncelemeler II. Cilt*, Ankara, Bilgi Yayınevi

YAŞAR, Mehmet Şirin; (2011) *Türkiye’de Mülki İdare Sistemi ve Mülki İdare Amirliği*, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

İçişleri Bakanlığı Arşivinden Elde Edilen Kaynaklar:

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:27

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:68

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:91

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:118

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:130

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:144

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:169

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:184

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:185

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:435

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:692

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:762

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:791

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:849
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:873
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:913
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:928
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1171
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1221
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1246
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1288
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1347
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1348
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1374
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1563
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1643
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1710
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:1967
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2038
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2308
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2400
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2480
İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2678

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2724

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:2741

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:3097

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:4072

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:4073

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:4210

İçişleri Bakanlığı Arşivi Sicil No:5088

Başbakanlık Devlet Arşivi ve Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi:

Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğinin 16.10.1938 tarih ve 1289 sayılı 62 İl Valisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına hitaben yazılmış olan yazısı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.01.1939 tarih ve 1354 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Başvekâlet Kararlar Müdürlüğünün 20.05.1934 tarihli kararnamesi.

Dâhiliye Vekâleti Özel Kalem Müdürlüğünün 14.01.1936 tarih 3/23 sayılı Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'e hitaben yazılan yazı.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 10.01.1936 tarih ve 3/15 sayılı Cumhuriyet Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'e hitaben yazılan yazı.

Dâhiliye Vekâleti Özel Kalem Müdürlüğünün 02.07. 1935 tarih 3/187 sayılı C.H.P.Genel Sekreterine hitaben yazılan yazı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 27.12.1937 tarih ve 1098 sayılı Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına ve Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 15.01.1936 tarih ve 3/25 sayılı ile Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen yazı.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine hitaben yazılan 10.01.1936 tarih ve 3/11 sayılı yazısı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin, Cumhuriyet Halk Partisi Başkanlığına hitaben yazdığı 08.02.1936 tarih ve 3/672 sayılı yazısı.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderdiği 14.01.1936 tarih ve 3/23 sayılı

Başbakanlık Hususi Kalem Müdürlüğünün 16.06.1950 tarih ve 3378/6-2356 sayılı Anadolu ajansına hitaben yazmış olduğu yazısı

Eski Urfa Milletvekili Refet Ülgen'in Başbakanlığa yazmış olduğu 16.06.1950 tarihli dilekçesi

Dâhiliye Vekâletinin Başvekâlete göndermiş olduğu 29.12.1928 ve 7/44 nolu yazısı.

Dâhiliye Vekâleti Hususi Kalem Müdürlüğünün 13.05.1935 tarih ve 3/148 sayılı C.H.F.Umumi Kâtipliğine yazılmış bir yazı.

Maarif Vekilinin İl Maarif Müdürlerine gönderdiği 10.11.1929 tarihli yazısı.

Cumhuriyet Halk Partisinin 12.11.1937 tarih ve 1084 sayılı Güzergâh Valileri, Halkevi Başkanlığı ve 1,4 Umumi Müfettişliklerine hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisinin 18.10.1937 tarih ve 1071 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlıklarına hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.11.1937 tarih ve 1081 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 07.12.1937 tarih ve 1093 sayılı Halkevi Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazısı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.03.1938 tarih ve 1138 sayılı 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.03.1938 tarih ve 1139 sayılı 50 Vali ve C.H.P. Başkanlığına ve Genel İnceleme Kurumlarına hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 05.12.1938 tarih ve 1318 sayılı 62 Vali ve Halkevlerine hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel sekreterliğinin 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazdığı 27.12.1938 tarih ve 1347 sayılı yazısı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 04.06.1938 tarih ve 1192 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına ve 4 İnceleme Kurumuna hitaben yazılmış yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 20.09.1937 tarih ve 1062 sayılı Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 16.02.1938 tarih ve 1119 sayılı 50 Vali ve C.H.P Başkanlığına hitaben yazılan yazı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 15.08.1937 tarih ve 1049 sayılı İlçe ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazmış olduğu yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 22.10.1937 tarih ve 1075 sayılı Vali Ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazılan yazı ile 23.10.1937 tarih ve 1076 sayılı Bakanlıklara ve Kurumlara hitaben yazılan yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 04.08.1937 tarih ve 1233 sayılı 50 Parti Başkanlığına, 343 İlçe Parti Başkanlığına ve 4 Genel İspekterliğine hitaben yazılan yazı.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Vali ve C.H.P. Başkanlığına hitaben yazdığı 14.08.1937 tarih ve 1050 sayılı yazısı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 10.05.1938 sayı ve 1180 sayılı 50 İl C.H.P.Başkanlığına ve 209 Halkevi Başkanlığına hitaben yazılan yazı.

Ordu ilinde 29 Teşrinievvel 1933 tarihinde çıkan Tekâmül Gazetesi.

Konya ili Yeni Ses gazetesinin 19 Birinci Kanun 1934 tarihli ve 32 sayılı gazetesini

Konya ili Yeni Ses gazetesinin 11 Birinci Kanun 1934 tarihli ve 27 sayılı gazetesini

Gümüşhane’de yayın yapan 13.02.1933 tarihli Gümüşeli gazetesini.

27 Ağustos 1936 yılında yayınlanan Öz Dilimize Doğru adlı dergisi. Cilt 3, Sayı 1

27 Ağustos 1936 yılında yayınlanan Öz Dilimize Doğru adlı dergisi.Cilt 3, Sayı 1

Tablo 9. 1923-1950 Yılları Arasında Mülki İdare Amirliği Yapan Valilerin Valilik Yaptıkları Dönemle İlgili Hizmet Çizelgeleri

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
1	ABDULKADİR	SÖZEN		TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1949	10 Temmuz 1950	1,0	1,0
2	ABDULLAH	ALPDOĞAN	KASTAMONU	TUNCELİ VALİLİĞİ	1937	1 Şubat 1936	14 Haziran 1943	7,4	7,4
3	ABDULLAH FEVZİ	GÜREL		YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Temmuz 1937	30 Haziran 1940	3,0	5,2
				DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Temmuz 1940	10 Kasım 1941	1,3	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Kasım 1941	25 Mayıs 1942	0,5	
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Haziran 1942	19 Haziran 1942	0,0	
				GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1947	31 Ocak 1948	0,5	
4	ABDULLAH ZEKİ	KÖYMEN	TEKİRDAĞ	ARTVIN VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Eylül 1945	12 Şubat 1948	2,4	2,4
5	ABDÜLHAK HAKKI	SAVAŞ		SINOP VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ocak 1933	20 Haziran 1935	2,5	6,6
				BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Temmuz 1935	6 Eylül 1939	4,1	
6	ABİDİN	ERENER		HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Kasım 1944	22 Kasım 1945	1,1	1,1
7	ABİDİN	ÖZMEN		AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Şubat 1948	15 Haziran 1950	2,3	2,3
8	ADİL	GÜVEN	AKKA	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1927	8 Kasım 1928	1,1	6,0
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ocak 1928	26 Ekim 1929	1,7	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Kasım 1929	5 Ocak 1933	3,2	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Temmuz 1933	21 Ağustos 1934	1,1	
9	AHMET	KINIK	SELANİK	ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Temmuz 1949	14 Eylül 1950	1,1	1,1
10	AHMET	KOÇAK	ERZURUM	ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ağustos 1949	22 Haziran 1950	0,9	0,9
11	AHMET BAHA	BEYOĞLU		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Kasım 1941	7 Ağustos 1942	0,7	0,7
12	AHMET CEVDET	ERTUĞRUL	MANİSA	RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Aralık 1920	30 Mayıs 1926	1,8	11,1
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	21 Haziran 1935	5,5	
				KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Ağustos 1935	4 Haziran 1937	3,8	
13	AHMET DURMUŞ	EVRENDİLE K	İBRADİ	ISPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	21 Kasım 1932	2,3	13,5
				AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Aralık 1932	12 Aralık 1940	8,0	
				BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Aralık 1940	22 Şubat 1944	3,2	
14	AHMET EKREM	ENGÜR		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	26 Eylül 1935	5,2	5,2
15	AHMET FAHRETTİN BEY			BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Şubat 1924	11 Ağustos 1927	3,5	3,5
16	AHMET FAİK	ÜSTÜN		AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Nisan 1927	13 Nisan 1930	3,0	3,0
17	AHMET FERİT	NOMER		DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Nisan 1936	4 Haziran 1937	1,1	12,9
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Haziran 1937	13 Mayıs 1939	1,9	
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Mayıs 1939	15 Temmuz 1942	3,1	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Ağustos 1942	3 Haziran 1944	1,8	
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Temmuz 1944	9 Kasım 1946	2,3	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Aralık 1946	18 Temmuz 1949	2,6	
18	AHMET HİLMİ	ERGENELİ	EDİRNE	AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Nisan 1924	10 Nisan 1927	3,0	3,0
19	AHMET HİLMİ	OCAKLI		GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Haziran 1935	4 Haziran 1937	2,0	2,0

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
20	AHMET MUHTAR	ACAR	BURSA	AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Ocak 1931	13 Nisan 1932	1,2	4,4
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Nisan 1932	6 Aralık 1933	1,6	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Aralık 1933	21 Ağustos 1934	0,7	
				SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ağustos 1949	12 Haziran 1950	0,8	
21	AHMET MURAT	GERMEN	AYDIN	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Nisan 1928	16 Nisan 1933	5,0	
22	AHMET NİYAZI	MERGEN	SEREZ	ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1947	16 Temmuz 1949	1,6	
23	AHMET REFİK	NOYAN	İSTANBUL	KİRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Kasım 1946	31 Ocak 1948	1,2	1,2
24	AHMET ŞEFİK BEY			KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Nisan 1926	10 Nisan 1927	1,0	1,0
25	AKİF	İŞCAN		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Eylül 1946	24 Temmuz 1947	0,8	3,6
				AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ağustos 1947	24 Haziran 1950	2,8	
26	ALİ AKİF	EYİDOĞAN	İSTANBUL	ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Nisan 1927	13 Nisan 1930	3,0	15,4
				ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	18 Temmuz 1933	3,0	
				GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Temmuz 1933	20 Haziran 1935	1,9	
				KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Ekim 1935	24 Kasım 1939	4,1	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Aralık 1939	2 Nisan 1942	2,3	
27	ALİ FUAT	BATURAY		KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Nisan 1933	16 Nisan 1934	1,0	1,0
28	ALİ FUAT BEY			MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	24 Mayıs 1933	2,8	2,8
29	ALİ GALİP	PEKEL	GÜMÜLCİNE	TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Haziran 1929	14 Nisan 1931	1,8	2,7
				YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	24 Temmuz 1932	0,8	
30	ALİ KEMAL	AKSÜT	YANYA	ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1928	30 Ocak 1930	1,3	5,4
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	13 Nisan 1932	1,7	
				AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Mayıs 1932	14 Haziran 1933	1,1	
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Temmuz 1933	21 Ağustos 1934	1,1	
31	ALİ NİHAT	DANIŞMAN	ÜSKÜP	BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Temmuz 1949	2 Eylül 1950	1,1	
32	ALİ RIZA	CEYLAN	İSTANBUL	ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Mayıs 1922	15 Ağustos 1926	4,3	10,7
				DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Ağustos 1926	11 Ağustos 1927	1,0	
				MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Eylül 1927	24 Temmuz 1930	2,9	
				TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Ağustos 1930	23 Ocak 1933	2,4	
33	ALİ RIZA	OSKAY		BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Eylül 1934	13 Temmuz 1939	4,8	4,8
34	ALİ RIZA	ÇEVİK	SELANİK	GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Haziran 1935	27 Şubat 1939	3,7	11,2
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Mart 1939	13 Temmuz 1939	0,3	
				MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Haziran 1942	25 Ağustos 1949	7,2	
35	ALİ RIZA	ÜNAL		DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Ağustos 1947	30 Haziran 1948	0,8	2,3
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Temmuz 1948	12 Aralık 1949	1,4	
36	ALİ RIZA	ÜNER	İSTANBUL	YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	20 Ekim 1931	4,2	9,2
				BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Kasım 1931	19 Nisan 1936	4,4	
37	ALİ SAKIP	BEYGO		BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ocak 1928	20 Eylül 1931	3,6	10,4
				SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Nisan 1934	19 Nisan 1936	2,0	
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Aralık 1936	4 Mart 1940	3,2	
				BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Haziran 1945	19 Aralık 1946	1,5	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
38	ALİ SEYFİ	TÜKEMEN		BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ağustos 1939	25 Kasım 1939	0,3	0,3
39	ALİ VEFA BEY			KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Eylül 1920	11 Ağustos 1927	6,9	6,9
40	ARİF	BAYTIN	İSTANBUL	ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Ocak 1926	30 Ocak 1928	2,0	2,5
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1932	26 Aralık 1932	0,4	
41	ARİF HİKMET	AYKAÇ		TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Haziran 1926	3 Nisan 1929	2,8	4,8
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Nisan 1933	18 Nisan 1935	2,0	
42	ASIM	TÜRELİ		ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Mayıs 1939	11 Ekim 1941	2,4	9,0
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Kasım 1941	19 Ağustos 1942	0,7	
				BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Mayıs 1943	22 Haziran 1945	2,1	
				DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Mayıs 1946	24 Temmuz 1947	1,2	
				ISPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Ağustos 1947	17 Nisan 1950	2,7	
43	ATIF	ULUSOĞLU		ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1936	11 Haziran 1937	1,0	5,4
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Temmuz 1937	10 Kasım 1941	4,4	
44	AVNİ	DOĞAN	YOZGAT	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Eylül 1936	30 Haziran 1940	3,8	3,8
				ANKARA VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Şubat 1948	22 Mayıs 1950	2,3	
45	AZMİ	HEPER		TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Nisan 1933	17 Nisan 1934	1,0	1,0
46	AZMİ BEY			SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Ekim 1928	5 Ocak 1933	4,2	4,2
47	BEHÇET BEY		İSTANBUL	EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Nisan 1926	15 Nisan 1928	2,0	2,0
48	BEKİR LÜTFİ BEY			HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Mayıs 1922	14 Kasım 1926	4,5	4,5
49	BEKİR SAMİ	SARAN	ERZURUM	YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1926	11 Ağustos 1927	3,7	18,8
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Eylül 1927	18 Ocak 1931	1,2	
				VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Şubat 1931	18 Temmuz 1932	3,4	
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Ağustos 1932	19 Nisan 1936	1,4	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Ekim 1936	13 Mayıs 1939	2,6	
				KIRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Haziran 1939	21 Haziran 1945	6,0	
50	BURHANETTİN	TEKEL		AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Haziran 1935	9 Haziran 1939	3,9	13,8
				MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Temmuz 1939	13 Mart 1940	0,7	
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Mart 1940	18 Nisan 1941	1,1	
				GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Nisan 1941	20 Ağustos 1945	4,3	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Eylül 1945	28 Kasım 1946	1,2	
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Aralık 1946	6 Temmuz 1949	2,6	
51	CAVİT	KINAY		ARTVIN VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Aralık 1941	7 Temmuz 1944	2,6	7,4
				MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ağustos 1944	23 Ekim 1945	1,2	
				TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Kasım 1945	31 Ocak 1948	2,2	
				KIRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Şubat 1948	1 Ağustos 1949	1,5	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKI İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
52	CAVIT	ÜNVER		GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Haziran 1939	2 Nisan 1941	1,8	2,6
				ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Mayıs 1941	4 Mart 1942	0,8	
				KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Mart 1942	11 Temmuz 1944	2,3	
				RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Eylül 1947	15 Nisan 1949	1,6	
53	CAHİT	ORTAÇ	SELANİK	HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Aralık 1946	21 Kasım 1949	3,0	3,0
54	CEMAL	BARDAKÇI	BALIKESİR	DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Temmuz 1925	15 Ağustos 1926	1,1	13,3
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Eylül 1926	12 Nisan 1929	2,6	
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ekim 1929	15 Nisan 1933	3,5	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Mayıs 1933	28 Aralık 1938	5,6	
55	CEMAL	DİNÇ		ŞİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Aralık 1943	23 Ekim 1945	1,9	6,5
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1945	13 Temmuz 1950	4,6	
56	CEMAL	GÖNENÇ		ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Mart 1947	21 Haziran 1948	1,3	1,3
57	CEMAL	BABAÇ		ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Temmuz 1949	14 Temmuz 1950	1,0	1,0
58	CEMİL BEY		İSTANBUL	ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1922	15 Ekim 1927	5,0	6,3
				RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Kasım 1927	6 Şubat 1929	1,2	
59	CENAP NUH	AKSU	ŞANLIURFA	ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Ağustos 1944	8 Ağustos 1945	1,0	1,8
				RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Eylül 1945	28 Temmuz 1946	0,8	
60	CEVDET	ÖKMEN		KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Aralık 1939	4 Aralık 1940	0,9	
61	CEVDET BEY			ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1926	31 Temmuz 1927	1,2	3,1
				ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1929	20 Eylül 1931	1,9	
62	DANIŞ	YURDAKUL	SİVAS	BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	24 Nisan 1941	25 Nisan 1942	1,0	8,8
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Ağustos 1942	26 Kasım 1943	1,3	
				ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Aralık 1943	21 Temmuz 1949	5,6	
				ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Temmuz 1949	7 Temmuz 1950	0,9	
63	DERVİŞ HÜSNÜ	UZGÖREN		ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1934	13 Mayıs 1939	4,4	8,2
				RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Haziran 1939	13 Kasım 1941	2,4	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Haziran 1942	3 Kasım 1943	1,4	
64	DİLAVER	ARGUN	DIYARBAKIR	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Mayıs 1942	23 Mart 1943	0,8	3,0
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Nisan 1943	7 Haziran 1945	2,1	
65	DR.LÜTFİ	KIRDAR	KERKÜK	MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Eylül 1936	29 Kasım 1938	2,2	13,1
				İSTANBUL VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1938	24 Ekim 1949	10,9	
66	DR.MİTHAT	ALTIÖK	KAYSERİ	DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Temmuz 1937	30 Haziran 1940	2,9	11,8
				KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Temmuz 1940	9 Temmuz 1947	7,0	
				ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ağustos 1947	3 Temmuz 1949	1,9	
67	DR.SÜKUTİ	TÜKEL		ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ocak 1940	23 Mart 1943	3,2	
68	DURMUŞ	EVRENDİLEK	İBRADİ	GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Ağustos 1920	14 Kasım 1926	6,3	9,9
				KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Aralık 1926	24 Temmuz 1930	3,6	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ*	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
69	EDİP	KUTAY		GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Eylül 1942	12 Mart 1946	3,5	3,5
70	EDİP	YAVUZ		TUNCELİ VALİLİĞİ	1937	8 Ocak 1947	6 Temmuz 1949	2,5	2,5
71	EKREM	ERGÜR		DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1935	23 Nisan 1940	5,0	5,0
72	EKREM	YALÇINKAYA		ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Nisan 1941	25 Nisan 1942	1,0	1,0
73	EKREM BEY			ISPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1922	24 Temmuz 1930	7,8	7,8
74	EMİN	ARDA		EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Ocak 1928	9 Mayıs 1932	4,3	4,3
75	EMİN BEY			BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Nisan 1932	13 Haziran 1933	1,2	1,2
76	ESAT	ONAT		KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Şubat 1945	18 Temmuz 1949	4,4	4,4
77	EŞREF	ERKUT	EDİRNE	MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Temmuz 1949	29 Haziran 1950	1,0	1,0
78	ETHEM	AYKUT	İSTANBUL	BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Eylül 1936	13 Mayıs 1939	2,7	3,8
				İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Mayıs 1939	30 Haziran 1940	1,1	
79	ETHEM	TUNCAY	TORUL	AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1920	16 Ekim 1927	7,0	
80	ETHEM NECİP	YETKİNER	RODOS	KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Kasım 1946	19 Mart 1949	2,4	
				AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Mart 1949	20 Haziran 1950	1,2	
81	FAHRETTİN	KİPER	İSTANBUL	SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Ocak 1924	22 Ağustos 1926	2,6	9,7
				AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Kasım 1927	20 Eylül 1931	3,8	
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1931	6 Ocak 1933	1,2	
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Şubat 1933	31 Aralık 1934	1,9	
82	FAHRİ	ÖZEN		MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Temmuz 1925	24 Temmuz 1927	2,0	15,8
				SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Ağustos 1930	23 Mayıs 1934	3,8	
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Aralık 1933	13 Mayıs 1939	5,4	
				MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Mayıs 1939	25 Kasım 1943	4,5	
83	FAHRİ BEY			ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Nisan 1929	13 Nisan 1930	1,0	2,0
				HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Mayıs 1930	14 Nisan 1931	0,9	
84	FAİK	ÜSTÜN		KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Nisan 1932	19 Nisan 1936	4,0	10,2
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Şubat 1936	11 Temmuz 1939	3,4	
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Ağustos 1939	25 Mayıs 1942	2,8	
85	FAİK	TÜREL	SELANİK	BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Nisan 1943	3 Aralık 1943	0,6	0,6
86	FAİZ BEY		?	ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ocak 1928	18 Ocak 1931	3,0	3,0
87	FAZLI	GÜLEÇ	MİDİLLİ ADASI	BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Haziran 1934	9 Ağustos 1935	1,1	12,3
				İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Eylül 1935	22 Nisan 1939	3,6	
				BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Şubat 1942	8 Ağustos 1945	3,5	
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ağustos 1945	31 Ocak 1948	2,4	
				KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Şubat 1948	23 Temmuz 1948	0,4	
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Temmuz 1949	31 Mayıs 1950	0,8	
88	FEHMİ	ÜNSAL		MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Temmuz 1935	26 Mayıs 1938	2,9	2,9
89	FEHMİ	VURAL		SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Temmuz 1938	2 Nisan 1941	2,7	6,9
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Nisan 1941	10 Kasım 1941	0,5	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Kasım 1941	28 Haziran 1945	3,6	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
90	FERRUH BEY			MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Nisan 1929	15 Nisan 1931	2,0	2,0
91	FEVZİ	DALDAL	ANKARA	ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	9 Şubat 1928	0,5	12,3
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Şubat 1928	20 Eylül 1931	3,6	
				AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1931	21 Kasım 1932	1,1	
				İSPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1932	22 Nisan 1939	6,4	
92	FEVZİ	TURGAY		MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1949	10 Temmuz 1950	1,0	1,0
93	FEVZİ	TOKER		KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Nisan 1920	2 Nisan 1930	10,0	10,0
94	FEYYAZ	BOZKURT		GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Şubat 1936	25 Kasım 1939	3,8	10,4
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1942	3 Haziran 1944	1,9	
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Temmuz 1944	30 Haziran 1945	0,9	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Temmuz 1945	9 Kasım 1946	1,3	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1946	24 Temmuz 1947	0,6	
				BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Eylül 1947	22 Temmuz 1949	1,9	
95	FUAT	BATURAY		ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mart 1924	21 Ekim 1928	4,6	6,8
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Haziran 1929	24 Temmuz 1930	1,1	
				ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Aralık 1938	20 Şubat 1940	1,1	
96	FUAT	TUKSAL	İSTANBUL	KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	8 Temmuz 1932	4,9	16,1
				DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1932	20 Haziran 1935	2,9	
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Temmuz 1935	19 Temmuz 1940	5,0	
				İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ağustos 1940	23 Mayıs 1942	1,8	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Ocak 1944	22 Haziran 1945	1,4	
97	FUAT	YURTTAŞ		HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Kasım 1943	18 Eylül 1944	0,9	4,2
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Nisan 1946	9 Kasım 1946	0,5	
				HATAY VALİLİĞİ	1939	22 Eylül 1947	1 Temmuz 1950	2,8	
98	GAFUR	SOYLU	NIĞDE	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Mart 1945	24 Temmuz 1947	2,3	
99	HAKKI HAYDAR	BERKSUN		MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1934	20 Haziran 1935	0,5	1,5
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1935	19 Nisan 1936	0,8	
100	HALİL	AKSOY		ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ağustos 1933	16 Nisan 1941	7,6	7,6
101	HALİL RIFAT BEY			MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Ocak 1926	21 Ekim 1928	2,8	4,8
				SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Kasım 1928	9 Ekim 1930	1,9	
102	HALİS	ERGÜN		BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	1 Şubat 1944	9 Mayıs 1945	1,3	5,4
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Haziran 1945	9 Haziran 1946	0,9	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Temmuz 1946	9 Kasım 1946	0,3	
103	HALİS BEDRİ	BİLALOĞLU		BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	25 Nisan 1942	27 Nisan 1944	2,0	5,5
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Aralık 1946	6 Kasım 1947	0,9	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Kasım 1947	3 Ocak 1950	2,1	
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Ocak 1950	25 Haziran 1950	0,4	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ*	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
104	HALİT	AKSOY		KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Haziran 1925	13 Haziran 1926	1,0	12,2
				DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	18 Temmuz 1932	4,9	
				KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Nisan 1941	2 Mart 1942	0,9	
				ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Mart 1942	13 Temmuz 1947	5,4	
105	HALUK NİHAT	PEPEYİ	SELANİK	SİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ağustos 1940	2 Nisan 1942	1,6	5,1
				BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Nisan 1942	4 Kasım 1942	0,5	
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1943	23 Ekim 1945	2,1	
				ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Aralık 1945	9 Kasım 1946	0,9	
106	HAMİT	OKTAY	İSTANBUL	KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Aralık 1938	10 Kasım 1941	2,9	4,9
				ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Kasım 1941	26 Kasım 1943	2,0	
107	HAMİT	ONAT		NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Temmuz 1942	23 Mart 1943	0,7	6,3
				VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Mayıs 1943	6 Şubat 1945	1,7	
				MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Temmuz 1945	22 Mayıs 1949	3,9	
108	HAMİT	OKTAY		ARTVIN VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Nisan 1948	25 Temmuz 1949	1,2	1,2
109	HASAN ŞUKUTİ	TÜKEL		BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Mart 1944	25 Nisan 1945	1,1	1,1
110	HASAN BASRI	KONYAR		HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Haziran 1937	3 Eylül 1938	1,3	1,3
111	HASAN FAİK	TÜRELİ	SELANİK	KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1934	1 Temmuz 1935	0,6	4,2
				MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Haziran 1939	2 Nisan 1942	2,8	
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Nisan 1942	23 Mart 1943	0,9	
112	HASAN FAİZ	ERGUN		ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1926	30 Ocak 1928	1,7	9,8
				DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1931	20 Nisan 1936	5,0	
				TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Mayıs 1936	13 Mayıs 1939	3,0	
113	HASAN FEHMİ	SÜERDEM		BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Nisan 1936	4 Haziran 1937	1,1	1,1
114	HASAN KEMALETTİN	GEDELENC	İSTANBUL	BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1924	18 Kasım 1926	2,6	2,6
115	HASİP	KOYLAN		KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Ağustos 1936	29 Mayıs 1939	2,8	8,7
				AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Haziran 1939	10 Aralık 1940	1,5	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Aralık 1940	14 Eylül 1942	1,7	
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Eylül 1942	3 Haziran 1944	1,7	
				KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Temmuz 1948	9 Temmuz 1949	1,0	
116	HAŞİM	IŞCAN	EDİRNE	TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Nisan 1934	19 Nisan 1936	2,0	15,4
				ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Aralık 1936	4 Mart 1940	3,2	
				ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1940	8 Ağustos 1945	5,3	
				BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Eylül 1945	30 Temmuz 1950	4,9	
117	HAYRİ	ORHUN		TUNCELİ VALİLİĞİ	1937	11 Ağustos 1949	12 Haziran 1950	0,8	0,8

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
118	HAYRİ	SIRTIKIZIL		ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1935	19 Nisan 1936	1,0	1,0
119	HAZİM	TUREGÜN	İSTANBUL	ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ocak 1933	6 Aralık 1933	0,9	3,0
				KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ekim 1934	4 Aralık 1935	1,1	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Aralık 1935	19 Nisan 1936	0,3	
120	HAZİM İBRAHİM	MAT		ARTVIN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	17 Ekim 1929	2,2	2,2
121	HIFZI	TÜZ	?	RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Şubat 1950	4 Eylül 1950	0,5	0,5
122	HİKMET	KÜMBETLİOĞLU	?	MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Kasım 1947	25 Temmuz 1949	1,7	2,5
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Ağustos 1949	27 Haziran 1950	0,9	
123	HİLMİ	URAN	BODRUM	ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Ocak 1923	10 Ekim 1925	2,8	2,8
124	HİLMİ	BALCI		AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Temmuz 1944	10 Mart 1946	1,6	1,6
125	HİLMİ BEY			SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Aralık 1922	12 Temmuz 1928	5,5	6,8
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Temmuz 1928	6 Ekim 1929	1,2	
126	HULUSİ	DEVİRİMLER		BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Şubat 1940	27 Aralık 1942	2,9	2,9
127	HÜDAİ	KARATABAN		KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ocak 1941	7 Eylül 1943	2,6	2,6
128	HÜDAİ	KARATEKİN		DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Mart 1946	8 Eylül 1947	1,5	1,5
129	HÜSEYİN FATİH	GÜVENDİREN	LEFKOŞE	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Ağustos 1920	14 Kasım 1926	6,3	13,3
				BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Aralık 1926	16 Nisan 1933	6,4	
130	HÜSNÜ BEY			MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Temmuz 1921	14 Ocak 1926	4,5	9,3
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Kasım 1926	20 Eylül 1931	4,9	
131	HÜSNÜ	BERKER		ZONGULDAK VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Ekim 1925	13 Ekim 1927	2,0	5,7
				AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ocak 1928	24 Temmuz 1930	2,5	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Ağustos 1930	20 Eylül 1931	1,1	
132	İBRAHİM ETHEM	AKINCI		AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Ekim 1928	18 Ocak 1931	2,2	2,2
133	İBRAHİM ETHEM	AKINCI	SELANİK	BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1931	16 Nisan 1933	2,0	17,6
				MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Kasım 1933	13 Mayıs 1939	5,5	
				MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Haziran 1939	25 Temmuz 1949	10,1	
134	İBRAHİM ETHEM	AYKUT	İSTANBUL	KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Ekim 1921	14 Ocak 1926	4,2	13,4
				SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Kasım 1926	21 Ekim 1928	1,9	
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Kasım 1928	20 Eylül 1931	2,9	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1931	20 Mart 1935	3,4	
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Mayıs 1941	1 Mart 1942	0,8	
135	İBRAHİM ETHEM	BOZKURT		GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Nisan 1943	13 Temmuz 1947	4,2	4,2
136	İBRAHİM HAZİM	MAT		KIRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Mart 1922	11 Ağustos 1927	5,4	5,4
137	İBRAHİM MESUT	DİNÇER		VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Kasım 1933	31 Aralık 1934	1,2	1,2
138	İBRAHİM SAKİP	ÖRGE	İSTANBUL	ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Aralık 1934	28 Aralık 1938	4,0	9,8
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Eylül 1943	9 Kasım 1946	3,1	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Kasım 1946	20 Temmuz 1949	2,6	
139	İBRAHİM TEVFIK	KUTLAR	GAZİANTEP	NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Temmuz 1949	16 Haziran 1950	0,9	0,9

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
140	İHSAN	AKSOY	KÖPRÜLÜ	KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Mayıs 1939	17 Kasım 1941	2,5	3,8
				KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1943	25 Şubat 1945	1,4	
141	İHSAN	KAHYAOĞLU	?	BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Kasım 1947	27 Şubat 1950	2,3	2,3
142	İHSAN	ECEMİŞ	NİĞDE	GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ağustos 1949	25 Ağustos 1950	1,1	1,1
143	İHSAN SABRİ	ÇAĞLAYANGİL	BİLECİK	YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ağustos 1949	7 Temmuz 1950	0,9	0,9
144	İSMAİL HAKKI	MUMCU	AMASYA	AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Nisan 1923	7 Nisan 1924	1,0	1,0
145	İSMAİL HAKKI	BAYKAL		ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Ağustos 1949	14 Temmuz 1950	0,9	0,9
146	İSMAİL HAKKI BEY			ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Temmuz 1921	17 Ekim 1927	6,2	8,2
				ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Ekim 1927	16 Nisan 1936	8,5	
147	İSMAİL HAMİT	OKTAY	İSTANBUL	KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Ağustos 1935	28 Aralık 1938	3,3	3,3
148	İSMAİL İZZET BEY			KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Mart 1922	14 Mayıs 1932	10,2	10,2
149	İSMAİL SEFA	APAYDIN		ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Haziran 1921	14 Ocak 1926	4,6	8,8
				KİRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	25 Aralık 1928	1,4	
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Temmuz 1939	26 Mayıs 1942	2,8	
150	İZZETTİN	ÇAĞPAR	İSTANBUL	SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Mart 1939	19 Ocak 1940	0,9	11,0
				TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Ocak 1940	11 Eylül 1945	5,6	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Ekim 1945	9 Kasım 1946	1,0	
				ANKARA VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Aralık 1946	9 Şubat 1948	1,2	
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Şubat 1948	9 Haziran 1950	2,3	
151	İZZETTİN BEY			ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	13 Haziran 1933	1,7	1,7
152	KADRİ	ÜÇÖK		TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Şubat 1925	24 Mart 1930	5,1	14,1
				AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Nisan 1930	18 Nisan 1935	5,0	
				ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Ağustos 1936	26 Mayıs 1938	1,7	
				ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Haziran 1938	15 Nisan 1940	1,8	
153	KADRİ PAŞA		GAZİANTEP	ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	20 Haziran 1932	0,8	0,8
154	KAMİL BEY		?	AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Mart 1926	11 Aralık 1927	1,7	1,7
155	KAMURAN	ÇUHRUK	KASTAMONU	BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1942	5 Ocak 1944	1,1	3,7
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Kasım 1946	19 Haziran 1948	1,6	
				KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Temmuz 1948	26 Temmuz 1949	1,0	
156	KAZIM	DİRİK	MANASTIR	BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ağustos 1921	16 Mart 1926	4,6	13,6
				İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Nisan 1926	18 Nisan 1935	9,0	
157	KAZIM	DEMİRER		ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Haziran 1937	10 Kasım 1941	4,4	11,5
				KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Aralık 1941	29 Nisan 1946	4,3	
				YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Mayıs 1946	8 Şubat 1947	0,7	
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Şubat 1947	28 Şubat 1948	1,0	
158	KAZIM	İNANÇ	DİYARBAKIR	SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Ağustos 1926	18 Ocak 1931	4,4	4,4
159	KEMAL	HADIMLI	İSTANBUL	BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Kasım 1946	5 Mart 1949	2,3	3,6
				DİYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Mart 1949	20 Haziran 1950	1,3	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
160	KUDRETTİN	KANTAROĞLU		MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Ağustos 1940	2 Nisan 1942	1,7	4,3
				K.MARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Mayıs 1942	31 Aralık 1944	2,7	
161	M. ALİ	BAYMAN		KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Eylül 1936	13 Mayıs 1939	2,7	2,7
162	M.KEMAL	ALGÜLOĞLU		SİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Aralık 1936	28 Kasım 1938	1,9	1,9
163	MAHMUT NEDİM	AKER		KİRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Temmuz 1945	8 Şubat 1946	0,5	0,5
164	MEHMET ATIF	TÜZÜN	ARHAVİ	ANKARA VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Şubat 1922	23 Temmuz 1927	5,5	5,5
165	MEHMET AVNİ	DOĞAN	YOZGAT	SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1940	31 Ocak 1941	0,5	0,5
166	MEHMET EŞREF	SAYIT		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Ocak 1926	26 Ekim 1927	1,7	8,6
				KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Kasım 1927	21 Ağustos 1934	6,8	
167	MEHMET FAİK	ÜSTÜN		MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1932	13 Nisan 1934	1,7	1,7
168	MEHMET İHSAN	OLGUN	YOZGAT	HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Aralık 1945	3 Ağustos 1946	0,6	0,6
169	MEHMET NAZİM	ÖNER		BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Şubat 1950	28 Ağustos 1950	0,5	0,5
170	MEHMET NAZİF	ERGIN	SİVAS	ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	15 Haziran 1933	1,7	1,7
171	MEHMET RAHMİ BEY	GÖKÇE		GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Aralık 1922	20 Eylül 1931	8,7	8,7
172	MEHMET RIFAT	ŞAHİNBAŞ	TARBZON	BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Haziran 1938	24 Kasım 1939	1,5	3,2
				SINOP VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Kasım 1947	21 Temmuz 1949	1,7	
173	MEHMET RIFAT	VARDAR	KÖPRÜLÜ	ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ocak 1926	13 Ekim 1927	1,8	1,8
174	MEHMET VEHBI	DEMİREL	KIRÇOVA	KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Eylül 1920	13 Ekim 1927	7,1	11,0
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Nisan 1929	15 Nisan 1932	3,0	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Mayıs 1932	21 Mart 1933	0,9	
175	MEMDUH	PAYZIN	İSTANBUL	AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Mart 1946	20 Temmuz 1949	3,3	3,3
176	MİTHAT	KALABALIK	İSTANBUL	DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Temmuz 1925	11 Ağustos 1927	2,1	2,1
177	MİTHAT	UYGUÇ		MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ocak 1950	23 Haziran 1950	0,4	0,4
178	MİTHAT İZZET	SAYLAM	TAVAS	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Ocak 1931	21 Kasım 1932	1,8	7,4
				KİRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1934	13 Mayıs 1939	4,4	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Haziran 1939	30 Temmuz 1940	1,1	
179	MUHİTTİN	ÜSTÜNDAĞ	SAKIZ ADASI	İSTANBUL VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Temmuz 1928	29 Kasım 1938	10,4	10,4
180	MUHTAR	AKMAN		GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Ocak 1940	23 Mart 1943	3,2	4,4
				MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Nisan 1943	3 Temmuz 1944	1,2	
181	MURAT	GERMEN		MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Nisan 1933	19 Nisan 1936	3,0	3,0
182	MUSATAFA ARIF	DEYMER	SELANİK	KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	13 Nisan 1932	1,7	1,7
183	MUSTAFA	ADLI		K.MARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1935	19 Nisan 1936	1,0	1,0
184	MUSTAFA ARIF	AKGÜN		SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Nisan 1932	31 Aralık 1934	2,7	2,7
185	MUSTAFA FAZİL	ÖZELÇİ	MALATYA	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Nisan 1934	16 Nisan 1935	1,0	1,0
186	MUSTAFA HAMİT BEY			HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Kasım 1926	12 Temmuz 1930	3,7	3,7
187	MUSTAFA REŞAT	MİMAROĞLU	İSTANBUL	ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ekim 1925	16 Haziran 1927	1,6	1,6

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ*	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
188	MUZAFFER	AKALIN	OSMANİYE	ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Mayıs 1941	7 Eylül 1943	2,4	2,4
189	MUZAFFER	ERGÜDER	BURSA	TUNCELİ VALİLİĞİ	1937	17 Kasım 1943	11 Şubat 1946	2,2	2,2
190	MUZAFFER	KUŞAKÇIOĞLU	KASTAMONU	MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1949	13 Nisan 1950	0,7	0,7
191	MÜMTAZ BEY			BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Şubat 1922	11 Aralık 1927	5,8	7,8
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Nisan 1932	17 Nisan 1934	2,0	
192	MÜŞTAK LÜTFİ	GÜRSAN	ERZURUM	MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ağustos 1920	14 Kasım 1926	6,2	9,0
				KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1926	11 Ağustos 1927	0,7	
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Eylül 1927	12 Nisan 1929	1,6	
193	NACİ	KICIMAN		BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Temmuz 1939	25 Kasım 1940	1,3	7,1
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Ocak 1941	2 Nisan 1942	1,2	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Mayıs 1942	3 Ağustos 1944	2,2	
				İSPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Eylül 1944	22 Haziran 1945	0,8	
194	NACİ	ROLLAS		BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1945	9 Kasım 1946	1,4	1,4
195	NAFİZ	ERGÜN		ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Şubat 1921	30 Mayıs 1926	5,3	5,3
196	NAZIM	GÜNESEN		KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Kasım 1946	21 Haziran 1950	3,6	3,6
197	NAZIM	AKYÜREK		KİRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Nisan 1928	17 Nisan 1934	6,0	6,9
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Ağustos 1934	13 Temmuz 1935	0,9	
198	NAZİF	ERGİN	SİVAS	KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Mayıs 1938	28 Aralık 1938	0,6	0,6
199	NAZMİ	TOKER	İSTANBUL	MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	22 Ocak 1930	2,5	11,0
				GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	18 Mart 1932	1,7	
				KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Nisan 1932	19 Nisan 1936	4,0	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ağustos 1936	30 Mart 1939	2,6	
200	NECATİ BEY			ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1935	19 Nisan 1936	1,0	1,0
201	NECDET BEY			ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	13 Mart 1936	4,5	4,5
202	NECMETTİN	ERGİN		SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Mayıs 1942	13 Kasım 1943	1,5	7,9
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Aralık 1943	3 Ağustos 1944	0,7	
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Eylül 1944	9 Kasım 1946	2,2	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Aralık 1946	20 Şubat 1948	1,2	
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Mart 1948	19 Haziran 1950	2,3	
203	NEVZAT	TANDOĞAN	İSTANBUL	MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Ağustos 1922	11 Ağustos 1927	5,0	22,0
				ANKARA VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Haziran 1929	9 Temmuz 1946	17,1	
204	NİYAZİ	MERGEN	SEREZ	MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1936	2 Temmuz 1937	1,0	11,1
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Temmuz 1937	28 Mayıs 1939	1,8	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Haziran 1939	15 Aralık 1940	1,5	
				AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Aralık 1940	3 Temmuz 1944	3,5	
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Temmuz 1944	6 Kasım 1947	3,3	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
205	NİYAZİ	DALOKAY	PERTEK	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ocak 1950	4 Temmuz 1950	0,4	0,4
206	NİZAMETTİN	ATAKER	YANYA	SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Ekim 1920	14 Kasım 1926	6,1	23,9
				DİYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Ekim 1927	18 Ocak 1931	3,3	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1931	16 Nisan 1932	1,0	
				ŞANLIURFA VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Ocak 1933	20 Mart 1935	2,2	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1935	20 Nisan 1937	2,0	
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1939	28 Aralık 1943	4,6	
				HATAY VALİLİĞİ	1939	28 Ocak 1943	27 Haziran 1947	4,4	
DİYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Haziran 1948	12 Temmuz 1948	0,0					
207	NURETTİN	AYNUKSA	İSTANBUL	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Ağustos 1947	6 Temmuz 1949	1,8	1,8
208	NURETTİN	ÖZBÖCEK		KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Temmuz 1949	20 Haziran 1950	0,9	0,9
209	NURİ	TÜRKKAN		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Haziran 1937	13 Mayıs 1939	1,9	1,9
210	NURİ	ATAY		ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Eylül 1942	15 Temmuz 1943	0,8	7,1
				BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Şubat 1944	22 Haziran 1945	1,4	
				ISPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Temmuz 1945	24 Temmuz 1947	2,0	
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Ağustos 1947	26 Temmuz 1949	1,9	
				KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Ağustos 1949	22 Haziran 1950	0,9	
211	NUSRET	DOGRUER		KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Nisan 1930	2 Nisan 1932	2,0	2,0
212	NUSRET BEY			MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Kasım 1926	11 Kasım 1929	3,0	3,0
213	ORHAN SAMİ	GÜVENÇ	İSTANBUL	MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Haziran 1943	22 Haziran 1945	2,0	6,8
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Temmuz 1945	9 Kasım 1946	1,3	
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Kasım 1946	31 Ocak 1948	1,2	
				GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Şubat 1948	1 Ağustos 1949	1,4	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Ağustos 1949	15 Haziran 1950	0,9	
214	OSMAN BEY			HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1931	20 Nisan 1935	4,0	6,0
215	OSMAN NURİ	ŞAHİNBAŞ	RİZE	EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Temmuz 1935	4 Haziran 1937	1,9	4,4
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Temmuz 1937	1 Aralık 1938	1,4	
				MANİSA VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Aralık 1938	22 Nisan 1939	0,3	
216	OSMAN NURİ	TEKELİ	ANTALYA	ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Mayıs 1939	15 Mayıs 1940	1,0	8,0
				DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Mayıs 1940	12 Ocak 1944	3,6	
				DİYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Şubat 1944	14 Mayıs 1946	2,2	
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Haziran 1946	9 Kasım 1946	0,4	
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Aralık 1946	26 Temmuz 1947	0,6	
217	OSMAN NURİ	ŞAHİNBAŞ	RİZE	YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Şubat 1947	13 Temmuz 1949	2,4	3,4
				GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Ağustos 1949	29 Ağustos 1950	1,1	
218	OSMAN NURİ BEY			VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Temmuz 1925	14 Kasım 1926	1,3	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
219	OSMAN SABRİ	ADAL	LİMNİ	TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Haziran 1939	29 Kasım 1940	1,4	2,3
				AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Aralık 1940	10 Temmuz 1941	0,5	
				ANKARA VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Ağustos 1946	12 Kasım 1946	0,3	
220	OSMAN NURİ	TEKELİ	ANTALYA	ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Mart 1936	25 Haziran 1937	1,3	1,3
221	ÖMER CEVAT	ÖKMEN		MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Nisan 1932	19 Nisan 1936	4,0	11,7
				MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Haziran 1938	24 Kasım 1939	1,4	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Aralık 1940	2 Nisan 1942	1,3	
				DIYARBAKIR VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Mayıs 1942	12 Ocak 1944	1,7	
				DENİZLİ VALİLİĞİ	C.Ö.	10 Şubat 1944	15 Şubat 1946	2,0	
				KIRŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Mart 1946	9 Kasım 1946	0,6	
				BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	29 Kasım 1946	24 Temmuz 1947	0,6	
222	ÖMER NACİ	ROLLAS		SİNOP VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Kasım 1946	6 Kasım 1947	0,9	3,4
				BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	19 Kasım 1947	17 Mayıs 1950	2,5	
223	ÖZDEMİR SALİM	GÜNDAY	YOK	ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Haziran 1921	11 Ağustos 1927	6,1	20,9
				BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1927	29 Kasım 1927	0,2	
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Aralık 1927	20 Eylül 1931	3,8	
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Eylül 1931	13 Nisan 1932	0,5	
				AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Haziran 1935	13 Mayıs 1939	3,9	
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Mayıs 1942	31 Ocak 1948	5,7	
				ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Mart 1948	20 Temmuz 1948	0,4	
224	RAİF	TEK		GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Eylül 1945	6 Ağustos 1949	3,9	4,8
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Ağustos 1949	19 Temmuz 1950	0,9	
225	RAŞİT	DEMİRTAŞ	BOLU	NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Mayıs 1943	10 Haziran 1944	1,1	6,9
				KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Temmuz 1944	9 Kasım 1946	2,3	
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1946	6 Temmuz 1949	2,6	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Ağustos 1949	11 Temmuz 1950	0,9	
226	REBİİ	KARATEKİN	İSTANBUL	BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Temmuz 1945	24 Temmuz 1947	2,0	4,8
				SİVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Eylül 1947	12 Haziran 1950	2,8	
227	RECAİ	GÜRELİ	MANASTIR	TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Nisan 1933	19 Nisan 1936	3,0	9,9
				MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Mayıs 1936	13 Mayıs 1939	3,0	
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	2 Haziran 1939	1 Mart 1943	3,7	
228	RECAİ	TÜRELİ	YANYA	ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Ağustos 1944	28 Ocak 1946	1,5	5,8
				ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Şubat 1946	4 Ağustos 1949	3,5	
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Ağustos 1949	22 Haziran 1950	0,9	
229	REFİK	KORALTAN	SİVAS	ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Mart 1936	26 Mayıs 1938	2,2	5,7
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Temmuz 1938	13 Mayıs 1939	0,8	
				BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Haziran 1939	25 Ocak 1942	2,6	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
230	REFİK	NOYAN	İSTANBUL	ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Mayıs 1939	30 Haziran 1942	3,1	5,8
				KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Şubat 1944	28 Mart 1946	2,1	
				ÇANKIRI VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Mayıs 1946	9 Kasım 1946	0,5	
231	REFİK ŞEFİK	SOYER		HATAY VALİLİĞİ	1939	13 Şubat 1942	8 Aralık 1943	1,8	1,8
				KONYA VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Şubat 1948	14 Haziran 1950	2,3	2,3
232	REŞİT	DEMİRTAŞ		MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Mayıs 1942	23 Mart 1943	0,9	0,9
233	RIFAT	DANIŞMAN	İSTANBUL	TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1930	20 Mart 1931	0,7	7,2
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Nisan 1931	20 Nisan 1937	6,0	
234	RIFAT	ŞAHİNBAŞ	TRABZON	BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Aralık 1939	26 Ekim 1942	2,9	5,5
				İSPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Kasım 1942	3 Ağustos 1944	1,7	
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1946	6 Kasım 1947	0,9	
235	RIFAT	BİNGÖL	ERZURUM	KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1949	21 Temmuz 1950	1,0	1,0
236	RUKNETTİN	NASUHİOĞLU	İSTANBUL	MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Haziran 1935	15 Mayıs 1939	1,2	10,9
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Nisan 1943	9 Kasım 1946	3,9	
				KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Kasım 1946	31 Ocak 1948	3,5	
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Mart 1948	25 Temmuz 1949	1,3	
237	RÜŞTÜ	GÜNDAY		HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Ocak 1941	15 Ekim 1943	2,7	2,7
238	SABRİ	AKAL		ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Nisan 1942	3 Ağustos 1944	2,3	2,3
239	SABRİ	ÖNEY	İSTANBUL	İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	3 Temmuz 1942	28 Aralık 1943	1,5	3,0
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ocak 1944	12 Temmuz 1945	1,5	
240	SABRİ BEY			KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Haziran 1926	1 Şubat 1931	4,6	4,6
241	SADRİ	AKAY		BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Eylül 1939	2 Nisan 1942	2,5	7,3
				YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Ağustos 1944	9 Kasım 1946	2,2	
				ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Kasım 1946	30 Ocak 1948	1,2	
				TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Şubat 1948	15 Temmuz 1949	1,4	
242	SADULLAH	KOLOĞLU	DERNE	HAKKARİ VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Eylül 1938	19 Kasım 1940	2,2	3,1
				BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	24 Aralık 1940	10 Kasım 1941	0,9	
243	SAHİP	ÖRGE	İSTANBUL	KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ekim 1932	4 Aralık 1934	2,1	5,1
				MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Nisan 1940	26 Nisan 1943	3,0	
244	SAİM	HAZAR		RİZE VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Eylül 1942	7 Eylül 1945	3,0	3,0
				AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Eylül 1945	11 Ağustos 1947	1,9	1,9
245	SAİP	OKAY		BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Ekim 1934	18 Haziran 1935	0,7	12,1
				VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Temmuz 1935	4 Haziran 1937	1,9	
				BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	27 Haziran 1937	7 Ağustos 1940	3,1	
				YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Ağustos 1940	3 Ağustos 1944	4,0	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Ağustos 1944	19 Aralık 1946	2,3	
246	SAİT	KOÇAK	KAYSERİ	MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	8 Ağustos 1949	24 Eylül 1950	1,1	1,1
247	SAİT	KIYMAZ		TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Ekim 1921	12 Temmuz 1928	6,8	6,8

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
248	SAİT BEY			KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Şubat 1922	14 Kasım 1926	4,7	8,4
				GÜMÜŞHANE VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Aralık 1926	24 Temmuz 1930	3,6	
249	SAKIP BEY			NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	20 Eylül 1931	27 Haziran 1933	1,8	1,8
250	SALİH	KILIÇ	İSTANBUL	KIRKLARELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Aralık 1946	19 Haziran 1948	1,6	1,6
251	SALİH CEMAL	GÜLEN		MUĞLA VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Kasım 1928	13 Nisan 1932	3,4	5,4
				GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Nisan 1932	17 Nisan 1934	2,0	
252	SALİH RIZA	KILIÇ	İSTANBUL	ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Aralık 1938	2 Nisan 1941	2,3	9,8
				SINOP VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Nisan 1941	9 Kasım 1946	5,6	
				ORDU VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Temmuz 1948	14 Haziran 1950	1,9	
253	SALİM	GÜNDOĞAN	GEYVE	KARS VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1927	20 Eylül 1931	3,9	11,3
				SAMSUN VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1931	13 Nisan 1932	0,5	
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Nisan 1934	19 Nisan 1936	2,0	
				BOLU VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Ağustos 1936	15 Mayıs 1939	2,7	
				TEKİRDAĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Nisan 1940	19 Haziran 1942	2,2	
AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ağustos 1943	31 Ocak 1948	4,4					
254	SALİM	ÖZDEMİR		EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Mayıs 1932	4 Temmuz 1935	3,1	
255	SALİM ÖZDEMİR	GÜNDAY		KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Haziran 1938	2 Nisan 1942	3,8	3,8
256	SAMİM REFİK	KIRIŞ		MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Haziran 1945	22 Haziran 1946	1,0	1,0
257	SEDAT AZİZ	ERİM		KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Aralık 1935	3 Haziran 1938	2,4	2,5
				BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Kasım 1939	22 Aralık 1939	0,1	
258	SELAHATTİN	ÜNER		TOKAT VALİLİĞİ	C.Ö.	14 Haziran 1939	10 Ocak 1940	0,6	6,3
				ARTVİN VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ağustos 1940	16 Kasım 1941	1,2	
				İSPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Aralık 1941	13 Kasım 1942	0,9	
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Kasım 1942	1 Haziran 1946	3,5	
259	SERACETTİN	SARAÇ		EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Kasım 1946	8 Şubat 1947	0,2	0,9
				BİTLİS VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Mart 1947	7 Kasım 1947	0,7	
260	SÜHEYP RAMİ	KARAFAKİOĞLU	ÇORUM	VAN VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Temmuz 1937	23 Mayıs 1942	4,8	8,6
				AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	27 Mayıs 1942	15 Temmuz 1943	1,1	
				EDİRNE VALİLİĞİ	C.Ö.	7 Aralık 1943	6 Ağustos 1946	2,7	
261	SÜLEYMAN SAMİ	KEPENEK	ÇANAKKALE	İSTANBUL VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Ekim 1921	11 Aralık 1927	6,2	16,2
				SIVAS VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Aralık 1927	18 Nisan 1935	7,3	
262	SÜREYYA	YURDAKUL	İSTANBUL	AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Ağustos 1927	21 Ekim 1928	1,2	11,1
				BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Kasım 1928	17 Ekim 1929	0,9	
				ÇANAKKALE VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Kasım 1929	20 Haziran 1935	5,6	
				SINOP VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1935	25 Haziran 1937	1,9	
				ÇORUM VALİLİĞİ	C.Ö.	23 Temmuz 1937	29 Kasım 1938	1,4	
263	Ş.CEMAL	GÜLEN		KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	19 Nisan 1936	20 Nisan 1937	1,0	1,0

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
264	ŞEFİK	BİCİOĞLU	EDİRNE	BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	1 Nisan 1936	1 Temmuz 1937	1,2	11,5
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	12 Temmuz 1937	25 Şubat 1939	1,6	
				GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Mart 1939	4 Haziran 1939	0,2	
				AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Temmuz 1941	28 Kasım 1946	5,3	
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1946	18 Kasım 1947	1,0	
				MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1947	2 Mayıs 1949	1,4	
265	ŞEFİK	SOYER		BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	29 Ağustos 1935	13 Mayıs 1939	3,7	9,5
				KAYSERİ VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1939	26 Şubat 1941	1,7	
				İZMİR VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Ocak 1944	31 Ocak 1948	4,0	
266	ŞEKİP	YURDAKUL	SİVAS	KOCAELİ VALİLİĞİ	C.Ö.	31 Temmuz 1949	20 Temmuz 1950	1,0	1,0
267	ŞEVKET	ÖZANALP		BURDUR VALİLİĞİ	C.Ö.	26 Temmuz 1949	13 Haziran 1950	0,9	0,9
268	ŞEVKİ BEY			BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	13 Ekim 1927	20 Eylül 1931	3,9	3,9
269	ŞİNASI	TURGAY		BİNGÖL VALİLİĞİ	1936	2 Ekim 1947	17 Kasım 1947	0,1	2,7
				BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Kasım 1947	26 Haziran 1950	2,6	
270	ŞÜKRÜ	YAŞIN		ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	22 Nisan 1939	24 Nisan 1941	2,0	2,0
271	ŞÜKRÜ	SÖKMENSÜER	ÜSKÜP	HATAY VALİLİĞİ	1939	20 Temmuz 1939	9 Şubat 1942	2,6	2,6
272	HASAN TAHSİN	AKINCI	İZNİK	ERZİNCAN VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Kasım 1928	24 Temmuz 1930	1,7	1,7
273	TALAT	ÖNCEL		GAZİANTEP VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Haziran 1922	24 Temmuz 1930	8,1	23,0
				MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	4 Ağustos 1930	20 Haziran 1935	4,9	
				AMASYA VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Mayıs 1935	28 Nisan 1945	10,0	
274	TEVFİK BEY			BİLECİK VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Haziran 1920	13 Ekim 1927	7,3	11,2
				MALATYA VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Ocak 1930	13 Kasım 1933	3,8	
275	TEVFİK HADİ	BAYSAL	İSTANBUL	ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Eylül 1934	20 Şubat 1939	4,4	11,5
				İSPARTA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Mayıs 1939	10 Kasım 1941	2,5	
				KÜTAHYA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1941	13 Temmuz 1946	4,6	
276	TEVFİK SIRRI	GÜR	İSTANBUL	MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	24 Temmuz 1931	20 Eylül 1932	1,2	16,8
				ELAZIĞ VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Şubat 1933	4 Haziran 1937	4,3	
				MUŞ VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Temmuz 1937	23 Mart 1943	5,7	
				MERSİN VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Haziran 1943	6 Kasım 1947	4,4	
				KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Mart 1949	17 Haziran 1950	1,3	
277	TEVFİK TALAT	HITAY	AZİZİYE	KASTAMONU VALİLİĞİ	C.Ö.	11 Nisan 1935	16 Nisan 1936	1,0	1,0
278	TURGUT	BAŞKAYA		SİİRT VALİLİĞİ	C.Ö.	9 Temmuz 1947	16 Temmuz 1949	2,0	3,0
				AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	25 Temmuz 1949	9 Temmuz 1950	1,0	
279	YAHYA ÖMER	ERYETKİN	TOKAT	MARDİN VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Kasım 1945	27 Kasım 1947	2,0	3,7
				NİĞDE VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1947	28 Temmuz 1949	1,7	
280	YAHYA SEZAI	UZAY		GİRESUN VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Nisan 1934	19 Nisan 1936	2,0	3,6
				YOZGAT VALİLİĞİ	C.Ö.	15 Ekim 1936	4 Haziran 1937	0,6	
				TRABZON VALİLİĞİ	C.Ö.	17 Haziran 1937	26 Mayıs 1938	0,9	

1923-1950 YILLARI VALİLİK YAPAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ LİSTESİ									
SIRA NO	ADI	SOYADI	MEMLEKETİ *	BİRİM ADI	KURULUŞ YILI	ATAMA TARİHİ	AYRILMA TARİHİ	GÖREV SÜRESİ	TOPLAM GÖREV SÜRESİ
281	YAHYA SEZAI	ÜÇOK		ESKİŞEHİR VALİLİĞİ	C.Ö.	21 Nisan 1938	22 Nisan 1939	1,0	1,0
282	ZEYNEL ABİDİN	ÖZMEN	NİĞDE	ANTALYA VALİLİĞİ	C.Ö.	18 Ocak 1931	10 Haziran 1933	2,4	3,4
				BURSA VALİLİĞİ	C.Ö.	16 Haziran 1933	17 Nisan 1934	0,8	
283	ZİYA	TEKELİ	ANTALYA	AYDIN VALİLİĞİ	C.Ö.	5 Aralık 1921	8 Mart 1926	4,3	7,9
				BALIKESİR VALİLİĞİ	C.Ö.	28 Mart 1926	11 Ağustos 1927	1,4	
				AĞRI VALİLİĞİ	C.Ö.	1 Mart 1948	22 Haziran 1950	2,3	
284	ZÜHTÜ	DURUKAN	İZMİR	ERZURUM VALİLİĞİ	C.Ö.	6 Nisan 1923	11 Nisan 1928	5,0	5,0
				ADANA VALİLİĞİ	C.Ö.	30 Kasım 1946	9 Haziran 1950	3,5	3,5

*: 1923-1950 yılları arasında Valilik yapan Mülki İdare Amirlerinin hizmet ettiği yerler ve yıllar İçişleri Bakanlığı Personel Genel Müdürlünden alınmıştır. Ancak tüm Valilerin memleket bilgilerine ulaşılammış, ulaşılmayan Valilerin bilgileri boş bırakılmıştır.